

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse instituut

Mariann Armväärt

KINDLUSTUSHÜVITISE MÄÄRAMISE PÕHIMÕTTED ASJA HÄVIMISE JA
KAHJUSTUMISE PUHUL VARAKINDLUSTUSES

Magistritöö

Juhendaja:
dr iur Karin Sein

Tallinn
2018

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. ÜLDISED KINDLUSTUSHÜVITISE MÄÄRAMISE PÕHIMÕTTED	9
1.1 Kindlustussumma, kindlustusväärtuse ja kahju omavaheline seos	9
1.2 Kindlustushüvitise määramise üldised põhimõtted varakindlustuses	14
1.2.1 Kindlustushüvitise määramise üldised põhimõtted	14
1.2.2 Kindlustushüvitise määramise põhimõtted asjade kogumi kindlustamisel	18
1.3 Kindlustusandja täitmise kohustuse seos kindlustatud eseme taastamisega	21
1.3.1 Kindlustusvõtja kohustus taastada kindlustatud ese	21
1.3.2 Kindlustushüvitise määramine kalkultatsiooni alusel	25
2. KINDLUSTUSHÜVITISE MÄÄRAMISE PÕHIMÕTTED VALLASASJA KINDLUSTAMISEL	27
2.1 Vallasasja hävimisel kindlustusandja poolt hüvitamisele kuuluv kahju	27
2.1.1 Vallasasja hävimisel hüvitamisele kuuluva kahju ulatus	27
2.1.2 Vallasasja turuväärtuse määramine	31
2.2 Vallasasja kahjustumisel kindlustusandja poolt hüvitamisele kuuluv kahju	35
2.2.1 Vallasasja kahjustumisel hüvitamisele kuuluva kahju ulatus	35
2.2.2 Vallasasja kahjustumisel hüvitamisele kuuluvad parandamise mõistlikud kulud	37
2.3 Kindlustushüvitise määramine vallasasja kokkuleppelise kindlustusväärtuse alusel	42
2.4 Kindlustushüvitise määramine vallasasja kindlustusväärtuse alusel	45
3. KINDLUSTUSHÜVITISE MÄÄRAMISE PÕHIMÕTTED KINNISASJA KINDLUSTAMISEL	49
3.1 Kinnisasja kahjustumisel kindlustusandja poolt hüvitamisele kuuluv kahju	49
3.1.1 Kinnisasja kahjustumisel hüvitamisele kuuluva kahju ulatus	49
3.1.2 Kinnisasja kahjustumisel hüvitamisele kuuluvad parandamise mõistlikud kulud	51
3.2 Kindlustushüvitise määramine ehitise kokkuleppelise kindlustusväärtuse alusel	56
3.3 Kindlustushüvitise määramine ehitise kindlustusväärtuse alusel	61
KOKKUVÕTE	66
THE PRINCIPLES OF DETERMINING THE INSURANCE INDEMNITY IN CASE OF DESTRUCTION AND DAMAGE TO THING IN PROPERTY INSURANCE	73
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	80
Kasutatud kirjandus	80
Kasutatud normatiivaktid	81

Kasutatud kohtupraktika.....	81
Kasutatud tüüptingimused	83
Kasutatud muud materjalid.....	85

SISSEJUHATUS

Käesoleval ajal on varakindlustus Eestis kõige suurema turuosaga kindlustusliik. 2017. aastal olid juriidiliste isikute ja füüsiliste isikute maismaasõidukite kindluse turuosad vastavalt 12 % ja 11 % ning juriidiliste isikute ja füüsiliste isikute varakindlustuse turuosad vastavalt 7 % ja 11 %.¹ Kuna vara kindlustamine on järjest levinum, toob see endaga kaasa ka suurema hulga vaidlusi lepingupoolte vahel. Finantsinspeksiooni 2016. aasta aastaraamatu kohaselt esitati Finantsinspeksioonile 2016. aastal kindlustusteenuste kohta kokku 45 kaebust, millest 18 olid varakindlustuse ja 5 kaskokindlustuse kohta. Kõige enam vaieldakse kahjude hüvitamisest keeldumise ja kahju suuruse üle.²

Kohtupraktikat varakindlustuses kindlustushüvitise määramise kohta on viimastel aastatel tekkinud peamiselt seoses ehitiste ja sõidukite kindlustamisega, mis viitab probleemi aktuaalsusele. Koduse vara hüvitamise kohta on kohtusse jõudnud vaidlusi minimaalselt. Põhjuseks võib olla kindlustusvõtjate vähene teadlikkus või finantsiliste võimaluste puudumine. Kui kahjustada saanud vara väärtus pole oluliselt suurem võrreldes kohtuvaidluse pidamise kuludega, siis ei pruugi kohtusse pöördumine majanduslikult kuigi otstarbekas olla.

Käesoleva magistritöö raames käsitletakse kindlustushüvitise määramist asjade kahjustumise ja hävimise korral just varakindlustuses, mis on üheks kahjukindlustuse spetsiifilisemaks liigiks. Seega ei tule käsitlusele kindlustushüvitise määramine liikluskindlustuse seaduse³ alusel, kus kindlustatakse kindlustusvõtja vastutust.⁴

Käesoleva magistritöö teema on aktuaalne ja vajalik, kuna omab praktilist väärtust kindlustuslepingu pooltele. Kindlustushüvitise määramisest ja vastavate sätete tõlgendamisest on kindlustusandjal ja kindlustusvõtjal sageli erinev arusaam, mis toob kaasa vaidlusi. Kuna varakindlustuses on oluline koht poolte kokkuleppel, siis mõlema poole huvides on selgus kindlustushüvitise määramise põhimõtetes, milline kahju ja kui suures ulatuses kuulub

¹ K. Mei (koost). Kindlustusturu ülevaade 2017. aasta. Eesti Liikluskindlustuse Fond. Eesti Kindlustusseltside Liit. - <https://www.lkf.ee/sites/default/files/Kindlustusturg%202017%282%29.%20aasta.pdf>7928 (03.03.2018).

² Finantsinspeksiooni aastaraamat 2016. - https://www.fi.ee/public/FI_aastaraamat_2016.pdf (03.03.2018).

³ Liikluskindlustuse seadus. RT I, 11.04.2014, 1 ... RT I, 04.07.2017, 127.

⁴ Liikluskindlustuse seaduse alusel asja kahjustumisel või hävimisel kindlustushüvitise määramine erineb mõneti võlaõigusseadusest. Näiteks välistab liikluskindlustuse seadus VÕS § 132 lg 4 tuleneva asenduskulude ja kaotatud kasutuseeliste hüvitamise. Selle kahju hüvitamist välistab sõnaselgelt ka LKindlS § 33 p 6. Samuti ei kehti mitmed VÕS § 132 lg 3 tulenevad reeglid, näiteks ei saa LKindlS järgi kindlustusvõtja nõuda üksnes sõiduki väärtuse vähenemist ega sõiduki kordategemise kulude hüvitamist enne kordategemist. LKindlS § 26 lg 2 lähtub põhimõttest, et kannatanu ei pea saama raha, vaid kordatehtud sõiduki. Varakindlustuses ei tulene seadusest kindlustusandjale kohustust vara taastada. J. Lahe, O.-J. Luik, M. Merila. Liikluskindlustuse seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017, lk 105-106.

hüvitamisele. Seetõttu on vajalik analüüsida, kuidas kindlustus- ja kohtupraktikas vastavaid küsimusi on lahendatud, hinnata ja võrrelda erinevaid lahendusi.

Autorile teadaolevalt ei ole Eestis kindlustushüvitise määramise põhimõtteid asja kahjustumisel või hävimisel varakindlustuses magistritöö tasandil analüüsitud. Uuritud on kahju suuruse arvutamisega seotud probleeme ehitise kindlustamisel⁵, kuid seda bakalaureusetöö tasandil 2013. aastal ja puudutades vaid ehitiste kindlustamist. Magistritöö tasemel on analüüsitud kokkuleppelise kindlustusväärtuse tähendust⁶, mille puhul on tegemist pigem teoreetilise käsitlusega, kus ei analüüsita ka tüüptingimusi ning ehitise taastamise nõuet kodukindlustuslepingus⁷ seotuna täitmise kohustusega hüpoteegipidajale. Varasemalt on Eesti õigusteadlased kahjukindlustusega seoses uurinud näiteks kindlustusandja kindlustusjuhtumijärgseid kohustusi⁸, ohutusnõudeid⁹, poolte teavitamiskohustust¹⁰, kindlustusmakse tasumise kohustust¹¹, kuid käesoleva magistritöö teema ei ole varasemalt põhjalikumalt käsitlust leidnud ning puudub üldistav kohtupraktika analüüs teema kohta.

Käesoleva magistritöö eesmärk on analüüsida kahju suuruse ja kindlustushüvitise määramise põhimõtteid ning sellega seotud probleeme asja kahjustumise või hävimise korral varakindlustuses. Eesmärgiks on välja selgitada, kas võlaõigusseadusest¹² tulenevad kindlustushüvitist puudutavad põhimõtted järgivad võlaõigusseaduse üldosast tulenevaid kahju hüvitamise üldisi põhimõtteid. Selleks on vaja uurida, kuidas on õiguskirjanduses ja kohtupraktikas nimetatud probleeme käsitletud ning kindlustushüvitise määramisega seonduvaid mõisteid sisustatud ning võrrelda neid Euroopa kindlustuslepinguõiguse printsiipidega (*Principles of European Insurance Contract Law*, edaspidi: PEICL). Selle kõrval on vaja ka analüüsida, milliseid probleeme on kindlustushüvitise määramist puudutavate sätete rakendamine praktikas kaasa toonud, kuidas kohtud on neid sisustanud ja millised tendentsid tulevad esile põhimõtete rakendamisel praktikas. Töö teiseks eesmärgiks on analüüsida, millest lähtuvad Eesti kindlustusseltsid oma tüüptingimustes kindlustushüvitise

⁵ C. Kaasik. Kahju suuruse arvutamisega seotud probleemid ehitise kindlustamisel kahjukindlustuses. Bakalaureusetöö. Tallinn: TÜ 2013.

⁶ M. V. Jakobsoo. Kokkuleppelise kindlustusväärtuse tähendus kahjukindlustuses. Magistritöö. Tartu: TÜ 2014.

⁷ I. Erm-Eks. Ehitise taastamise nõue kodukindlustuslepingus ja hüpoteegi ulatus kindlustushüvitisele tarbijakrediitilepingus. Magistritöö. Tallinn: TÜ 2016.

⁸ O.-J. Luik, K. Saar. Kindlustusvõtja kindlustusjuhtumijärgsed kohustused varakindlustuses. - Juridica 2017/IX, lk 609-618.

⁹ O.-J. Luik. Ohutusnõuded kahjukindlustuses. - Juridica 2016/X, lk 727-735.

¹⁰ M. Braun, O.-J. Luik, M. Poola. Poolte teavitamiskohustus enne kahjukindlustuslepingu sõlmimist. - Juridica 2011/II, lk 109-117.

¹¹ K. Haavasalu, O.-J. Luik. Kindlustusmakse tasumise kohustus kui kindlustusvõtja põhikohustus kahjukindlustuses. - Juridica 2010/III, lk 184-195.

¹² Võlaõigusseadus RT I, 2001, 81, 487 ... RT I, 31.12.2017, 8.

määramisel, milline kahju ja mis ulatuses kuulub tüüptingimuste järgi hüvitamisele ning millised on erisused võrreldes võlaõigusseaduse vastava regulatsiooniga. Seejuures hinnatakse, kas Eesti kindlustusandjate poolt kasutatavate tüüptingimuste kohaselt hüvitatakse kindlustusvõtjale kahju võlaõigusseaduse üldise kahju hüvitamise regulatsiooniga võrreldes pigem soodsamatel või kahjulikematel tingimustel ning hinnatakse selliste tingimuste kehtivust.

Magistritöö eesmärkidest lähtuvalt püstitas autor järgmised uurimisküsimused:

- Mille poolest erinevad võlaõigusseaduse kindlustushüvitise määramise põhimõtted võlaõigusseaduse üldosast tulenevatest kahju hüvitamise põhimõtetest asja kahjustumisel või hävimisel?
- Mille poolest erineb võlaõigusseaduse kindlustushüvitise määramist puudutav regulatsioon PEICL-i vastavast regulatsioonist ja kas see on kindlustusvõtja jaoks soodsam või kahjulikum?
- Kuidas on kohtupraktikas kindlustushüvitise määramisega seotud probleeme käsitletud ja millised on erisused võrreldes õiguskirjanduses esitatud seisukohtadega?
- Kas Eesti kindlustusseltside kindlustushüvitise määramist puudutavad tüüptingimused on kindlustusvõtjale võlaõigusseaduse vastava regulatsiooniga võrreldes soodsamad või kahjulikumad ning kas sellised tüüptingimused on kehtivad?

Käesolevas magistritöös on eesmärkidest lähtuvalt analüüsitud peamiselt Eesti kohtupraktikat, sealhulgas nii Riigikohtu tsiviilkolleegiumi kui ka ringkonna- ja maakohtute otsuseid. Kokku on käsitlust leidnud 67 erinevat kohtuotsust ajavahemikus 2006 kuni 2017. Kohtupraktika kogumiseks on kasutatud Riigi Teataja¹³ kodulehel olevat kohtulahendite andmebaasi. Käesoleva magistritöö teemakohaseid kohtuotsuseid on otsitud kohtulahendite liigituse abil kahjukindlustuse (va liikluskindlustuse) alajaotuse alt seoses kindlustussumma ja kindlustusväärtusega ning kindlustushüvitisega, kohtulahendite otsingu abil kindlustusandja hüvitamiskohustust (VÕS § 476), kindlustusväärtust (VÕS § 479), kokkuleppelist kindlustusväärtust (VÕS § 480) ja kahju hüvitamist asja hävimise, kaotsimineku või kahjustumise korral (VÕS § 132) puudutavate paragrahvinumbrite ja märksõnade abil.

Magistritöös on oluline osa ka Eestis tegutsevate kindlustusandjate tüüptingimuste analüüsil. Finantsinspeksiooni andmete kohaselt tegutseb Eestis 2018. aasta jaanuari seisuga tegevusloa

¹³ Riigi Teataja koduleht. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendite_liigitus.html (07.04.2018).

alusel kaheksa kahjukindlustusseltsi¹⁴ ja kuus välismaiste kahjukindlustusseltside filiaali¹⁵. Antud töös on analüüsitud nelja suurema Eestis tegutseva kahjukindlustusseltsi varakindlustust puudutavaid tüüptingimusi, täpsemalt kaskokindlustust, koduse vara ja ettevõtte vara kindlustust puudutavaid tüüptingimusi. Kindlustusseltside valiku tegemisel on lähtutud kahjukindlustusseltside turuosade suurusest. Statistikaameti andmetel oli 2017. aastal kahjukindlustuse kindlustusmaksete suurus kõikide kahjukindlustusandjate peale kokku 335 970 400 eurot. Neli kõige rohkem kindlustusmakseid kogunud kindlustusseltsi 2017. aastal olid If P&C Insurance AS (21 %, edaspidi: If Kindlustus), ERGO Insurance SE (17 %, edaspidi: Ergo), Swedbank P&C Insurance AS (16 %, edaspidi: Swedbank) ja AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal (16 %, edaspidi: PZU).¹⁶

Töös on uuritud Eesti siseriiklikku kindlustusõiguse regulatsiooni ja vastavat õiguskirjandust. Kuna Eesti kuulub Euroopa Liitu (edaspidi: EL), on võrdluseks vaadatud ka EL õigust. Euroopa Liidu tasandil on käesoleval ajal kindlustuslepinguõigus kahjukindlustust puudutavalt harmoniseeritud vähestes punktides. Arvestatav ühtlustamine on toimunud vaid liikluskindlustuse valdkonnas.¹⁷ Siseturu ühtlustamiseks on Euroopa Komisjon töötanud välja Euroopa Lepinguõiguse Ühtse Raamnormistiku (*Draft Common Frame of Reference*), mille ühe osana käsitletakse kindlustuslepinguid (*Principles of European Insurance Contract Law*).¹⁸ PEICL kujutab endast üldiste reeglite kogumikku, mis kehtivad põhimõtteliselt kõikidele kindlustusliikidele. Selle sisuks on anda kindlustusvõtjatele võimalus valida, kas kohaldada PEICL-it või siseriiklikku õigust. PEICL-i eelisteks on, et see soodustab piiriülest kindlustuslepingute sõlmimist, hoiab kokku õigusabikulusid ning tagab kohalduva õiguse osas stabiilsuse ja õiguskindluse.¹⁹ Seega ei ole tegemist EL õigusaktiga, kuid on antud magistritöös võrdluseks, kuna tulevikus võib olla PEICL aluseks kindlustuslepinguõiguse ühtlustamisel EL-is.

Magistritöö probleemküsimustele lahenduse leidmisel on autor kasutanud magistritöös empiirilist meetodit kohtupraktika ja tüüptingimuste käsitlemiseks. Kasutatud on andmekogumismeetodit

¹⁴ Finantsinspeksioon. Eestis tegevusloa alusel tegutsevad kahjukindlustusseltsid. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.fi.ee/index.php?id=1768> (07.02.2018).

¹⁵ Finantsinspeksioon. Välismaiste kindlustusandjate filiaalid. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.fi.ee/index.php?id=2275> (07.02.2018).

¹⁶ Statistikaamet. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=RRI07> (07.02.2018).

¹⁷ J. Lahe. Kindlustusõigus. Tallinn: Juura 2007, lk 105.

¹⁸ O.-J. Luik. The application of principles of European insurance contract law to policyholders of the Baltic States: A measure for the protection of policyholders. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2016, lk 57.

¹⁹ H. Heiss, M. Lakhan. An Optional Instrument for European Insurance Contract Law. - Merkourios-Utrecht J. Int'l & Eur. L 2010/27, No 71, lk 1-11.

kohtupraktika läbitöötamise kujul ning analüütilist, süsteemset, võrdlevat ja kvalitatiivset meetodit, selgitamaks välja, kuidas on sisustatud asja kahjustamisel või hävimisel kindlustushüvitise määramist puudutavaid sätteid praktikas, millest on lähtunud kindlustusandjad antud küsimuse reguleerimisel oma tüüptingimustes ning millised erinevused tõusevad esile.

Magistritöö struktuur on liigendatud tulenevalt töö teemast selge ja tervikliku üldpildi andmise vajalikkusest. Töö on jaotatud kolmeks peatükiks, millest esimeses uurib autor kindlustushüvitise määramise üldpõhimõtteid. Peatükk on omakorda jaotatud kolmeks alapeatükiks, millest esimene selgitab kahjukindlustuse põhimõisteid ja nende omavahelist seost võrdluses PEICL-i regulatsiooniga, teises on ära toodud kindlustushüvitise määramise üldised põhimõtted ning käsitletud eraldi ka vara kogumi kindlustamist. Kolmandas alapeatükis on analüüsitud kindlustusandja täitmise kohustuse seost kindlustatud eseme taastamisega, täpsemalt kas kindlustusvõtjal on õigus kindlustushüvitisele, kui ta kindlustatud eset ei taasta, kas kindlustusvõtja on kohustatud kindlustushüvitise eest kindlustatud eseme taastama ning kas kindlustusvõtjal on õigus nõuda kindlustushüvitist taastamistööde kalkulatsiooni alusel, millised on samuti kindlustushüvitise määramise üldküsimused.

Teises peatükis on käsitletud kindlustushüvitise määramise põhimõtteid vallasasja kindlustamisel, mille neljast alapeatükist esimeses on analüüsitud vallasasja hävimist, milline kahju ja mis ulatuses kuulub hävimise korral hüvitamisele ning mille alusel määratakse vallasasja turuväärtus. Teine alapeatükk räägib hüvitamisest vallasasja kahjustamisel, millises ulatuses kahju kuulub hüvitamisele ning millised on parandamise mõistlikud kulud. Kolmandas ja neljandas alapeatükis käsitletakse vastavalt kindlustushüvitise määramist vallasasja kokkuleppelise kindlustusväärtuse ja seadusest tuleneva kindlustusväärtuse alusel.

Kolmas peatükk keskendub kindlustushüvitise määramise põhimõtetele kinnisasja kindlustamisel. Peatükk jaguneb omakorda kolmeks alapeatükiks, millest esimeses käsitletakse kahju hüvitamist kindlustusandja poolt kinnisasja kahjustumise korral, sealjuures kahju hüvitamise ulatust ja kinnisasja parandamise mõistlike kulude sisustamist. Teises alapeatükis on analüüsitud kindlustushüvitise määramist ehitise kokkuleppelise kindlustusväärtuse alusel ja kolmandas ehitise seadusest tuleneva kindlustusväärtuse alusel.

Magistritööd kõige enam iseloomustavad märksõnad on: kindlustusõigus, kahjukindlustus, kindlustuslepingud, kindlustushüvitis, kindlustusväärtus.

1. ÜLDISED KINDLUSTUSHÜVITISE MÄÄRAMISE PÕHIMÕTTED

1.1 Kindlustussumma, kindlustusväärtuse ja kahju omavaheline seos

Kuna käesoleva magistritöö sisuks on kahju hüvitamine asja kahjustumisel või hävimisel kahjukindlustuses, siis on esmalt vaja lahti mõtestada kahjukindlustuse põhimõisted – kindlustussumma, kindlustusväärtus ja kahju ning nende mõistete omavaheline seos. Kindlustussumma ja kindlustusväärtuse mõisted on omased eelkõige kahjukindlustuse valdkonnale.

Kahjukindlustus on selline kindlustuse liik, mille korral on kindlustusandja kohustatud hüvitama kindlustusvõtjale kindlustusjuhtumi tagajärjel tekkinud kahju,²⁰ sealjuures sõltub hüvitise suurus otseselt kahju suurusest ja kindlustussummast.²¹ Üks kahjukindlustuse fundamentaalsemaid põhimõtteid on see, et kindlustusandja peab hüvitama kindlustusvõtjale ainult kahju tegeliku suuruse.²² Nimetatud põhimõte on sätestatud VÕS §-s 476, mille lõike 1 kohaselt peab kahjukindlustuse puhul kindlustusandja kindlustusjuhtumi toimumisel vastavalt lepingule hüvitama kindlustatud isikule kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju. Kahjukindlustuse alusel kuulub hüvitamisele kahju, mis on tekkinud kindlustatud isikule. Kindlustushüvitisele võib olla õigus kindlustusvõtjal või kindlustatud isikul, kui nad on samal ajal ka soodustatud isikuks, või eraldiseisval kolmandal isikul, kes on soodustatud isikuks.²³

Eesti võlaõigusseaduse käsitus kahjukindlustuse kohta langeb kokku ka PEICL-is sisalduvaga. PEICL-i artikli 1:201 lõikes 3 on välja toodud kahjukindlustuse mõiste, mille kohaselt on tegemist kindlustusega, mille alusel kindlustusandja on kohustatud hüvitama kindlustusjuhtumi toimumisel kantud kahju.²⁴ Sealjuures on nimetatud artikkel üldisem kui VÕS § 476 ning ei sisalda otsest viidet lepingule.

Üks kahjukindlustuse põhimõiste on kindlustussumma, mis on lahti seletatud VÕS § 426 lõikes 1, millest tuleneb, et kindlustusandja peab kahjukindlustuse puhul kindlustusjuhtumi toimumisel tekkinud kahju hüvitama üksnes kokkulepitud rahasumma ulatuses, mis on

²⁰ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2007, lk 514.

²¹ J. Lahe. Kindlustussumma ja kindlustusväärtuse tähendus kindlustuslepinguõiguses. - Juridica 2006/II, lk 96.

²² Võlaõigusseaduse eelnõu (116 SE I) seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/0d9390ea-974c-35ab-a6c7-cb14062c3ad3/Võlaõigusseadus> (21.02.2018).

²³ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II, lk 515.

²⁴ Principles of European Insurance Contract Law (PEICL). 01.11.2015. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.uibk.ac.at/zivilrecht/forschung/evip/restatement/sprachfassungen/peicl-en.pdf> (14.02.2018).

kindlustusandjapoolseks maksimaalseks väljamaksusummaks (kindlustussummaks). Kindlustussumma väljendab kindlustusandja täitmise kohustuse ülempiiri ning selle fikseerimine kindlustuslepingutes on eelkõige kindlustusandja huvides. Kindlustussumma fikseerimise korral võib kindlustusandja olla kindel, et tema täitmise kohustus piirdub üldjuhul vaid selle summaga, seeläbi on kindlustusandjal võimalik hinnata endale võetud riske. Kindlustussummas kokkuleppimine on omane vaid kahjukindlustusele, kuna näiteks summakindlustuse korral lepivad pooled kokku summas, mille kindlustusvõtja kindlustusjuhtumi toimumisel kindlustusandjalt igal juhul saab, mitte ei toimu tekkinud kahju hüvitamist.²⁵ Kohustusliku kindlustuse puhul võib kindlustussumma olla seadusega paika pandud, nagu näiteks liikluskindlustuse puhul (LKindlS § 25 lg 1).

Kuna kahjukindlustuse alusel kuulub hüvitamisele üksnes kindlustusjuhtumi tagajärjel tekkinud kahju, siis kindlustussumma kindlaksmääramine ei tähenda, et kindlustusandja peab maksma välja kindlustussummale vastava hüvitise, vaid peab lähtuma siiski igal konkreetsel juhul tegelikult tekkinud kahjust. Nimetatud põhimõte tuleneb VÕS § 477, mille alusel ei ole kindlustusandja kohustatud täitma kindlustusvõtjale rohkem, kui on kahju tegelik suurus, isegi kui kindlustussumma on kindlustusjuhtumi toimumise ajal kindlustusväärtusest suurem. Võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt on lisaks kindlustusandja täitmise kohustuse piiritlemisele antud sätte eesmärgiks välistada võimalus, et kindlustusvõtja rikastuks kindlustusjuhtumi toimumise tulemusel. Sama põhimõte sisaldub ka VÕS-i üldosa kahju hüvitamise õiguses, täpsemalt tuleneb sarnane mõte kahju hüvitamise üldisest eesmärgist VÕS § 127 lg 1 kui ka § 127 lg 5.²⁶

VÕS § 426 lg 2 järgi võib kindlustussumma olla määratletud ka muul kujul kui maksimaalse väljamaksusummana. Kindlustussumma võib olla määratud näiteks kindlustusväärtusena kindlustusjuhtumi toimumise ajal. Selline määratlus võib raskendada küll kindlustusandjal võetud riskide hindamist ja kindlustusmakse suuruse määramist, samas tuleb kindlustusandjal tekkinud kahju suurus igal juhul kindlaks teha, olenemata sellest, kas kindlustussumma on fikseeritud konkreetse rahasummana või kindlustusväärtusena.²⁷ Riigikohtu Tsiviilkolleegium on lahendis nr 3-2-1-90-06 öelnud: “Kindlustuslepingu pooled võivad kokku leppida ka kindlustussumma kindlaksmääramise alustes, sealhulgas võtta kindlustussumma määramisel aluseks kindlustatud eseme(te) bilansilise soetusmaksumuse. Mõlemal juhul ei pea kindlustusandja hüvitama kindlustussummast suuremat tegelikku kahju. Kui kahju tegelik

²⁵ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II, lk 453.

²⁶ Samas, lk 518.

²⁷ J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 111.

suurus on kindlustussummast väiksem, siis on kindlustusandja VÕS § 477 järgi kohustatud hüvitama kahju tegelikus suures ka siis, kui kindlustussumma oli kindlustusjuhtumi toimumise ajal kindlustusväärtusest suurem.” Samas lahendis on Riigikohus leidnud, et kindlustuslepingus võib iseenesest kokku leppida niiöelda mitmeastmelises kindlustussummas ja selline kokkulepe võib sisalduda ka tüüptingimustes, kui see on sõnastatud kindlustusvõtjale arusaadavalt ehk kui mõistlik kindlustusvõtja saaks lepingu sõlmimisel selgelt aru, millise kindlustussumma alusel arvutatakse kindlustusjuhtumi saabumisel kindlustushüvitis. Samuti ei või selline tüüptingimus olla kindlustusvõtjale ebamõistlikult kahjustav, kuna sellisel juhul oleks tegemist tühise tüüptingimusega VÕS § 42 lg 1 alusel. Ebamõistlikult kahjustavaks saab pidada nt tüüptingimust, mille kohaselt oleks välistatud kindlustusjuhtumi toimumisel hüvitise maksmisel lähtuda sellest kindlustussummast, mis on kindlustusmaksete arvestamise aluseks.²⁸ Kindlustusmakse peab olema kooskõlas mõistliku riski ja kahju tõenäosusega.²⁹ Seega peab kindlustusandja hüvitama vastavalt kindlustusmaksete arvutamise aluseks olnud kindlustussummale ka juhul, kui kindlustussummas on lepitud kokku teisiti, kui maksimaalse väljamaksusummana või asjaolude muutumise korral muutma kindlustusmakseid.

Kahjukindlustusele omane mõiste on ka kindlustusväärtus, mis on tulenevalt VÕS § 479 lõikest 1 kindlustushuvi väärtus kindlustusjuhtumi toimumise ajal. See aga ei tähenda, et kindlustusväärtust ei tuleks hinnata enne kindlustusjuhtumi toimumist, nii kindlustuslepingu sõlmimisel kui ka selle kestel.³⁰ VÕS § 478 lg-st 1 tuleneva definitsiooni kohaselt on kindlustushuvi kindlustusvõtja huvi kindlustada ennast kindla kindlustusriski vastu. Kindlustusrisk omakorda on aga oht, mille suhtes kindlustusvõtja soovib ennast kindlustada ja mille realiseerumine on teadmata.³¹ Eelnevalt nimetatud kindlustushuvi definitsioon aga ei ava kindlustusväärtuse mõistet, seega on vaja täpsustada, et kahjukindlustuse korral on kindlustushuvi kindlustusvõtja soov või huvi, et konkreetne asi või asjade kogum ei häviks ega saaks kahjustada ja kui hävib, siis kaasneks sellega vastav kompensatsioon.³²

Kindlustusväärtuse puhul on seaduses eraldi välja toodud asendatava vallasasja ja ehitise kindlustusväärtuse mõisted, mis selgitavad täpsemini lahti kindlustusväärtuse tähenduse. VÕS

²⁸ RKTko 3-2-1-90-06 p 15 p 20.

²⁹ K. Haavasalu, O.-J. Luik. Kindlustusmakse tasumise kohustus kui kindlustusvõtja põhikohustus kahjukindlustuses. - Juridica 2010/III, lk 186.

³⁰ J. Lahe. Kindlustussumma ja kindlustusväärtuse tähendus kindlustuslepinguõiguses, lk 98.

³¹ K. Haavasalu, O.-J. Luik. Kindlustusriski mõiste sisustamine ja kasutamine kindlustuslepingute tüüptingimustes. - Juridica 2008/III, lk 170.

³² I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II, lk 520.

§ 479 lõike 2 kohaselt loetakse asendatava vallasasja kindlustusväärtuseks summat, mis on vajalik samasuguse asja soetamiseks, võttes mõistlikult arvesse amortisatsioonist tulenevat asja väärtuse vähenemist. Sama paragrahvi lõike 3 kohaselt loetakse ehitise kindlustusväärtuseks selle tavalist kohalikku ehitusväärtust, millest on maha arvatud ehitise seisundit, eelkõige selle vanust ja amortisatsiooni väljendav mõistlik summa. Vallasasja ja ehitise kindlustusväärtuse mõisteid on täpsemalt käsitletud käesoleva töö teises ja kolmandas peatükis vastavalt alapeatükkides 2.4 ja 3.3.

Kindlustusväärtuse võib kokkuleppel määrata ka eelnevalt kindla summana ehk kokkuleppelise kindlustusväärtusena tulenevalt VÕS § 480 lõikest 1, mille eesmärk on võimaldada kindlustuslepingu pooltel vaidlusi vältida. See on mõistlik juhul, kui võib eeldada, et kindlustusväärtus kindlustuslepingu kehtivuse ajal oluliselt ei muutu.³³ Kui selgub, et kokkuleppeline kindlustusväärtus erineb kindlustusjuhtumi toimumise korral oluliselt tegelikust kindlustusväärtusest, tuleb lähtuda tegelikust kindlustusväärtusest (VÕS § 480 lg 3). Saksa erialakirjanduses on jõutud seisukohale, et kui erinevus kokkuleppelise ja tegeliku kindlustusväärtuse vahel on vähem kui 10 protsenti, siis on tegemist mitteolulise erinevusega.³⁴ Eesti kohtupraktikas ei ole välja kujunenud seisukohta kokkuleppelise ja tegeliku kindlustusväärtuse olulise erinevuse sisu kohta. Väheoluline erinevus võib viia olukorrani, kus kindlustusandja hüvitab kindlustusvõtjale kas rohkem või vähem kui kahju tegelik suurus. Sellisel juhul on vaieldav kindlustusandja õigus tugineda VÕS §-le 477 mitte hüvitada rohkem kui on tegelik kahju, kui ta kokkulepitud kindlustusväärtuse kohaselt peaks hüvitama tegelikult tekkinud kahjust rohkem. Sellise olukorra vältimiseks peaks kindlustusandja püüdma ära tõendada, et kokkuleppeline kindlustusväärtus erineb oluliselt tegelikust kindlustusväärtusest.³⁵

PEICL-is ei ole ära toodud kokkuleppelise kindlustusväärtuse definitsiooni, küll aga nähtub artikkel 8:101 lõikest 2, et kindlustusväärtuses kokkuleppimine on lubatud. Nimetatud artikli kohaselt klausel, mis näeb ette kindlustatud objekti kokkuleppelise kindlustusväärtuse, kehtib isegi siis, kui nimetatud väärtus ületab objekti tegeliku väärtuse, tingimusel, et tegemist ei olnud kindlustusvõtja või kindlustatud isiku poolse pettuse või eksitamisega kindlustusväärtuses kokkuleppimise hetkel. PEICL-i kommentaaride kohaselt võib kindlustusväärtuses kokkuleppimine olla mõistlik olukordades, kus kindlustatud asja väärtus kõigub märkimisväärselt või on vaieldav, lisaks ka olukordades, kus tegeliku kahju suurus on

³³ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II, lk 521.

³⁴ J. Lahe. Kindlustussumma ja kindlustusväärtuse tähendus kindlustuslepinguõiguses, lk 99.

³⁵ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II, lk 522.

keeruline hinnata. Seega kindlustusväärtuses kokkuleppimine võib säästa tegeliku kahju kindlakstegemise kulusid.³⁶ See seisukoht erineb aga eelnevalt välja toodud seisukohtadega Eesti õiguskirjanduses, kus soovitati kokkuleppelist kindlustusväärtust pigem olukordades, kus kindlustusväärtus lepingu kehtivuse ajal ei muutu.³⁷ Seega PEICL-i sätete alusel ei ole erinevalt VÕS-st vaja kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud tegeliku kahju suurust välja selgitada, kui pooled on kindlustusväärtuses kokku leppinud. See lihtsustab kindlustusandja jaoks hüvitise määramise protseduuri.

PEICL-i artikli 8:101 esimene lõige sätestab ka eelnevalt käsitletud kahju hüvitamise põhimõtte, mis näeb ette, et kindlustusandja ei ole kohustatud maksma rohkem kui on tegelik kindlustatud isikule tekkinud kahju suurus³⁸, milline põhimõte sisaldub ka VÕS §-s 477. Sellest võib järeldada, et kokkuleppelise kindlustusväärtuse puhul on tegemist erikokkuleppega, mis annab võimaluse artikli 8:101 lg 1 toodud põhimõttest kõrvale kalduda. Seega erinevalt VÕS § 480 lg 3 regulatsioonist, ei viita PEICL olulise erinevuse kriteeriumile, mille esinemise korral tuleks kohaldada tegelikku kindlustusväärtust. Mis tähendab, et PEICL-i sätete kohaselt kannab kindlustusandja suuremat riski, kuna hüvitada tuleb kokkuleppelise kindlustusväärtuse alusel ka siis, kui kokkuleppeline erineb tegelikust kindlustusväärtusest. Kindlustusandja suuremas ulatuses hüvitamise kohustuse välistab ainult kindlustusandjapoolne pahatahtlikkus.

Eelduslikult peaks kindlustatud eseme hävimisel tekkinud kahju suurus olema võrdne kindlustussummaga. Praktikas aga alati nii ei ole ning kindlustusjuhtumi käsitlemisel võib selguda, et realselt tekkinud kahju on suurem või väiksem kui kokkulepitud kindlustussumma. Selle põhjuseks võib olla näiteks kindlustusväärtuse ebaõige hindamine kindlustuslepingu sõlmimisel või kindlustusväärtuse muutumine kindlustuslepingu kestel. Seetõttu on vajalik kindlustusväärtust ja kindlustussummat omavahel võrrelda, et selgitada välja, kas tegemist on üle- või alakindlustusega.³⁹

Kindlustussumma, kindlustusväärtuse ja kahju omavahelise seose illustreerimiseks on mõistlik tuua näide. Näiteks ehitise kindlustamise korral, mille ehitusväärtus lepingu sõlmimisel oli 100 000 eurot, leppisid pooled kokku kindlustussummas 100 000 eurot. Eelduslikult peaks ehitise hävimisel tekkinud kahju suurus olema samuti 100 000 eurot.

³⁶ O. Schmidt. Principles of European Insurance Contract Law. 2nd Expanded Edition. Chairman: Helmut Heiss. Köln 2016, lk 244.

³⁷ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II, lk 521.

³⁸ Principles of European Insurance Contract Law (PEICL). 01.11.2015.

³⁹ J. Lahe. Kindlustussumma ja kindlustusväärtuse tähendus kindlustuslepinguõiguses, lk 99.

Juhul, kui kindlustatud ehitis peaks hävima ja selgub, et kindlustusväärtus kindlustusjuhtumi ajal oli 95 000 eurot, siis tuleb kindlustusandjal hüvitada 95 000 eurot, mitte kindlustussumma tulenevalt VÕS § 477. Kui kindlustusväärtus kindlustusjuhtumi ajal oli 105 000 eurot, vähendatakse hüvitist võrdeliselt kindlustussumma suhtega kindlustusväärtusesse tulenevalt VÕS § 482 ja hüvitamisele kuulub 95 238,10 eurot.

1.2 Kindlustushüvitise määramise üldised põhimõtted varakindlustuses

1.2.1 Kindlustushüvitise määramise üldised põhimõtted

Võlaõigusseaduses kindlustushüvitise määramise põhimõtted on oma olemuselt dispositiivsed (VÕS § 427 lg 1). Lepinguvabaduse põhimõttest tulenevalt on kindlustuslepingu pooltel õigus kindlustushüvitise määramisel lepinguga seaduses sätestatust kõrvale kalduda, eeldusel, et kokkulepe ei lähe vastuollu seaduse imperatiivsete sätetega. Seega tuleb õigusliku küsimuse lahendamisel kõigepealt alati kontrollida, kas pooled on seda küsimust omavahelise lepinguga reguleerinud.⁴⁰ Millises ulatuses toimub kindlustusandja poolt kahju hüvitamine, sõltub sellest, kas ja kuidas on kindlustuslepingu pooled kindlustusandja vastutuse piiramises kokku leppinud ning millistest alustest lähtuvalt kahju määratletakse ehk millised kulutused kuuluvad kindlustuslepingust tulenevalt hüvitamisele. Kindlustuslepingus lepivad pooled kokku ka kindlustusandjapoolses maksimaalses väljamaksesummas ehk kindlustussummas VÕS § 426 lg 1 kohaselt.

VÕS § 476 lõikest 1 tulenev kahjukindlustuse definitsioon viitab otseselt lepingule, kui kindlustusandja hüvitamiskohustuse alusele. Seega tuleb kindlustushüvitise määramisel lähtuda lepingust. VÕS § 477 sätestatud kindlustusandja vastutuse piirang on osaliselt dispositiivne. Nimelt võivad pooled kindlustuslepingus ära määratleda, et hüvitamine toimub vastavalt kokkuleppelisele kindlustusväärtusele (VÕS § 480 lg 1), arvestades sealjuures VÕS § 480 lõikest 3 tulenevat piirangut.⁴¹ Seega võib tekkida olukord, kus kindlustusandja on kohustatud hüvitama kindlustusvõtjale rohkem või vähem kui on kahju tegelik suurus, kuid seda juhul, kui tegeliku kahju suurus ei erine oluliselt kokkulepitust.

PEICL-is välja toodud kahjukindlustuse printsiibi kohaselt ei tohi kindlustusandja poolt makstud kindlustushüvitis põhimõtteliselt ületada kahjustatud isiku poolt kantud tegelikku

⁴⁰ P. Kalamees, M. Käerdi, S. Kärson, K. Sein. Lepinguõigus. Tallinn: Juura 2017, lk 19.

⁴¹ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II, lk 518.

kahju kindlustusjuhtumi toimumisel. Tegemist on hüvitamise printsiibiga, millel on keskne roll kõikides õigussüsteemides: hüvitada kindlustatud isikule tekkinud kahju ilma isiku rikastumiseta.⁴² Nimetatud põhimõte on sõnastatud artikli 8:101 lõikes 1 ning see kohaldub nii täieliku, kui ka osalise kahju puhul. Küll aga võivad lepingupooled nimetatud kahju hüvitamise üldisest põhimõttest kõrvale kalduda, kuna tegemist ei ole imperatiivse sättega. Selle näiteks võib olla kokkulepe kindlustatud asja asendamiseks uue asjaga. Sellisel juhul ei ole kindlustushüvitise määramise aluseks mitte tegelik vara väärtus kindlustusjuhtumi toimumisel, arvestades amortisatsiooni, vaid uue või võrdväärse asjaga asendamise kulud. Selline tingimus on lubatud, kuna see asetab kindlustatud isiku samasse positsiooni, kus ta oli enne kindlustusjuhtumi toimumist, kuigi rahaliselt on ta paremas seisus.⁴³ Seega on PEICL-i regulatsioon kindlustusvõtja jaoks soodsam, kuna sellest ei tulene VÕS § 480 lõikes 3 sätestatuga analoogset piirangut.

Eelduslikult kuulub kahjukindlustuses hüvitamisele otsene varaline kahju.⁴⁴ Tulenevalt VÕS § 476 lõikest 4 hõlmab kahjukindlustus kindlustusjuhtumi toimumise tõttu saamata jäänud tulu üksnes siis, kui selles on eraldi kokku lepitud. Saamata jäänud tulu kindlustamine on välistatud ka kokkuleppelise kindlustusväärtuse alusel (VÕS § 480 lg 2). PEICL-i kommentaaride kohaselt peavad kahjukindlustusele omaselt kindlustusjuhtumi tagajärjed olema rahas mõõdetavad. Hüvitamisele kuuluvad otseselt kindlustusjuhtumi tagajärjel tekkinud kulud.⁴⁵ Erinevalt VÕS-st ei tulene PEICL-st eraldi sätet, mis välistaks saamata jäänud tulu hüvitamise, millest tulenevalt on PEICL-i regulatsioon kindlustusvõtjale soodsam.

Kui pooled soovivad kindlustada ka muud liiki kahju, tuleb selles kindlustuslepingus kokku leppida. Kindlustusandja täitmise kohustuse ulatusele seab piirid ka kindlustussummas kokkuleppimine, kuna kindlustussumma peaks üldjuhul vastama asja tegelikule väärtusele, mis tähendab, et kindlustussummas kokkuleppimisega on välistatud muud liiki kui otsese varalise kahju hüvitamine. Põhjuseks, miks hüvitatakse peamiselt vaid otsene varaline kahju, on asjaolu, et kindlustusandjal on lepingut sõlmides praktiliselt võimatu näha ette, milliseid teisi negatiivseid tagajärgi võib kindlustatud asja kahjustumine või hävimine endaga kaasa tuua,⁴⁶ näiteks kui suur võib olla kindlustusjuhtumi tõttu saamata jäänud tulu. Saamata jäänud tulu näitena võib tuua olukorra, kus äriühingule kuuluv veok saab liiklusõnnetuse tagajärjel kahjustada, mistõttu jääb ettevõttel äriatkestuse tõttu tulu saamata või kus kahjustada saab

⁴² O. Schmidt. Principles of European Insurance Contract Law, lk 243.

⁴³ Samas.

⁴⁴ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II, lk 515.

⁴⁵ O. Schmidt. Principles of European Insurance Contract Law, lk 78.

⁴⁶ J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 106-107.

üürikorter, mis muutub elamiskõlbmatuks ning korteri omanikul jääb üüritulu saamata. Sellised olukorrad eeldavad aga kindlustuslepingus vastava kokkuleppe olemasolu.

Kindlustuslepinguga on võimalik kokku leppida ka kahju hüvitamise viis. VÕS § 476 lg 3 kohaselt peab kindlustusandja hüvitama kahju rahas, kui lepinguga ei ole ette nähtud kahju hüvitamist muul viisil. Näiteks autokindlustuse korral võib kokku leppida, et kindlustusandja on kohustatud auto kahjustumise puhul korraldama auto remondi ja kandma sellega kaasnevad kulud.⁴⁷

Töös analüüsitud tüüptingimuste puhul on kindlustusandjad jätnud endale õiguse valida kahju hüvitamise viis. Ergo, Swedbank ja PZU on hüvitamise viisidena loetlenud ära rahalise hüvitise, kahjustada saanud eseme taastamise ja kahjustatud, hävinud või kadunud eseme asendamise samaväärse esemega ning kindlustusandjal on õigus valida hüvitamise viis.⁴⁸ Ergo kindlustuslepingute üldtingimuste kohaselt on kindlustusandjal õigus määrata taastamise või asendamise viis ja isik, kes selle teostab.⁴⁹ Samas If Kindlustuse kodukindlustuse tingimuste punkti 183 kohaselt maksab If rahalist hüvitist vastavalt kindlustuslepingule või väljastab garantiikirja kindlustusobjekti taastavale või asendavale ettevõtjale ning ei pea tegema ehitus- või remonditöid või korraldama taastamist või asendamist.⁵⁰ Hüvitamise viis sõltub ka sellest, kas kindlustusvõtja taastab kindlustatud asja või mitte. Näiteks tuleneb Swedbanki kodukindlustuse tingimustest, et juhul, kui kindlustusvõtja taastab ehitise, hüvitab Swedbank taastamiskulud, valides taastamistööde teostaja ja taastamisviisi, kuid kui taastada ei soovita, makstakse hüvitis rahas.⁵¹

Kahju hüvitamise kohustuse ulatuse, sealhulgas hüvitamise erinevate viiside kindlakstegemisel tuleb lisaks poolte vahel kindlustuslepingus kokkulepitule arvestada ka võlaõigusseaduse üldist kahju hüvitamise regulatsiooni ning kahju hüvitamise eesmärki⁵², mis sisaldub VÕS 7. peatükis, kui pooled ei ole kindlustuslepingus teisiti kokku leppinud. Seega

⁴⁷ J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 107.

⁴⁸ Swedbank P&C Insurance AS Kodukindlustuse tingimused 14 kehtivad alates 17.08.2017. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.swedbank.ee/static/pdf/private/insurance/home/cond_homeins_est.pdf (11.02.2018). AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kodukindlustuse tingimused K100/2017 (kehtivad alates 27.06.2017). Arvutivõrgus kättesaadav: https://pzu.ee/wp-content/uploads/2017/12/Kodukindlustuse_tingimused_K100-2017.pdf (11.02.2018), p 12.3.

ERGO Insurance SE Kindlustuslepingute üldtingimused KT.0919.13. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.ergo.ee/files/Kindlustuslepingute_ylldtingimused_EST.pdf (11.02.2018), p 20.1, 20.2.

⁴⁹ ERGO Insurance SE Kindlustuslepingute üldtingimused KT.0919.13, p 20.3.

⁵⁰ If P&C Insurance AS Kodukindlustuse koguriskipaketi tingimused TH-A-20171. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=c5e242ff-e22c-4293-b8f0-45bccccac4146> (11.02.2018), p 183.

⁵¹ Swedbank P&C Insurance AS Kodukindlustuse tingimused 14 kehtivad alates 17.08.2017.

⁵² RKTko 3-2-1-54-06 p 14.

VÕS § 132 on kohaldatav ka kindlustuslepingust tulenevatele kahju hüvitamise nõuetele.⁵³ Kuna VÕS § 132 on oma olemuselt VÕS §-des 106, 1051 ja 42 toodud piires dispositiivne⁵⁴, võivad pooled kindlustuslepinguga hüvitamises teisiti kokku leppida. Kui lepingust või seadusest ei tulene teisiti, tuleb asja hävimise või kahjustumise korral kahju hüvitada §-s 132 toodud ulatuses.⁵⁵

Kahju hüvitamise eesmärk on VÕS § 127 lg 1 kohaselt kahjustatud isiku asetamine olukorda, mis on võimalikult lähedane olukorrale, milles ta oleks olnud, kui kahju hüvitamise kohustuse aluseks olevat asjaolu ei oleks esinenud. Endise olukorra saavutamine ehk restitutsioon võib toimuda kahel viisil: rahasumma maksmise teel või naturalisatsiooni teel, mis tähendab, et kahjustatud isik üritatakse asetada realselt olukorda, milles ta oleks olnud ilma kahju tekitanud sündmuseta. Varalise kahju korral võib üldise kahju hüvitamise eesmärgiks olla, kas isiku vara väärtuse säilimine või vara koosseisu säilimine sõltumata selle väärtusest. Esimesel juhul võrdub hüvitamisele kuuluv kahju rahasummaga, mis vastab isiku vara väärtuse vähenemisele kahju hüvitamise nõude tekkimise aluseks oleva sündmuse tagajärjel. Teisel juhul võrdub hüvitamisele kuuluv kahju rahasummaga, mis on vaja kulutada vara senise koosseisu taastamiseks.⁵⁶ Asja kahjustumisel või hävimisel kaitstakse VÕS § 132 kohaselt mitte kahjustatud isiku vara väärtust, vaid selle koosseisu säilimist.⁵⁷ Järelikult lähtutakse kahju ulatuse kindlaksmääramisel mitte isiku vara väärtuse vähenemisest, vaid endise olukorra taastamiseks vajalike kulutuste suuruselt.⁵⁸

Seega on kindlustushüvitise määramisel primaarne poolte vahel sõlmitud kindlustusleping. Pooltel on õigus lepinguga seaduses sätestatud põhimõtetest kõrvale kalduda, näiteks leppida kokku hüvitise maksmises suuremas ulatuses kui tegelik kahju või saamata jäänud tulu hüvitamises, arvestades seejuures seaduse imperatiivseid sätteid. Kui pooled ei ole omavahel teisiti kokku leppinud, siis lähtutakse kahju ulatuse kindlaksmääramisel asja hävimise või kahjustumise korral VÕS §-s 132 toodud põhimõtetest.

⁵³ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul. Võlaõigusseadus I. Üldosa. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016, lk 697.

⁵⁴ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul. Võlaõigusseadus I, lk 703.

⁵⁵ RKTko 3-2-1-19-13 p 10.

⁵⁶ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigus I. Üldosa. Tallinn: Juura 2004, lk 264.

⁵⁷ RKTko 3-2-1-121-08 p 15.

⁵⁸ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul. Võlaõigusseadus I, lk 697.

1.2.2 Kindlustushüvitise määramise põhimõtted asjade kogumi kindlustamisel

VÕS § 476 lg 2 kohaselt hõlmab kindlustus asjade kogumi kindlustamise korral kõiki asju, mis kindlustusjuhtumi toimumisel kogumi moodustavad. Nimetatud sätte eesmärgiks on võimaldada kindlustuskaitset varakogumi eest selliselt, et kindlustuslepingus ei loetleta üles kõiki varakogumit moodustavaid asju. Samas on mõistlik kindlustuslepingus ära määratleda, millistel tingimustel kuuluvad asjade kogumisse pärast lepingu sõlmimist soetatud asjad.⁵⁹ Asjade kogum on mitmest iseseisvast asjast koosnev kogum, mis teenib ühtset majanduslikku eesmärki selliselt, et sellesse kuuluvad asjad ei ole ühe asja osad.⁶⁰ Kindlustusseltsid pakuvad varakogumina kindlustamise võimalust koduse vara ja ettevõtte vara kindlustamisel.

Ettevõtte varakindlustuses kindlustatakse kogumina peamiselt inventar ja seadmed, mille saab kindlustada kas nimekirja alusel või nimekirjata. If Kindlustuse varakindlustuse tingimuste kohaselt on ilma nimekirjata kindlustamisel kindlustatud ainult kindlustatu põhivahendite loetellu kantud asjad ning väikevahendid vastavalt soetusdokumentidele ning iga asja kindlustussumma on soetusmaksumus. Kindlustusperioodil soetatud varustuse kindlustussumma on 10 % samas kindlustuskohas asuva sama varustuse grupi kindlustussummast, kuid mitte rohkem kui 20 000 eurot poliisi kohta.⁶¹ Nii Ergo kui ka PZU tingimuste kohaselt kui inventar ja seadmed kindlustatakse ilma kindlustatud esemete nimekirjata, peetakse kindlustusobjektiks kogu kindlustuskohas paiknevat vara (põhi- ja väikevahendeid). Kindlustatud on ka kindlustusperioodil soetatud inventar ja seadmed 10 % ulatuses kindlustatud inventari ja seadmete kindlustussummast, Ergol maksimaalselt 7 000 eurot ja PZU-l maksimaalselt 10 000 eurot.⁶² Seega lähtuvad kõik vaadeldud kindlustusandjad põhimõttest, et kindlustatud on ka vara, mis on omandatud pärast kindlustuslepingu sõlmimist. Erinevus seisneb vaid maksimaalses kindlustussummas, mis tähendab, et varakogumi suurenemise korral lepingu kehtivuse ajal, on see kindlustuskaitsega kaetud vaid osaliselt.

⁵⁹ J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 107.

⁶⁰ P. Varul, I. Kull, V. Köve, M. Käerdi, K. Saare. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012, lk 312.

⁶¹ If P&C Insurance AS Ettevõtte vara- ja ärikatkestuse kindlustuse tingimused TPD-20161. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=b54ebf4f-7183-4f9b-a690-c3a6f87fc3fa> (12.02.2018), p 54, 55, 69.

⁶² ERGO Insurance SE Ettevõtte varakindlustuse tingimused KT.0903.13. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.ergo.ee/files/Ettevõtte%20varakindlustuse%20tingimused_%20KT0903_13_EST.pdf (12.02.2018), p 1.3.4.3.

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Varakindlustuse üldtingimused V100/2011 (Kehtivad alates 01.01.2011). Arvutivõrgus kättesaadav: <https://pzu.ee/wp-content/uploads/2018/02/Ettevõtte-kindlustuse-tingimused-V100-2011-EST-.pdf> (12.02.2018), p 1.5.1.

If Kindlustuse ettevõtte vara- ja ärikatkestuse tingimuste punkti 56 kohaselt soovib If kindlustada kindlustuslepingule lisatud nimekirjaga, kuna ilma kindlustuslepingule lisatud nimekirjata kindlustamisel võib tekkida alakindlustus, sest põhivahendite loetelus märgitud asja soetusmaksumus võib olla väiksem kui selle taassoetamisväärtus.⁶³ Soovitus eelistada nimekirja alusel asjade kogumi kindlustamist tuleneb sellest, et nimekirja alusel on asjade väärtused täpselt määratletud, mis tähendab, et ilma nimekirjata asjade kogumi kindlustamisel ei pruugi kindlustushüvitis katta kogu tekkinud kahju. Ka Riigikohus on lubanud lähtuda kindlustussumma määramisel kindlustatud esemete bilansilisest soetusmaksumusest.⁶⁴ Kuigi selline kokkulepe võib olla kindlustusvõtja kahjuks, on see siiski lubatud lähtudes lepinguvabaduse põhimõttest. Selline kokkulepe erineb VÕS § 476 lg 2 eesmärgist võimaldada kindlustuskaitset ilma nimekirjata.

Koduse vara kindlustamisel ei ole kindlustusandjad oma tüüptingimustes eraldi asjade kogumi kindlustamise küsimust puudutanud. Seega eelduslikult kuulub kodune vara hüvitamisele kogumina kindlustussumma ulatuses. If Kindlustus on oma kodulehel välja toonud, et summa, mille alusel saab kodust vara kindlustada, arvutatakse välja kodu suuruse järgi.⁶⁵ Samuti on Swedbankis koduse vara kindlustamisel võimalik kindlustusvõtjal valida summa, mille ulatuses kodune vara on kindlustatud ning vara nimekirja ei küsita.⁶⁶ Ergos tuleb koduse vara kindlustamisel märkida nimekirjas kunstiteosed, kollektsioonid, väärisivid ja väärismetallist ehted.⁶⁷ Juhul, kui kindlustuslepingus ei ole ära määratletud asjade kogumi kindlustamise tingimused ning kindlustussumma on kindlustusvõtja valik, siis võib tegelik kahju kindlustussummast oluliselt erineda.

Asjade kogumina kindlustamisel on kindlustatud ka kindlustusperioodi jooksul soetatud vara kindla kindlustussumma ulatuses, see aga ei tähenda, et näiteks koduse vara tulekahjus hävimisel makstakse hüvitist kogu kindlustussumma ulatuses. Riigikohus on öelnud, et VÕS § 476 lg 2 alusel võtab kindlustusandja endale kohustuse maksta hüvitist kõikide varakogumisse kuulunud asjade eest ka siis, kui varakogum on näiteks suurem võrreldes

⁶³ If P&C Insurance AS Ettevõtte vara- ja ärikatkestuse kindlustuse tingimused TPD-20161.

⁶⁴ RKTKo 3-2-1-90-06 p 15.

⁶⁵ If P&C Insurance AS koduleht. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.if.ee/eraklient/kindlustused/kodukindlustus> (07.04.2018).

⁶⁶ Swedbank P&C Insurance AS koduleht. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.swedbank.ee/private/insurance/home/ihome> (07.04.2018).

⁶⁷ ERGO Insurance SE koduleht. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.ergo.ee/files/Kodukindlustuse_varanimekiri_AN.0647.11.pdf (07.04.2018).

kindlustuslepingu sõlmimise ajaga,⁶⁸ kuid sellisel juhul on hüvitise maksmine siiski piiratud kindlustussummaga.

Kui kodune vara on kindlustatud kogumina, tuleb kindlustusvõtjal tõendada, millised asjad moodustasid asjade kogumi. Riigikohtu otsuse nr 3-2-1-115-06 kohaselt on poolte vahel vaidlus kindlustushüvitise määramises vara kogumi hävimisel. Vaidlust on tekitanud küsimus hävinud asjade tõendamises. Ringkonnakohus otsustas, et tulenevalt VÕS § 476 lg-st 2 moodustasid asjade kogumi kõik tulekahjus hävinud elumajas asunud esemed ning kindlustusvõtjal ei ole kohustust tõendada, et tema koostatud nimekirjades märgitud elumajas asunud esemed on tulekahjus hävinud. Riigikohus aga asus seisukohale, et lähtuda tuleb VÕS §-s 477 sätestatud põhimõttest, mille kohaselt hüvitatakse tegelik kahju. Kindlustusvõtja esitas küll mitmeid nimekirju asjade kogumi moodustanud koduse vara ja asjade turuväärtuse kohta, kuid nende alusel ei ole võimalik tuvastada koduse vara osas tekkinud kahju suurust.⁶⁹ See tähendab, et hüvitise määramiseks ei piisa kogumi moodustanud asjade loetelust, kuigi VÕS § 476 lg 2 kohaselt hõlmab kindlustus kõiki asju, mis kogumi moodustavad, vaid kindlustusvõtja peab tõendama, millised kogumisse kuulunud asjad tegelikult hävisid ja nende väärtuse. Kindlustusjuhtumi tõttu hävinud vara on võimalik tõendada näiteks vara jäänustega, kuna tulekahjus hävinud vara peaks olema põlengujäätmete hulgas.⁷⁰

Õiguskirjanduses on nimetatud VÕS § 476 lg 2 eesmärgina võimaldada asjade kogumile kindlustuskaitset nii, et kõiki kindlustatud asju ei tuleks nimekirjas üles loetleda. Kindlustuspraktikas on aga näiteks If Kindlustus soovitanud vara siiski nimekirja alusel kindlustada, et oleks tagatud kindlustushüvitise maksmine kogu tekkinud kahju ulatuses. Tüüptingimuste järgi moodustavad varakogumi ka pärast kindlustuslepingu sõlmimist soetatud asjad, kuid seda kindlustussummaga piiratud ulatuses. Seega juhul, kui varakogum on suurenenud suuremas ulatuses, ei ole kõik varakogumisse kuuluvad asjad kindlustatud. Kohtupraktikast tulenevalt on küll leitud, et hüvitamisele kuuluvad kõik varakogumisse kuulunud esemed, kuid kindlustusandja ei ole siiski kohustatud maksma rohkem kui kindlustussumma.

⁶⁸ RKTko 3-2-1-155-05 p 20.

⁶⁹ RKTko 3-2-1-115-06.

⁷⁰ TlnRnko 28.11.2014, 2-13-61045.

1.3 Kindlustusandja täitmise kohustuse seos kindlustatud eseme taastamisega

1.3.1 Kindlustusvõtja kohustus taastada kindlustatud ese

Üheks kindlustushüvitise määramise põhiprobleemiks on küsimus, kas asja kahjustumise korral on kindlustusvõtjal õigus kasutada kindlustushüvitist omal vabal valikul või on kindlustusvõtja kohustatud kasutama saadud hüvitist kindlustatud asja taastamiseks. Taastamise kohustus on praktikas asjakohane eelkõige ehitiste ja sõidukite kindlustamisel.

Neli suurimat Eestis tegutsevat varakindlustust pakkuvat kindlustusseltsi on oma kodukindlustuse tüüptingimustes hoone, rajatise ja korteri siseviimistluse kahjustumisel seadnud kindlustushüvitise täies ulatuses väljamaksmise tingimuseks vara taastamise kindlustuskohas. Sellisel juhul hüvitatakse ehitise taastamisväärtus kulumit arvestamata taastamistööde kalkulatsiooni alusel. Vastasel juhul makstakse hüvitis välja osaliselt.⁷¹ Sellest tulenevalt võib öelda, et tüüptingimuste kohaselt on kindlustusvõtjale tagatud võimalus saada ehitise taastamise korral hüvitist soodsamatel tingimustel kui VÕS § 479 lõikes 3 sätestatud, kuid see eeldab kindlustusvõtjalt ehitise taastamist.

Riigikohus on asunud seisukohale, et kahju hüvitamise põhimõtetest ega VÕS §-st 132 ei tulene, et kahjustatud isik peab kindlustushüvitise saamiseks kindlustusobjekti taastama. Kindlustusjuhtumi tõttu kindlustusvõtjale tekkinud kahju tuleb hüvitada VÕS § 476 lg 1 alusel ning üldjuhul ei saa kahjuhüvitise suurus sõltuda sellest, kuidas kindlustusvõtja hüvitist kasutab.⁷² Asja kahjustumise korral kahju hüvitamisel kaitstakse küll isiku vara koosseisu, mitte vara väärtuse säilimist, kuid see iseenesest ei kohusta kahjustatud isikut kasutama kindlustushüvitist kahjustatud asja taastamiseks. Seega on kindlustusandja kohustatud kindlustusvõtjale ehitise kahjustumise korral kahju hüvitama ka siis, kui ehitist ei taastata.

Pooled võivad kokku leppida ehitise taastamise maksumuse hüvitamises VÕS § 480 lg 4 alusel. Sellisel juhul peavad pooled tingimuses, millega seotakse kindlustushüvitise väljamaksmine kindlustatud asja taastamisega, selgelt kokku leppima.⁷³ Seega leping, mille järgi kindlustusvõtja on kohustatud kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral hüvitise

⁷¹ If P&C Insurance AS Kodukindlustuse koguriskipaketi tingimused TH-A-20171.

ERGO Insurance SE Kindlustuslepingute üldtingimused KT.0919.13.

Swedbank P&C Insurance AS Kodukindlustuse tingimused 14 kehtivad alates 17.08.2017.

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kodukindlustuse tingimused K100/2017 (kehtivad alates 27.06.2017).

⁷² RKTko 3-2-1-113-08 p 15.

⁷³ RKTko 3-2-1-113-08 p 16.

saamiseks ehitise taastama, on põhimõtteliselt seaduslik ning täitmisele kuuluv⁷⁴ ega ole iseenesest vastuolus hea usu põhimõttega.⁷⁵ Kui hüvitamine toimuks ehitise taastamise maksumuse alusel, kuid kindlustusvõtja ehitist ei taasta, siis toob see kaasa kindlustusvõtja alusetu rikastumise, kuna ta on asetatud paremasse olukorda võrreldes kindlustusjuhtumieelse olukorraga.⁷⁶ See tähendab, et taastamise kohustus ei tulene seadusest, vaid eeldab lepingupoolte selgesõnalist kokkulepet. Ei piisa lihtsalt kindlustusväärtuse määramisest taastamise maksumuses, vaid taastamise kohustuses tuleb kokku leppida taastamiskulude hüvitamise eeldusena.

Kindlustuslepingu tingimuse, milles hüvitise maksmine on seotud taastamiskohustusega, kehtivuse hindamiseks on vaja vaadata, kas tegemist võiks olla tühise tüüptingimusega. Kuivõrd kindlustuse üldtingimused on tüüptingimused võlaõigusseaduse § 35 lõike 1 mõttes, siis peavad kindlustusandjad oma üldtingimuste väljatöötamisel silmas pidama eelkõige VÕS §-s 42 sätestatud, mis reguleerib tüüptingimuste tühisust.⁷⁷ VÕS § 42 lg 1 alusel on tühine tüüptingimus, mis on teist lepingupoolt “ebamõistlikult kahjustav”.⁷⁸

Tallinna Ringkonnakohus on otsuses nr 2-14-58313 leidnud, et tüüptingimus, mille kohaselt tasutakse algul taastamiskuludele vastav hüvitis, mida on vähendatud kulumi võrra ning kulumile vastav osa tasutakse siis, kui kahjustatud ehitist on kahe aasta jooksul kahjujuhtumist taastatud, on kindlustusvõtjale soodsam kui VÕS § 479 lõikes 3 toodud üldreegli kohaselt makstav kindlustushüvitis.⁷⁹ Taastamiskohustust sisaldav tüüptingimus ei kahjusta teist lepingupoolt ebamõistlikult ega ole vastuolus heade kommetega.⁸⁰ VÕS § 42 lg 2 kohaselt kehtib eeldus, et kui tüüptingimustes kaldutakse kõrvale seaduses vastava lepingutüübi kohta sisalduva standardregulatsiooni olulisimatest põhimõtetest, on tüüptingimused teist lepingupoolt ebamõistlikult kahjustavad.⁸¹ Seega tüüptingimus, mille kohaselt makstakse kindlustushüvitist rohkem kui seadusest tuleneva nõude kohaselt, ei saa olla kindlustusvõtjat ebamõistlikult kahjustav, mistõttu ei ole tegemist tühise tüüptingimusega VÕS § 42 lg 1 alusel.

⁷⁴ HMKo 28.05.2013, 2-12-56396.

⁷⁵ TlnRnKo 28.11.2017, 2-15-19575.

⁷⁶ HMKo 28.05.2013, 2-12-56396.

⁷⁷ J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 65-66.

⁷⁸ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul. Võlaõigusseadus I, lk 221.

⁷⁹ TlnRnKo 06.06.2017, 2-14-58313.

⁸⁰ TlnRnKo 21.04.2006, 2-03-270.

⁸¹ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigus I, lk 131.

Harju Maakohtu otsuse nr 2-07-47387 kohaselt on tegemist olukorraga, kus pooled ei jõudnud omavahel kokkuleppele kahju hüvitamise viisis ning kindlustusandja otsustas hüvitada kahju rahas taastamisväärtuses. Kohus on märkinud, et otsustades ise tingimuste järgi hüvitada kahju rahas, ei saa kindlustusandja hiljem enam muuta kahju hüvitise viisi ja panna seejuures kindlustusvõtjale või kahjustatud isikule kohustust asuda hoonet füüsiliselt taastama või ehitama.⁸² Samuti ei saa hüvitist hiljem vähendada, kui kindlustusandja on hüvitanud taastamisväärtuse, kuigi elamut esialgselt kujul taastada ei soovitud ja remondikulud osutusid väiksemaks kui taastamisväärtus.⁸³ Kuigi praktikas tavapäraselt ei maksta kindlustushüvitist taastamisväärtuse ulatuses enne välja, kui kahjustatud isik asub asja taastama.

If, Ergo ja PZU on oma kodukindlustuse tüüptingimustes seadnud taastamisväärtuses hüvitamise tingimuseks taastada ehitis kahe aasta jooksul alates hüvitamise alustamisest. Hüvitis makstakse välja kalkulatsiooni alusel ning tingimusel, et ettemakset on kasutatud taastamiseks.⁸⁴ Ringkonnakohus on tüüptingimust analüüsides leidnud, et taastamise tähtaeg kaks aastat kindlustusjuhtumist ei ole ebamõistlikult kahjustav, sest tavapäraselt on võimalik sellise ajaga kahjustatud vara taastada. Tähtaega on võimalik pikendada, kui kindlustusandja on käitunud pahatahtlikult.⁸⁵ Seega ei ole tegemist tühise tüüptingimusega, kuna kahjustatud isikul on mõistlikult võimalik ehitis täies ulatuses taastada ja selle eest hüvitist saada.

Swedbanki kodukindlustuse tüüptingimuste kohaselt ei ole Swedbankil kuni taastamistööde alguseni kohustust väljamakseid teha. Taastamise korral makstakse hüvitist tehtud tööde ja nende kohta esitatud arvete alusel. Kui hüvitist soovitakse saada rahas, on selle eelduseks Swedbanki nõusolek.⁸⁶ Nimetatud tüüptingimuste järgi ei ole Swedbankil kohustust hüvitist välja maksta, ka mitte osaliselt, enne, kui on reaalselt taastamistöödega alustatud. Tüüptingimus kaldub kõrvale VÕS § 450 lõikes 1 sätestatust, mille kohaselt kindlustusandja lepingu täitmise kohustus muutub sissenõutavaks kindlustusjuhtumi toimumise ja kindlustusandja täitmise ulatuse kindlaksmääramiseks vajalike toimingute lõpetamisega. Kindlustusvõtja kahjuks VÕS § 450 lg-s 1 sätestatust kõrvalekalduv kokkulepe on tühine tulenevalt VÕS § 427 lg-st 1. Seega kaldutakse kõrvale seaduses toodud kindlustushüvitise maksmise põhimõtetest. Swedbank pakub küll võimaluse saada hüvitist rahas, kuid see eeldab

⁸² HMKo 22.10.2008, 2-07-47387.

⁸³ TlnRnKo 13.03.2012, 2-05-17709.

⁸⁴ If P&C Insurance AS Kodukindlustuse koguriskipaketi tingimused TH-A-20171.

ERGO Insurance SE Kindlustuslepingute üldtingimused KT.0919.13.

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kodukindlustuse tingimused K100/2017 (kehtivad alates 27.06.2017).

⁸⁵ TlnRnKo 06.06.2017, 2-14-58313.

⁸⁶ Swedbank P&C Insurance AS Kodukindlustuse tingimused 14 kehtivad alates 17.08.2017.

nõusolekut, mis tähendab, et Swedbank on jätnud endale õiguse keelduda hüvitise maksmisest rahas ning on sellisel juhul sidunud hüvitise maksmise ehitise taastamise kohustusega. Kuna aga eelnevalt käsitletud Riigikohtu praktika kohaselt tuleb kindlustusjuhtumi tõttu kindlustusvõtjale tekkinud kahju hüvitada VÕS § 476 lg 1 alusel, kui ehitist ei taastata, siis tuleb nimetatud Swedbanki tüüptingimusi pidada tühiseks VÕS § 42 lg 1 tähenduses.

Kindlustusandjate sõidukikindlustuse tüüptingimustest tuleneb, et mõned kindlustusseltsid on sõiduki taastamise kohustuse samuti kindlustushüvitise maksmisega sidunud. If Kindlustuse sõidukikindlustuse tingimuste punktist 171 tuleneb, et Ifil ei ole kohustust hüvitist välja maksta enne, kui taastatud kindlustusobjekt on Ifile ette näidatud.⁸⁷ Swedbank ja PZU hüvitavad remondikulud neid kulusid tõendavate dokumentide alusel.⁸⁸ Ergo sõidukikindlustuse tingimuste punkti 10.11 kohaselt kui kindlustusvõtja ei esita taastamisremondi tasumist tõendavaid dokumente, siis hüvitatakse taastamiseks vajalike varuosade maksumus, millest on lahutatud nende tehnilise kulumiga proportsionaalne osa ja taastamisteenuse hind, mida on vähendatud 35% võrra, mis vastab ettevõtjale kohaldatavatele maksudele.⁸⁹ Seega on kõik kindlustusandjad peale Ergo sidunud kindlustushüvitise maksmise sõiduki taastamise kohustusega, kuna hüvitise maksmise eelduseks on remondikulude tõendamine või remonditud sõiduki ettenäitamine. Ergo seevastu maksab hüvitist ka siis, kui kulud pole tõendatud, kuid sellisel juhul vähendatakse hüvitist. Seega taastamise nõuet Ergo iseenesest ei esita, kuid väiksemas ulatuses hüvitise maksmine läheb vastuollu kahju hüvitamise põhimõttega tulenevalt VÕS § 132 lõikest 3.

Järelikult tuleneb kohtupraktikast, et kindlustusandjatel on õigus siduda täitmiskohustus kindlustatud asja taastamise kohustusega, kui selles on eelnevalt selgelt kokku lepitud. Kokkuleppe puudumisel on kindlustusvõtjal õigus nõuda hüvitist ka juhul, kui kindlustatud asja ei taastata ning kasutada saadud hüvitist oma vabal valikul. Kuigi kindlusseltsid on enamasti sidunud taastamiskohustuse taastamisväärtuses hüvitamisega, ei ole tegemist tühise tüüptingimusega põhjusel, et see on kindlustusvõtja jaoks soodsam VÕS § 479 sätestatust. Tühine ei ole kohtupraktikast tulenevalt ka kaheaastalist ajapiirangut sisaldav taastamis-

⁸⁷ If P&C Insurance AS Sõidukikindlustuse tingimused TK-20171. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=b566011c-b93e-4fb2-940e-b8e5464baa1f> (11.02.2018), p 171.

⁸⁸ Swedbank P&C Insurance AS Kaskokindlustuse tingimused (kehtivad alates 01.10.2016). Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.swedbank.ee/static/pdf/private/insurance/car/cond_casco_est.pdf (11.02.2018). AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kaskokindlustuse tingimused K300/2017 (kehtivad alates 28.03.2017). Arvutivõrgus kättesaadav: https://pzu.ee/wp-content/uploads/2017/12/Kaskokindlustuse_tingimused_A300_2017-1.pdf (11.02.2018), p 10.2.

⁸⁹ ERGO Insurance SE Sõidukikindlustuse tingimused KT.0921.13. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.ergo.ee/files/Sõidukikindlustuse_tingimused_KT_0921_13%20_EST-1.pdf (11.02.2018), p 10.11.

kohustus, kuna selle aja jooksul taastamine on võimalik. Tühiseks saab pidada kindlustusseltside tüüptingimusi, millega välistatakse igasugune hüvitamine või hüvitatakse väiksemas ulatuses kui tuleneb VÕS § 132 lõikest 3 juhul, kui kindlustatud asja ei taastata.

1.3.2 Kindlustushüvitise määramine kalkultatsiooni alusel

Kindlustusandja täitmise kohustuse ja kindlustatud eseme taastamise vahelise seosega seondub ka küsimus, kas kindlustusvõtja saab nõuda taastamiskulude hüvitamist enne või pärast taastamistööde teostamist kalkultatsiooni alusel. Võlaõigusseaduse kommentaaride kohaselt saab kahju hüvitamist nõuda reaalsete või hüpoteetiliste parandamiskulude järgi. See tähendab, et asja kahjustumise korral saab kannatanu nõuda asja kordategemise kulude hüvitamist enne asja kordategemist parandustööde kalkultatsiooni alusel⁹⁰ VÕS § 132 lg 3 järgi. Sellisel juhul väljastab kindlustusandja tavapäraselt taastustöid teostavale ettevõttele garantiikirja.⁹¹ Riigikohus on leidnud, et juhul, kui kannatanu on asja korda teinud, võib ta sellele vaatamata nõuda kahju hüvitamist kalkultatsiooni, mitte tegelikult kantud kulutuste alusel. Kalkultatsiooni alusel kahjuhüvitise määramisel arvestab kohus kulutuste mõistlikkust ja kahjustatud isiku vastuväiteid. Juhul, kui kindlustusvõtja nõuab kahju hüvitamist tegelikult kantud kulutuste järgi, siis võib kohus seda vähendada VÕS § 140 lg 1 järgi ja mõista välja kulutused mõistlikus ulatuses.⁹² Samas võib selline kalkultatsiooni alusel hüvitamine olla kindlustusvõtja kasuks, kui tegelikult kantud kulutused osutuvad väiksemaks. Näiteks juhul, kui kindlustusandja hüvitab vastavalt taastamistööde kalkultatsioonile, kuid kindlustusandja otsustab teostada remondi odavamate materjalidega.

Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilasjas nr 2-14-58313 osutusid kindlustusvõtja reaalsed kulutused kindlustusobjekti endisesse olukorda taastamiseks väiksemaks kui kindlustusandja poolt makstud hüvitis. Kohus leidis, et pärast pärast kokkulepet hüvitatava kahju suuruse kohta ei ole kindlustusandjal võimalik enam väita, et taastamistööd olid tehtud odavamalt.⁹³ Seega antud kaasuse puhul ei ole kohus pidanud vajalikuks hüpoteetiliste parandamiskulutuste alusel välja mõistetud kindlustushüvitist vähendada lähtudes kulutuste mõistlikkusest, kuigi tegelikult kantud kulutused osutusid väiksemaks.

⁹⁰ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul. Võlaõigusseadus I, lk 700.

⁹¹ Nt If P&C Insurance AS Kodukindlustuse koguriskipaketi tingimused TH-A-20171, p 183.

⁹² RKTko 3-2-1-124-11 p 16.

⁹³ TlnRnKo 06.06.2017, 2-14-58313.

Vastupidise seisukoha on Pärnu Maakohus võtnud otsuses nr 2-12-39068, leides, et kui tegelikult kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju osutub kalkulatsioonis toodust väiksemaks, tuleb kahjuhüvitist vähendada.⁹⁴ Kuna kohtupraktikast tulenevad selles küsimuses vastuolulised lahendid, asub autor seisukohale, et juhul, kui kulutused on tehtud, peaks olema võimalik nõuda hüvitist nii kalkulatsiooni kui ka tegelike kulutuste alusel. Kindlustuspraktikas toimub taastamiskulude hüvitamine samuti kalkulatsiooni alusel⁹⁵ ning juhul, kui kulud on juba kantud, arvestab kohus kalkulatsiooni alusel hüvitatavate kulutuste mõistlikkust. Tegelike kulutuste alusel hüvitise määramise korral ei pruugi kantud kulutused alati mõistlikud olla, sellisel juhul võib kohus hüvitist vähendada VÕS § 140 lg 1 kohaselt, seega on mõlemal viisil tagatud mõistlike kulutuste hüvitamine.

⁹⁴ PMKo 21.05.2013, 2-12-39068.

⁹⁵ ERGO Insurance SE Kodukindlustuse tingimused koguriskikindlustus Ergo maksi KT.0927.15. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.ergo.ee/files/Kodu%20koguriskikindlustus%20MAKSI%20KT.0927.15-1.pdf> (11.02.2018), p 9.7.

Swedbank P&C Insurance AS Kaskokindlustuse tingimused (kehtivad alates 01.10.2016).

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kodukindlustuse tingimused K100/2017 (kehtivad alates 27.06.2017), p 14.6.

2. KINDLUSTUSHÜVITISE MÄÄRAMISE PÕHIMÕTTED VALLASASJA KINDLUSTAMISEL

2.1 Vallasasja hävimisel kindlustusandja poolt hüvitamisele kuuluv kahju

2.1.1 Vallasasja hävimisel hüvitamisele kuuluva kahju ulatus

Vallasasja hävimise korral kahju ulatuse kindlakstegemiseks tuleb lisaks lepingule ja eriosa kindlustuslepingu regulatsioonile lähtuda VÕS § 132 lõigetes 1 ja 2 sätestatust ulatuses, mida kindlustusleping ei reguleeri teisiti. Asja hävimisest saame rääkida siis, kui seda ei ole võimalik taastada ning see on üldjuhul võimalik üksnes vallasasja puhul. Asja hävimisel on kaitstavaks huviks esmajoonel asja omaniku huvi hävinud asja asendamise vastu võimalikult samaväärse asjaga.⁹⁶ Asja mõiste sisustamisel tuleb sealjuures lähtuda TsÜS-i⁹⁷ vastavast regulatsioonist. VÕS § 132 lg 1 kohaselt tuleb asja hävimisest või kaotsiminekest tekkinud kahju hüvitamise kohustuse olemasolu korral maksta hüvitis, mis vastab uue samaväärse asja soetamiseks tehtavatele mõistlikele kulutustele. Kui asja väärtus oli hävimise või kaotsimineku hetkel, võrreldes uue samaväärse asja väärtusega, oluliselt vähenenud, tuleb väärtuse vähenemist kahjuhüvitise määramisel mõistlikult arvestada. Seega juhul, kui asja väärtus oli üksnes mõnevõrra vähenenud, ei ole alust seda hüvitise määramisel arvestada ning lähtuda tuleb uue samaväärse asja soetamiseks tehtavate kulutuste suurusest.⁹⁸

Hüvitamisele kuuluvad uue samaväärse asja soetamiseks vajalikud kulud, mitte see väärtus, mis asjal vahetult enne hävimist oli ja eelduslikult on võimalik uus samaväärne asi soetada asja kohaliku keskmise turuhinna eest.⁹⁹ Kui uue samaväärse asja soetamine ei ole võimalik, kuulub VÕS § 132 lg 2 kohaselt hüvitamisele hävinud asja väärtus ehk turuhind.¹⁰⁰ TsÜS § 51 lg 1 kohaselt ei ole kasutatud asi asendatav,¹⁰¹ seega kuulub kasutatud sõiduki hävimisel hüvitamisele selle turuväärtus enne kindlustusjuhtumi toimumist. Samas tuleneb võlaõigusseaduse kommentaaridest, et “uus samaväärne asi” ei tähenda, et tegemist ei võiks olla kasutatud asjaga. Seadus tagab asja omanikule võimaluse saada kindlustushüvitise eest võimalikult sarnane, see tähendab funktsioonilt lähedane asi. Seega sõiduki hävimisel ei tule maksta omanikule kindlustushüvitist uue samasuguse sõiduki ostmiseks, vaid võimalikult

⁹⁶ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul. Võlaõigusseadus I, lk 698.

⁹⁷ Tsiviilseadustiku üldosa seadus RT I 2002, 35, 216 ... RT I 06.12.2010, 12.

⁹⁸ TlnRnKo 30.12.2014, 2-14-2417.

⁹⁹ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul. Võlaõigusseadus I, lk 699.

¹⁰⁰ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul. Võlaõigusseadus I, lk 700.

¹⁰¹ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, lk 195.

sarnase sõiduki väärtuse.¹⁰² Kui hüvitatakse uus asi, siis arvestatakse kahju hüvitamise üldiste põhimõtete järgi asja hävimise korral ka asja väärtuse vähenemist VÕS § 132 lg 1 teise lause järgi. Seetõttu on lubatud ka kindlustuslepinguga määratleda ära amortisatsiooni arvestamise ulatus, kuigi sellisel juhul on välistatud kindlustusvõtja võimalus saada hüvitist kindlustussumma ulatuses.¹⁰³ VÕS § 479 lg 2 tulenevalt ei kuulu vallasasja hävimise korral hüvitamisele uue samasuguse asja soetamiseks vajalikud kulutused, vaid arvestatakse samuti amortisatsiooni.

Käesoleva magistritöö raames vaadeldud Eestis tegutsevad kindlustusandjad on oma tüüptingimustes reguleerinud koduse vara hävimise korral hüvitise maksmist lähtudes üldjuhul taassoetamise väärtusest, kui vara ei saa või ei ole otstarbekas remontida. Taassoetamise all mõeldakse samaväärse uue asja soetamist. Erisused esinevad mobiiltelefonide, arvutite ja erinevate nutiseadmete hävimise korral hüvitise määramisel. If Kindlustus hüvitab nutikella, tahvelarvuti, mobiiltelefoni, sh nutitelefoni hävimise korral samaväärse uue seadme taassoetamismaksumuse, kui seadme vanus oli kuni 6 kuud. Kui vanuseks on 6 – 24 kuud hüvitatakse 50 % taassoetamismaksumusest ja kui rohkem kui 24 kuud, siis hüvitist ei maksta.¹⁰⁴ Samuti ei maksa hüvitist Swedbank, kui tegemist on vanema kui kahe aasta vanuse mobiiltelefoni ja tahvelarvuti ning vanema kui nelja aasta vanuse sülearvutiga.¹⁰⁵ Seevastu Ergo ja PZU hüvitavad mobiiltelefoni, arvuti või sellega seotud seadme hävimise korral turuväärtuse, kui seade on Ergo tingimuste kohaselt vanem kui kaks aastat ning PZU-l vanem kui kuus kuud.¹⁰⁶ Mistõttu on Ergo ja PZU tingimused kindlustusvõtjale soodsamad kui If Kindlustusel ja Swedbankil, kuna hüvitise maksmine ei ole tähtajaga piiratud. Samas on uue asja ostmiseks vajaliku maksumuse hüvitamine igal juhul soodsam kindlustusvõtja jaoks VÕS § 132 lg-st 1 ja VÕS § 479 lg-st 2 tulenevast nõudest, mille kohaselt tuleb arvestada ka väärtuse vähenemist.

If Kindlustuse sõidukikindlustuse tingimuste punkti 161 ja PZU kaskokindlustuse tingimuste punkti 11.3 kohaselt on kahjusummaks kindlustusobjekti turuväärtus Eestis vahetult enne kindlustusjuhtumit, kui kindlustusobjekt on varastatud või röövitud või selle taastamine ei ole mõistlik.¹⁰⁷ Ergo sõidukikindlustuse tingimuste punkti 10.1 alusel hüvitatakse kahjustatud

¹⁰² I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul. Võlaõigusseadus I, lk 699.

¹⁰³ TlnRnKo 29.11.2011, 2-09-71846.

¹⁰⁴ If P&C Insurance AS Kodukindlustuse koguriskipaketi tingimused TH-A-20171, p 172.

¹⁰⁵ Swedbank P&C Insurance AS Kodukindlustuse tingimused 14 kehtivad alates 17.08.2017.

¹⁰⁶ ERGO Insurance SE Kodukindlustuse tingimused koguriskikindlustus Ergo maks KT.0927.15, p 2.3.

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kodukindlustuse tingimused K100/2017 (kehtivad alates 27.06.2017), p 7.4.

¹⁰⁷ If P&C Insurance AS Sõidukikindlustuse tingimused TK-20171, p 161.

sõiduki osade taastamine või sõiduki asendamine, punkti 10.3 kohaselt makstakse juhul, kui sõiduki taastamine ei ole majanduslikult põhjendatud, sõiduki turuväärtus ehk kohalik keskmine müügihind kindlustusjuhtumi toimumise ajal.¹⁰⁸ Sealjuures ei ole täpsustatud, mida kujutab endast kohalik keskmine müügihind. Swedbanki kaskokindlustuse tingimuste kohaselt makstakse sõiduki täiskahju korral hüvitis rahas või asendatakse samaväärse sõidukiga, mis oma varustustaseme ja kasutusotstarbe poolest on võimalikult sarnane hävinud sõidukiga. Kui asendamist ei toimu hüvitatakse kokkuleppelise väärtuse või turuväärtuse alusel.¹⁰⁹ Nii Ergo kui Swedbank on jätnud endale õiguse otsustada sõiduki asendamise üle. Asendamine või asendamiskulude hüvitamine vastab VÕS § 132 lg-le 1. Sõiduki turuväärtusele vahetult enne kindlustusjuhtumi toimumist vastav kindlustushüvitis tagab hävinud asja väärtuse hüvitamisest, nagu VÕS § 132 lg 2. Asendamise korral on tagatud kindlustusvõtja vara koosseisu säilimine kindlustusjuhtumi tagajärjel.

Asja kahjustumisel on vaja välja selgitada, kas asi on hävinud või on võimalik seda taastada. Tsiviilasjas nr 2-08-64895 on korteriomandis saanud veekahju tõttu kahjustusi põranda vaipkate. Enne kindlustusjuhtumit oli põrandakatteks villapõhjata vaip ilma põrandaliistudeta, kuid remondi käigus asetati põrandale villapõhjaga ja oluliselt kallim vaip ning kinnitati põrandaliistudega. Tunnistajate ütluste kohaselt oli vaip läbi vettinud ja selle kasutamine ei olnud võimalik. Kohus leidis, et väljamõistetava summa suurusest tuleb maha arvata põrandaliistudele kulunud summa ning vaipkatte maksumusest pool, st see osa, mille võrra on uus vaip eelduslikult eelmisest parem.¹¹⁰ Seega vähendati hüvitist vaipkatte väärtuse vähenemise võrra. Iseenesest on läbivettinud vaipa võimalik pärast selle kuivamist edasi kasutada, seega on küsitav, kas vaip on hävinud. Antud juhul ei ole selge ka see, kas vaiba näol on tegemist vallasasjaga või siseviimistlusega. Kuna varasemalt ei olnud vaipkate põrandaliistudega kinnitatud, võib asuda seisukohale, et tegemist oli siiski vallasasjaga. Hävimise küsimus on ka Tartu Maakohtu tsiviilasjas nr 2-09-38731, mille kohaselt on veekahjustusi saanud laohoones hoiustatud raamatud, mis kuulusid mahakandmisele ja kahju hüvitati. Hiljem selgus, et enamus raamatuid olid tegelikult müügikõlbulikud, kuid moraalselt vananenud,¹¹¹ mistõttu ei saa olla põhjendatud nende väärtuse hüvitamine.

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kaskokindlustuse tingimused K300/2017 (kehtivad alates 28.03.2017), p 11.3.

¹⁰⁸ ERGO Insurance SE Sõidukikindlustuse tingimused KT.0921.13, p 10.1, 10.3.

¹⁰⁹ Swedbank P&C Insurance AS Kaskokindlustuse tingimused (kehtivad alates 01.10.2016).

¹¹⁰ TrtRnKo 25.10.2010, 2-08-64895.

¹¹¹ TMKo 27.04.2011, 2-09-38731.

VÕS § 132 lg 3 tulenevalt võrdsustatakse asja tehnilise hävimisega ka majanduslik hävimine, mis tähendab seda, et asja taastamine endisel kujul on küll tehniliselt võimalik, kuid ei ole majanduslikult otstarbekas, sest asja parandamise kulud ületaksid tuntavalt taastatud asja väärtuse. Sellisel juhul arvestatakse kahju hüvitis selliselt, nagu oleks asi hävinud.¹¹² Praktikas tuleb majandusliku hävimise olukorda ette kõige enam sõidukikindlustuse puhul, kus liiklusõnnetuse tagajärjel kahjustada saanud sõiduki taastamine iseenesest oleks küll võimalik, kuid pole majanduslikult põhjendatud.

Majandusliku hävimise sisu, millal on asja taastamine tulenevalt VÕS § 132 lg 3 mõistlik, on vajalik kindlustuslepingus täpsemalt ära määratleda, et oleks selge, kas kindlustushüvitise määramisel lähtutakse asja taastamise või uue asja soetamise kuludest. Kõige levinum viis on näidata ära protsentuaalselt, millises ulatuses on remondi maksumus mõistlik võrreldes asja tegeliku väärtusega. Nii on If Kindlustuse sõidukikindlustuse tingimuste punktis 162 toodud välja, et taastamine ei ole mõistlik, kui remondi maksumus ületab 70 % turuväärtusest¹¹³ ning Swedbanki sõidukikindlustuse tingimuste kohaselt kui remondi maksumus ületab 70% sõiduki kindlustussummast või remont ei ole sõiduohutuse seisukohast põhjendatud. Samas jätab kindlustusandja endale õiguse otsustada, kas lugeda sõiduk majanduslikult hävinuks, kui remont läheb maksma üle 50% kindlustussummast.¹¹⁴ Ergo ja PZU kaskokindlustuse tingimustes¹¹⁵ ei ole ära määratletud, kui suures ulatuses on sõiduki taastamine mõistlik.

Juhul, kui kindlustuslepingus on ära määratletud, millised on mõistlikud kulutused sõiduki taastusremondi teostamiseks, siis üldjuhul ei teki vaidlust, kas lugeda sõiduk hävinuks või mitte. Samuti siis, kui on ilmselge, et taastusremondi teostamine on ebamõistlikult kulukas. Näiteks olukorras, kus kindlustusvõtjale tehtud pakkumise kohaselt oli sõiduki taastusremondi maksumus 490 000 krooni ning turuväärtuseks oli ca 500 000 krooni kindlustusjuhtumi eelse aja seisuga, on Maakohus leidnud, et pakkumise kohaselt ei ole sõiduki taastamine majanduslikult otstarbekas.¹¹⁶ Sõiduki taastamist ei saa pidada majanduslikult põhjendatuks ka juhul, kui sõiduk on juba varasemalt osalenud liiklusõnnetuses, mille tagajärjel see praktiliselt hävis. Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilasjas nr 2-10-38311 on kindlustusvõtja küll sõiduki taastanud, kuid taastamisel ei olnud sõiduki kere vahetatud, vaid pinnad õgvendatud, mis ei tõsta oluliselt sõiduki turuväärtust. Kohus nõustas

¹¹² I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigus I, lk 268.

¹¹³ If P&C Insurance AS Sõidukikindlustuse tingimused TK-20171, p 162.

¹¹⁴ Swedbank P&C Insurance AS Kaskokindlustuse tingimused (kehtivad alates 01.10.2016).

¹¹⁵ ERGO Insurance SE Sõidukikindlustuse tingimused KT.0921.13.

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kaskokindlustuse tingimused K300/2017 (kehtivad alates 28.03.2017).

¹¹⁶ HMKo 22.11.2013, 2-13-36482.

kindlustusandjaga, et vaidlusalune sõiduk ei kuulunud taastamisele, kuna lisaks varasemale raskele liiklusõnnetusele oli sõiduk liiklusõnnetuse tagajärjel täielikult amortiseerunud ning sellise sõiduki turuväärtus sõiduki andmete kontrollimise korral on keskmisest turuväärtusest tunduvalt madalam.¹¹⁷

Samas ei saa VÕS § 132 lg 3 teise lause tõlgendamisel sisustada “mõistlikkuse põhimõtet” ainult majanduslikust aspektist lähtuvalt. Riigikohus on leidnud, et see, kui kahjustatud asja taastamise kulu ületab asja kahjustamise eelset väärtust, ei anna iseenesest alust VÕS § 132 lg 3 teise lause kohaldamiseks. Sõiduauto taastamise kulude hüvitamise nõude korral tuleb VÕS § 132 lg 3 teise lause kohaldamisel muu hulgas arvestada seda, kas konkreetne sõiduauto võib olla selle omaniku jaoks subjektiivselt väärtuslikum, näiteks seetõttu, et talle on teada selle sõiduauto tehnilised probleemid.¹¹⁸ Millest võib järeldada, et isegi juhul, kui sõiduki taastusremondi teostamine on objektiivselt vaadatuna ebamõistlik ja kallim kui sõiduki kindlustusjuhtumieelne tegelik väärtus, võib remondikulude hüvitamine teatud juhtudel siiski põhjendatud olla.

Kindlustusandjad on oma tüüptingimustes sätestanud mõneti soodsamad tingimused kui tuleneb VÕS § 132 lg-st 1 ja 2 ja VÕS § 479 lg-st 2. Nimelt koduse vara kahjustumise korral hüvitatakse enamasti samaväärse uue asja soetamise väärtus, mis tähendab, et amortisatsiooni ei arvestata. Küll aga on vanemate nutiseadmete hävimise korral kindlustushüvitise maksmist piiratud või välistatud. Sõidukite kindlustamisel on kindlustusseltside tüüptingimused kooskõlas VÕS-i üldosast tulenevate kahju hüvitamise põhimõtetega, lähtutud on kas asendamise või turuväärtuse alusel hüvitamisest. Kui asja taastamine on küll põhimõtteliselt võimalik, kuid ebamõistlik, siis toimub hüvitamine samuti turuhinna alusel. Selleks on praktikas mõistlik vaidluste vähendamiseks mõistlike taastamiskulude ulatus kokku leppida. Samas on kohtupraktikas asutud seisukohale, et mõistlike parandamiskulude hindamisel ei tule arvestada ainult majanduslikku aspekti, vaid ka subjektiivset väärtust.

2.1.2 Vallasasja turuväärtuse määramine

Üks peamisi vaidluskohti kindlustushüvitise määramisel asja hävimise korral on uue samaväärse asja soetamiseks tehtavate mõistlike kulutuste ja asja väärtuse väljaselgitamine. Kuna sõidukite puhul lähtutakse turuväärtusest vahetult enne kindlustusjuhtumi toimumist või

¹¹⁷ TlnRnKo 19.09.2012, 2-10-38311.

¹¹⁸ RKTko 3-2-1-54-06 p 15.

kindlustusjuhtumi ajal, siis tekitabki probleeme põhiliselt küsimus turuväärtuse määramise kohta, millest tuleb lähtuda ning mida tõendada, et turuväärtuse alusel makstava kindlustushüvitise eest oleks võimalik osta uus samaväärne sõiduk.

Nagu eelmises alapeatükis viidatud, lähtuvad kindlustusandjad hüvitamisel kohalikust keskmisest müügihinnast või turuväärtusest Eestis. „Kohalik” on aga mõiste, mille sisustamine nõuab kohtupraktika analüüsimist. Riigikohtu tsiviilkolleegium on asunud seisukohale, et sõiduki turuväärtuse hindamisel olukorras, kus selle kohalikku keskmist müügihinda ei ole võimalik teada saada, saab aluseks võtta sarnaste sõidukite väärtuse teistes riikides.¹¹⁹ Sõna "kohalik" TsÜS § 65 tähenduses ei välista eseme väärtuse määramisel keskmise müügihinna arvestamist Eesti piirest väljaspool, kui see on mõistlik.¹²⁰ Seega on asjakohane võtta võrdluseks lähiriikide müügistatistika. Suurema valimi saamiseks on lähtutud ka Lääne-Euroopa sarnaste sõidukite müügihindadest. Juhul, kui Eestis on analoogset sõidukit raske leida, on põhjendatud lähtuda analoogseid sõidukeid sisetootval maal kehtivatest hinnapakumistest samaväärse sõiduki osas, kuna hind sisetootvas riigis mõjutab nende sõidukite müügihinda Eesti turul.¹²¹ Tallinna Ringkonnakohtu lahendis nr 2-11-28611 ei nõustu kindlustusandja eksperdi arvamusega, kes on lähtunud kohaliku hinna määramisel Saksamaal Mobile.de portaalis ja Poolas pakutavatest Scania hindadest. Ringkonnakohus leidis, et kui konkreetse komplekssusega sõidukit Eesti turul vaidlusalusel ajal pakkumises ei olnud, ei saanud seda Eesti turu tingimustes määrata. „Kohaliku” paikkonna määramisel tuleb aluseks võtta see, kui suurel turul mõistlik tsiviilkaibes osaleja konkreetset eset müüks. Kui isikule on vajalik konkreetse komplekssusega sõiduk, võib ta selleks pöörduda ka teiste automüügiportaalide pakumiste poole.¹²² See tähendab, et sarnaste sõidukite müügihindade võrdlemisel tuleb arvestada ka sõidukite komplekssust ja lisavarustust.

Harju Maakohtu lahendis nr 2-04-1205 on võetud sõiduki hinna määramisel aluseks Saksamaal müüdavate analoogsete autode hinnad, kuna Eestis selliseid sõidukeid müügil ei olnud. Saksamaa müügihindadele lisanduks transport Eestisse ja vahendustasu 20 000 krooni ulatuses.¹²³ Vastupidise seisukoha on võtnud Tallinna Ringkonnakohus oma 25.03.2015. aasta otsuses nr 2-13-3378 öeldes, et sõiduki kohaletoimetamise ja Eestis registreerimise kulud ei näita sõiduki väärtust, mistõttu need ei kuulu sõiduki väärtuse hindamisel arvestamisele.¹²⁴

¹¹⁹ RKTko 3-2-1-90-14 p 13.

¹²⁰ RKTko 3-2-1-77-08 p 15.

¹²¹ TlnRnKo 08.12.2006, 2-05-15122.

¹²² TlnRnKo 30.01.2012, 2-11-28611.

¹²³ HMKo 04.05.2006, 2-04-1205.

¹²⁴ TlnRnKo 25.03.2015, 2-13-3378.

Tulenevalt VÕS § 132 lg 1 eesmärgist lähtuda hüvitamisel vara koosseisu säilimisest, tuleks autori arvates välismaa müügihindu kohaliku turuväärtuse määramisel aluseks võttes arvestada ka kuludega, mis seonduvad sõiduki Eestisse toimetamiseks. Vastasel juhul ei oleks kaitstud sätte eesmärk ning kindlustusvõtjal ei oleks võimalik soetada saadud hüvitise eest uus samaväärne sõiduk.

Keskmise turuhinna määramisel on õigustatud kasutada võrdluseks automüügiportaalide andmeid, sest sõidukitega kauplemine toimub selliste kauplemissüsteemide kaudu.¹²⁵ Ekspertidid võtavad sõiduki kohaliku keskmise müügihinna määramisel aluseks antud tüüpi ja vanuses sõiduki väärtuse kohta kahju tekitamise aja seisuga. Arvestada tuleb vaidlusaluse sõiduki erisusi, sarnase sõiduki läbisõitu, esmase registreerimise aega. Konkreetse sõiduki erisuste all arvestatakse, kas sõiduk on tehniliselt korras, läbinud hooldused ja kontrollid, mida peab kindlustusvõtja tõendama. Juhul, kui sõiduk on avariiline, siis kas ja kui kvaliteetselt on teostatud remont. Harju Maakohtu otsuse nr 2-11-20273 kohaselt ei piisa sõiduki turuväärtuse tõendamiseks fotode esitamisest, kuna need annavad ülevaate välimusest, mitte tehnilisest seisukorrast.¹²⁶ Turuväärtuse seisukohalt ei ole oluline, kas tegemist on silmale nähtavate või varjatud puudustega, oluline on tegelik olemus.

Eksperti kui eriteadmistega isiku arvamuses, kes on piisavalt põhjendanud ka oma järeldust, on veenvam võrreldes auto24.ee väljavõttes üldistel tehnilistel kirjeldustel põhinevate pakkumistega.¹²⁷ Samas peab ekspertarvamus tuginema faktidel ja ei saa lähtuda subjektiivsetest hinnangutest või oletustest. Näiteks on Harju Maakohtu lahendis nr 2-10-45597 ekspert toonud välja olulised sõiduki maksumust mõjutavad tegurid, sealhulgas, et viimane fikseeritud odomeetri näit BMW Pärnu esinduses oli aasta enne õnnetust, 215 222 km. Ekspert leidis, et sama kasutusintensiivsuse korral moodustas sõiduki avariieelne läbisõit 250 000 km. Sõiduki läbisõitu ei olnud võimalik tuvastada, kuna sõiduki esiosa oli avariiis purunenud. Kohtu arvates ei ole ekspert tõendanud, mille alusel on hinnanud sõiduki kasutusintensiivsust ning miks ta peab hageja sõidukit „tumeda ajalooga sõidukiks“.¹²⁸ Võib oletada, et „tumeda ajaloo“ all on ekspert silmas pidanud varasemaid avarisiid. Samuti ei saa ekspert oletada sõiduki läbisõitu lähtuvalt odomeetri näidust aasta enne kindlustusjuhtumit. Selliste seisukohtade väljatoomine ekspertarvamuses ei ole objektiivne ning ei saa olla aluseks turuväärtuse määramisel. Lisaks on küsitav turuväärtusele esteetilistel kaalutlustel

¹²⁵ TlnRnKo 30.01.2012, 2-11-28611.

¹²⁶ HMKo 05.10.2012, 2-11-20273.

¹²⁷ HMKo 18.08.2014, 2-14-6083.

¹²⁸ HMKo 19.09.2011, 2-10-45597.

hinnangu andmine, kuna jällegi on tegemist subjektiivse arvamusega. Näiteks on ekspert pidanud hinda alandavaks teguriks luksusautole sobimatut tekstiilipolstrit¹²⁹ või luksusklassi sõidukile sobimatuid velgesid.¹³⁰

Turuväärtuse määramisel on oluline, mis ajahetke seisuga see kindlaks tehakse. Näiteks ei saa kindlustusvõtja tõendada sõiduki turuhinda müügilepingujärgse hinnaga kui müügitehing on toimunud kolm kuud enne kindlustusjuhtumit,¹³¹ kuna selle aja jooksul on sõiduki väärtus langenud. Ringkonnakohtu hinnangul ei ole põhjendatud lähtuda turuväärtuse määramisel auto24.ee portaali hinnapäringutest, mis kajastasid sõiduki hinda kuni pool aastat enne kindlustusjuhtumi toimumist, kui pooled leppisid kokku, et turuväärtus tuleb määrata vahetult enne kindlustusjuhtumi toimumise aja seisuga. Sealjuures on kohus pidanud põhjendatuks kasutada turuväärtuse määramise alusena sõidukite baasmudelite Eesti järelturu müügi-pakkumiste kokkuvõtet seisuga 4-5 kuud peale kahjujuhtumit.¹³² Seega kindlustusjuhtumist 4-5 kuud hilisema aja seisuga antud hinnangut on peetud piisavalt täpseks, samas turuväärtust pool aastat enne kindlustusjuhtumi mitte. Põhjuseks on ilmselt vara väärtuse vähenemine ajas. Kohus arvestab turuhinna määramisel üldiselt teadaolevat asjaolu, et uue sõiduki turuhind alaneb umbes 10 % juba ainuüksi müügisalongist väljasõidul.¹³³ Kuni 20-aastaste kasutatud sõidukite järelturu hinnad muutuvad üldjuhul aja möödudes madalamaks, statistikas on kasutusel keskmine arvestuslik protsent 10-15 % aastas languse suunas.¹³⁴

Kuigi üldjuhul sõiduki turuväärtus aja möödudes langeb, siis pole välistatud, et sõiduki turuväärtus on kindlustusjuhtumi toimumisel ajal kõrgem kui selle ostuhind. See võib olla võimalik näiteks juhul, kui sõidukit on remonditud ja tehtud parendusi. Näiteks Harju Maakohtu lahendis nr 2-13-25110 on kindlustusvõtja otnud kasutatud reisibussi Scania Irizar 18.12.2010 Saksamaalt Hamburgist 8000 euroga. Reisibussile on teostatud parendustöid kokku koos käibemaksuga summas 30 985,23 eurot ning ekspertiisiakti kohaselt oli vaidluseluse reisibussi turuväärtus kindlustusjuhtumi aja seisuga 22.05.2012 20 000 eurot pluss käibemaks.¹³⁵ Küll aga ei tõsta turuväärtust sõidukile lisatud lisavarustus iga selle üksikdetaili lisamise summa võrra, kuid töösõidukile lisanduv erikompleksus laiendab tema kasutusvõimalusi ja tõstab turuväärtust.¹³⁶ If Kindlustuse sõidukikindlustuse tingimuste

¹²⁹ TlnRnKo 19.09.2012, 2-10-38311.

¹³⁰ HMKo 19.09.2011, 2-10-45597.

¹³¹ HMKo 18.08.2014, 2-14-6083.

¹³² TlnRnKo 30.01.2012, 2-11-28611.

¹³³ HMKo 20.03.2007, 2-06-2374.

¹³⁴ TlnRnKo 30.01.2012, 2-11-28611.

¹³⁵ HMKo 16.04.2015, 2-13-25110.

¹³⁶ TlnRnKo 30.01.2012, 2-11-28611.

punktis 163 on samuti eraldi välja toodud, et turuväärtuse määramisel ei arvestata kindlustusobjekti osade hinda neid eraldi ostes või müües.¹³⁷ Üldjuhul lähtuvad kindlustuseltsid lisavarustuse hüvitamisel selle turuväärtusest.

Turuväärtuse väljaselgitamisel on tekitanud vastakaid seisukohti küsimus, milline piirkond tuleb võtta aluseks turuväärtuse kindlakstegemisel. Kohtupraktikas on asutud seisukohale, et Eestis vastava turu puudumise korral, võib arvestada ka välisriikide, eelkõige naaberriikide hindasid. Põhjendatud võib olla ka turuhindade võrdlemine riikidega, kust vastavaid sõidukeid imporditakse, kui Eestis analoogsed sõidukid puuduvad. Turuväärtuse määramisel välisriike aluseks võttes tuleks arvestada ka sõiduki Eestisse toimetamise kuludega ja vahendustasuga, sest sellisel juhul on tagatud kindlustusvõtjale võimalus soetada uus samaväärne sõiduk. Turuväärtuse hindamiseks kindlustusjuhtumi ajal on oluline arvestada ka väärtuse vähenemisega ajas ning võimalusega, et väärtus on tehtud parenduste tõttu hoopis tõusnud.

2.2 Vallasasja kahjustumisel kindlustusandja poolt hüvitamisele kuuluv kahju

2.2.1 Vallasasja kahjustumisel hüvitamisele kuuluva kahju ulatus

Kui asja on kahjustatud, hõlmab kahjuhüvitis VÕS § 132 lg 3 alusel eelkõige asja parandamise mõistlikud kulud ning võimaliku väärtuse vähenemise. Asja kahjustumisega on tegemist siis, kui on võimalik selle taastamine endisel kujul. Sellisel juhul tuleb hüvitada kulutused, mis on vajalikud asja endisesse seisukorda viimiseks.¹³⁸ Mõistlikeks võib pidada parandamiskulusid, mis ei ole asja väärtusega võrreldes ebamõistlikult suured lähtudes VÕS § 132 lg 3 teisest lausest. Samas ei tähenda see, et remondikulud ei võiks minna maksma rohkem kui on asja kindlustusjuhtumi eelne väärtus, millisele järeldusele on jõutud alapeatükis 2.1.1.

Hüvitamisele kuulub ka asja väärtuse vähenemine, kui asja taastamise korral ei taastu selle esialgne väärtus. Näiteks on avarii läbi teinud auto väiksema väärtusega kui samasugune mitteavariiline auto.¹³⁹ Väärtuse vähenemine kuulub hüvitamisele seadusest tulenevalt, seega ei tule selles eraldi kokku leppida. Küll aga võib välistada kindlustuslepinguga väärtuse vähenemise hüvitamist, kuna VÕS § 132 näol ei ole tegemist imperatiivse sättega. Selline

¹³⁷ If P&C Insurance AS Sõidukikindlustuse tingimused TK-20171, p 163.

¹³⁸ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul. Võlaõigusseadus I, lk 700.

¹³⁹ Samas.

tingimus on Swedbanki kaskokindlustuse tingimustes, mille kohaselt ei hüvita Swedbank sõiduki turuväärtuse vähenemist, saamata jäänud tulu, finantskohustusi, moraalseid kahju ega muid kulusid, milles ei ole pooled kokku leppinud.¹⁴⁰ Põhjusel, et VÕS § 132 ei ole imperatiivne, on ka Riigikohus leidnud, et pooled võivad iseenesest kahju hüvitamise viisi osas kokku leppida kahjustatud ja kahjustamata asja turuhindade vahe hüvitamise, kuigi VÕS § 132 seda ette ei näe. Kuna selline kokkulepe on kannatanu jaoks ebasoodsam võrreldes seaduses sätestatuga, siis tekitab küsitavusi kokkuleppe kehtivus.¹⁴¹

Asja kahjustumisel hüvitatava kahju määramisel on olulisteks küsimusteks, millest lähtuvad kindlustusseltsid kindlustushüvitise maksmisel asja kahjustumise korral ning millises ulatuses taastamiskulud on põhjendatud. Koduse vara kahjustumisel, kui vara on otstarbekas remontida, on kahjusummaks remondikulud¹⁴² Sõiduki kahjustumisel on kõik vaadeldud kindlustusseltsid hüvitise maksmisel lähtunud põhimõttest, et kahjusummaks loetakse kindlustusobjekti taastamise kulud, kui taastamine on majanduslikult otstarbekas.¹⁴³ See tähendab, et tuleb võrrelda remondikulusid asja väärtusega.

Kõik kindlustusseltsid arvestavad taastusremondi hüvitamisel põhimõtet, et sõiduki taastamisel kasutatakse sõiduki vanusele ja amortisatsioonile vastavaid varuosi, kui neid on võimalik saada.¹⁴⁴ See tähendab, et kui vastava kulumisastmega varuosi ei ole võimalik hankida, tuleb asendada uute varuosadega, et tagatud oleks endise olukorra taastamine ja isiku vara koosseisu säilimine. Kuigi VÕS § 132 lg-st 3 ei tulene iseenesest nõuet arvestada hüvitamisel asja amortisatsiooni.

Üldjuhul võtavad kindlustusandjad asja kahjustumise korral parandamiskulude hüvitamisel aluseks põhimõtte, et kahjustada saanud osad asendatakse samaväärsetega, kuid teatud juhtudel toimub asendamine uute varuosadega. Seda enamjaolt siis, kui tegemist on uue sõidukiga, millel on kehtiv garantii. Nii If Kindlustus kui Ergo on sidunud uute varuosade

¹⁴⁰ Swedbank P&C Insurance AS Kaskokindlustuse tingimused (kehtivad alates 01.10.2016).

¹⁴¹ RKTko 3-2-1-54-06 p 14.

¹⁴² If P&C Insurance AS Kodukindlustuse koguriskipaketi tingimused TH-A-20171, p 170.

¹⁴³ If P&C Insurance AS Sõidukikindlustuse tingimused TK-20171, p 164.

ERGO Insurance SE Sõidukikindlustuse tingimused KT.0921.13, p 10.3.

Swedbank P&C Insurance AS Kaskokindlustuse tingimused (kehtivad alates 01.10.2016).

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kaskokindlustuse tingimused K300/2017 (kehtivad alates 28.03.2017), p 11.2.1.

¹⁴⁴ If P&C Insurance AS Sõidukikindlustuse tingimused TK-20171, p 165.

ERGO Insurance SE Sõidukikindlustuse tingimused KT.0921.13, p 10.11.

Swedbank P&C Insurance AS Kaskokindlustuse tingimused (kehtivad alates 01.10.2016).

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kaskokindlustuse tingimused K300/2017 (kehtivad alates 28.03.2017), p 11.2.3.

kasutamise remontimisel tehasegarantii kehtivusega¹⁴⁵, mis tähendab, et kehtiva garantii korral toimub hüvitamine vastavalt garantiitingimustele. Ergo tingimuste punkti 10.6 alusel hüvitatakse mootori, jõuülekanne, veermiku ja nendega seotud süsteemide ning mehhanismide taastamis- ja asendamiskulud maksimaalselt originaalosade maksumuses ja tootja poolt ettenähtud kompleksuses, sõltumata sellest, kas sõidukil olid ka enne nimetatud originaalvaruosad.¹⁴⁶ Swedbank ja PZU on lähtunud sõiduki vanusest, kusjuures Swedbank ei hüvita uusi varuosi juhul, kui väljavahetatavad osad ei vasta standardile või ei ole originaalosad.¹⁴⁷ Kindlustusvõtjale on soodsad Swedbanki tingimused, kus uusi varuosi kasutatakse kuni viieaastaste sõidukite parandamisel juhul, kui varasemalt olid kasutusel samuti originaalosad. Samuti on soodsad Ergo tingimused, mille kohaselt ei ole originaalosade vastu vahetamisel oluline, millised olid vahetamisele kuuluvad varuosad, kui tegemist on mootori, jõuülekanne, veermiku ja nendega seotud süsteemide ning mehhanismidega.

Seoses kehtiva garantii alusel hüvitise maksmisega on Tallinna Ringkonnakohus tsiviilasjas nr 2-15-3685 leidnud, et kuigi kahjustatud trafot oleks saanud remontida ilma seda maha monteerimata, oli põhjendatud remondi teostamine valmistaja tehases. See oli vajalik garantii säilimiseks, kuigi kohapeal remontides oleksid kulud olnud oluliselt väiksemad.¹⁴⁸

2.2.2 Vallasasja kahjustumisel hüvitamisele kuuluvad parandamise mõistlikud kulud

Asja kahjustumisel kuuluvad hüvitamisele selle parandamise mõistlikud kulud (VÕS § 132 lg 3). Seega peab kahjustatud isik valima võimaluse korral soodsaima võimaluse. Tarbetult kalli remondi teostamisel rikub kindlustusvõtja VÕS § 139 lg-st 2 tulenevat kahju vähendamise kohustust, mis toob kaasa kahjuhüvitise vähendamise.¹⁴⁹ Harju Maakohtu otsuse nr 2-11-23338 kohaselt on poolte vahel vaidlus mõistlike remondikulude üle. Kindlustusvõtja on võtnud hinnapakkumise remondi teostamiseks ning kindlustusandja on edastanud remonditöökojale garantiikirja, kuid remont teostati kooskõlastamata Venemaal, kus see osutus kallimaks. Kohus on leidnud, et kindlustuslepingu sõlmimisel ei saa kindlustusvõtja eeldada,

¹⁴⁵ If P&C Insurance AS Sõidukikindlustuse tingimused TK-20171, p 167.

ERGO Insurance SE Sõidukikindlustuse tingimused KT.0921.13, p 10.5.

¹⁴⁶ ERGO Insurance SE Sõidukikindlustuse tingimused KT.0921.13, p 10.6.

¹⁴⁷ Swedbank P&C Insurance AS Kaskokindlustuse tingimused (kehtivad alates 01.10.2016).

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kaskokindlustuse tingimused K300/2017 (kehtivad alates 28.03.2017), p 11.2.4.

¹⁴⁸ TlnRnKo 06.03.2017, 2-15-3685.

¹⁴⁹ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul. Võlaõigusseadus I, lk 701.

et kindlustusandja on kohustatud hüvitama mistahes sõiduki remondi, mida kindlustusvõtja soovib kindlustuslepingu kehtivuse ajal teostada, vaid sõiduki remontimise vajadus peab olema tingitud ja otseselt põhjustatud kindlustusjuhtumist. Samuti ei ole kindlustusvõtjal seaduse kohaselt õigus nõuda kindlustusandjalt suurima summa hüvitamist, mis mõnest remondi tegemiseks koostatud hinnapakkumises võiks nähtuda. Nõuda saab põhjendatud hüvitise maksmist, mis vastab sõiduki tegelikele remontimise kulutustele seoses kindlustusjuhtumiga. Remondikulude tegeliku suuruse määratlemisel on kindlustusandjal õigus lähtuda madalaimast hinnapakkumisest, mis kahjude kõrvaldamist võimaldab, vaatamata sellele, et kindlustusvõtja ise soovis sõidukit remontida kallima teenusepakkuja juures oma mugavusest lähtudes.¹⁵⁰ Nimetatud põhimõtte tuleneb ka VÕS §-st 477, mille kohaselt kuulub hüvitamisele ainult tegelik kahju. Otsustades kõrgema hinnapakkumise kasuks, tuleb kindlustusvõtjal pakkumiste vahe ise kinni maksta.

Samas ei pruugi kõige madalam pakkumine ilmingimata kõige mõistlikum olla. Kannatanu ei pea valima kõige odavamat võimalust, kui see on selgelt madalama kvaliteediga. Ka juhul, kui kahjustatud asja on hooldatud teatud töökojas, kus selle omadusi tuntakse, on mõistlik taastusremont samuti seal teostada, kuigi võib leiduda ka odavam variant.¹⁵¹ Tallinna Ringkonnakohtu otsuse nr 2-12-27854 kohaselt oli kindlustusvõtja kohustatud võtma hinnapakkumised neljast erinevast töökojast ning kindlustusandja hüvitas odavaima pakkumise alusel. Nimetatud kalkulatsiooni summa oli oluliselt väiksem teiste teeninduste poolt koostatutest. Kohus võttis seisukoha, et odavaim pakkumine kajastab sõiduki parandamise mõistlikke kulutusi ning kindlustusvõtja väide kõnealuse remondiette võtte poolt teostatud tööde kvaliteedi vähese usaldusväärsuse kohta on paljasõnaline ja tõendamata.¹⁵² Seega juhul, kui kindlustusvõtja tahab tugineda odavaima pakkumise ebakvaliteetsusele ning teostada remont kallima teenusepakkuja juures, tuleb tal põhjendada, miks odavaim pakkumine ei võimalda sõiduki nõuetekohast taastamist.

Ergo ja Swedbank on jätnud endale õiguse otsustada remondi teostamise koha üle või on vajalik kindlustusandja nõusolek.¹⁵³ Kui kindlustusandja leiab, et remondikulud on põhjendamatud, siis peab ta oma seisukohta tõendama. Tsiviilasjas nr 2-15-5023 on

¹⁵⁰ HMKo 25.05.2012, 2-11-23338.

¹⁵¹ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul. Võlaõigusseadus I, lk 701.

¹⁵² TlnRnKo 30.01.2014, 2-12-27854.

¹⁵³ ERGO Insurance SE Sõidukikindlustuse tingimused KT.0921.13, p 10.2.

Swedbank P&C Insurance AS Kaskokindlustuse tingimused (kehtivad alates 01.10.2016).

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kaskokindlustuse tingimused K300/2017 (kehtivad alates 28.03.2017), p 10.3.

kindlustusvõtja teostanud sõiduki remondi Ida-Virumaal asuvas margiesinduses, kuigi kindlustusjuhtum leidis aset Lääne-Virumaal. Kindlustusandja arvates saanuks remonditööd teostada mõnes teises remonditöökojas odavama hinna eest ning kindlustusvõtja oleks pidanud küsima hinnapakumisi Lääne-Virumaal asuvatest töökodadest ja valima odavaima, mistõttu tuleb osaliselt lugeda ebamõistlikeks auto pukseerimise kulusid Ida-Virumaal asuvasse remonditöökotta. Kohtu hinnangul oleks kindlustusandja pidanud selle kinnitamiseks esitama analoogsete tööde hinnapakumisi teistelt töökodadelt.¹⁵⁴ Pukseerimiskulude hüvitamine on enamasti kindlustuslepinguga reguleeritud ning piiratud kindlustussummaga. Sellisel juhul ei ole kindlustusvõtjal alust nõude pukseerimiseks tehtud kulutuste hüvitamist piirmäärast suuremas ulatuses.¹⁵⁵ Seega asjaolu, et kindlustusvõtja ei selgitanud välja soodsaimat pakkumist, ei tähenda automaatselt remondikulude ebamõistlikkust ega võta kindlustusandjalt tõendamiskoormust.

Tallinna Ringkonnakohus on otsuses nr 2-15-7524 asunud seisukohale, et olukorras, kus kahjustada saanud auto taastusremont ei ole teostatud autotehase nõudmistele vastavalt, ei saa väita, et töö oli mittekvaliteetne. Remonditöö on kvaliteetne, kui sõiduk on pärast remondi teostamist samasuguses korras ja funktsioonidega, nagu ta oli enne kahjujuhtumit. Nimelt on parandustööde käigus vahetatud elektrijuhtmestik välja vaid osaliselt, kuid kindlustusvõtja on seisukohal, et tehase nõudmistest tulenevalt oleks tulnud välja vahetada kogu juhtmestik. Sõidukil tuvastati mitmeid erinevaid vigu, sh elektrisüsteemi rikkeid, kuid neid ei saa seostada remonditööde või vahetatud osade vigadega. Eksperdi arvamuse kohaselt oli sõiduki kahjueelne seisukord taastatud ning juhtmestiku osaline vahetamine on võimalik ilma, et kahjustada saaks töö kvaliteet.¹⁵⁶ Asjaolu, et pärast elektrijuhtmestiku osalist vahetamist esines sõidukil endiselt elektrisüsteemi rikkeid, ei tähenda, et parandustööd oleksid teostatud ebakvaliteetselt. Parandamise eesmärk on taastada kindlustusjuhtumi eelne olukord, mida on tehtud, kuna sõidukil esinesid vead juba varasemalt. Seega ei saa pärast remontimist esinevaid vigu seostada ebakvaliteetsete remonditööde või varuosadega.

Parandamiskulude hüvitamisel lähtutakse VÕS § 476 lg 1 tulenevast põhimõttest hüvitada ainult kindlustusjuhtumi tagajärjel tekkinud kahju, mistõttu ei kuulu hüvitamisele kindlustatud asjal varasemalt esinenud kahjustuste parandamine, näiteks kulunud varuosad, varasema avarii käigus või pärast kindlustusjuhtumit tekkinud kahju. Kulude mõistlikkuse hindamisel tuleb arvestada sõiduki vanust ja tehnilist seisukorda enne kahjujuhtumi

¹⁵⁴ VMKo 06.10.2015, 2-15-5023.

¹⁵⁵ TlnRnKo 20.02.2012, 2-12-17116.

¹⁵⁶ TlnRnKo 19.05.2016, 2-15-7524.

toimumist. Kindlustusvõtja ei peaks VÕS § 127 lg-st 1 lähtudes kahjuhüvitise saamise kaudu rikastuma. Sellist järeldust toetab ka VÕS § 127 lg-s 5 sätestatu.¹⁵⁷ Kindlustushüvitise eesmärgiga oleks vastuolus parenduslike kulutuste hüvitamine. Parenduslikuks võib pidada remondi käigus värvimistööde teostamist, kui ei esine ühtegi asjaolu, mis viitaks asja tervikuna üle värvimise vajadusele.¹⁵⁸

Taastusremondi käigus teostatakse tihti remonttöid suuremas ulatuses, kui kindlustusjuhtumi tagajärjel tekkinud kahjustuste kõrvaldamiseks vajalik. Enamasti on kindlustusvõtjad nõus kindlustusjuhtumiga mitteseotud kulutused ise finantseerima, kuid praktikas tuleb ette olukordi, kus pooled vaidlevad konkreetse kindlustusjuhtumi tagajärjel tekkinud kahju ulatuse üle. Selgitamaks välja, millised kahjud on tekkinud kindlustatud asjale konkreetse kindlustusjuhtumi tõttu, tuleneb VÕS § 476 lõikest 1 selgelt põhjusliku seose eksisteerimise ja tõendamise vajadus. Näiteks on Tartu Maakohus pidanud põhjendamatuks ja liiklusõnnetusega mitteseonduvaks kulutuseks auto salongi keemilist puhastust.¹⁵⁹ Kergema avarii korral on põhjusliku seose olemasolu tõendamine kindlustusjuhtumi ja salongi keemilise puhastuse vahel ilmselt keeruline.

Harju Maakohtu otsuse nr 2-11-23338 kohaselt on kindlustusvõtja seisukohal, et kindlustusandja oleks pidanud talle sõiduki remondikuludena hüvitama muuhulgas ka esiristtala, vasaku nurga kinnituse ning vasaku udutule vahetamise kulu, mis sisaldusid esimeses hinnapakkumises, kuigi sõiduk sai löögi paremale küljele. Otsuse kohaselt ei kuulunud nimetatud detailide vahetamine hüvitamisele, kuna vasaku udutule kahjustus ei saanud olla tingitud kindlustusjuhtumist ning kindlustusvõtja ei ole tõendanud vastupidist. Samuti ei saanud olla kindel esiristtala vahetamise vajaduses, mis oleks täpselt selgunud alles taastamisremondi käigus ning mille oleks kindlustusandja vajadusel ka hüvitanud. Kohus selgitas, et kindlustusvõtjal tuleb tõendada esiristtala ja vasaku udutule vahetamise vajadust, sealhulgas põhjusliku seose olemasolu kindlustusjuhtumi toimimise ja nende detailide vahetamise vajaduse vahel.¹⁶⁰ Seega on kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju ulatuse väljaselgitamisel tõendamiskoormus kindlustusvõtjal ning on põhjendamatu eeldada, et kõik hinnapakkumises sisalduvad tööd on seotud konkreetse kahjujuhtumiga.

¹⁵⁷ TlnRnKo 30.01.2014, 2-12-27854.

¹⁵⁸ TlnRnKo 07.12.2016, 2-15-8155.

¹⁵⁹ TMKo 13.09.2010, 2-08-66659.

¹⁶⁰ HMKo 25.05.2012, 2-11-23338.

Tallinna Ringkonnakohtu otsuse nr 2-04-1236 kohaselt on kindlustusvõtja esitanud kahju suuruse tõendamiseks arved erinevate remonditeenuste osutamise kohta, autost sündmuskohal tehtud fotod ning kindlustusandja seaduslik esindaja on andnud vande all ütlusi, mille kohaselt kõik esitatud arved on seotud antud liiklusavariiga. Ringkonnakohus on lugenud kindlustusvõtja poolt kantud kahju tõendatuks ning võtnud kahju ulatuse määramisel aluseks fotod kindlustusobjektist.¹⁶¹ Fotodelt nähtuva järgi saab kindlaks teha vaid välised kahjustused, sõidukil esinevate sisemiste kahjustuste ulatust fotode abil üldjuhul välja selgitada ei saa ning need selguvad tihti alles remonttööde käigus, mistõttu ei saa pidada mõistlikuks fotode alusel kahju ulatuse kindlakstegemist.

Lisaks on vaja tekkinud kahjustused täpselt ära määratleda, et oleks võimalik taastamiseks vajalike kulude maksumus välja selgitada. Harju Maakohtu otsuse nr 2-16-18736 kohaselt on kindlustusobjektiks olevale autole sõitnud tagant otsa teine sõiduk ning kindlustusvõtja on esitanud kohtule rohkem kui aasta hiljem hinnapakkumise remonttöödeks suuremas ulatuses, kui algselt kahjuavalduses fikseeriti – lisaks haagisekonksule on näidatud nn juhtmesari haagisekonksule. Kindlustusvõtja arvamus, et see on ilmselge, et selline kulu tuli teha, ei ole kooskõlas tema poolt esitatud kahjuavalduses toodud kahjustusega, seega on sellise kahju tekkimine tõendamata ega kuulu hüvitamisele.¹⁶² Selline seisukoht eeldab aga, et kahjustatud isik peab kohe peab koheselt tuvastama kõik kindlustusobjektile tekkinud vigastused, mida ei saa pidada põhjendatuks ning raskendab kindlustusvõtjale hüvitise saamist.

Seega kohtupraktikast tulenevalt tuleb mõistlike kulude hüvitamisel lähtuda madalaimast hinnapakkumisest, mis võimaldab kahjude kõrvaldamist kvaliteetselt, mitte kindlustusvõtja jaoks kõige mugavamast. Samas ei ole kindlustusvõtjal kohustust küsida erinevaid hinnapakkumisi, vaid kindlustusandjal tuleb tõendada, et remondi oleks saanud teostada odavamalt. Õiguskirjanduses on leitud, et kallim pakkumine võib olla põhjendatud, kui varasemalt on remonti ja hooldust teostatud samas töökojas. Hüvitamisele ei kuulu parenduslikud tööd, milleks võivad sõiduki kahjustumise korral olla näiteks värvimistööd või keemiline puhastus. Vajalik on tuvastada põhjuslik seos kahjustuste ja kindlustusjuhtumi vahel, kuna hüvitatakse vaid konkreetse kindlustusjuhtumiga seonduvad kulud, mitte varasemalt esinenud kahjustused ja kulumine.

¹⁶¹ TlnRnKo 17.10.2006, 2-04-1236.

¹⁶² HMKo 26.05.2017, 2-16-18736.

2.3 Kindlustushüvitise määramine vallasasja kokkuleppelise kindlustusväärtuse alusel

Kindlustuslepingu sõlmimisel on teatud juhtudel mõistlik leppida kokku asja kindlustusväärtuses VÕS § 480 lg 1 alusel. Kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral määratakse kindlustushüvitis lepingus fikseeritud summa alusel, mille võib määrata ära nii lepingu sõlmimise kui ka selle kehtivuse ajal. Võlaõigusseaduse kommentaaridest tuleneb soovitus määrata asendamatu vallasasja kindlustusväärtus kokkuleppelise kindlustusväärtusena.¹⁶³ Põhjuseks, et asendamatu asja puhul on keeruline määrata selle taassoetamisväärtust. Kindlustusväärtuses kokkuleppimine tagab aga pooltele kindluse hüvitatava summa suuruse osas, kuigi tegelik kahju võib osutuda sellest suuremaks või väiksemaks.

Kindlustusväärtuse määramist kokkuleppeliselt võimaldab Swedbank oma kaskokindlustuse tüüptingimustes. Tingimuste kohaselt kuni 3,5-tonnise registrimassiga sõiduauto või kaubiku varguse või hävimise korral hüvitab Swedbank sõiduki poliisil märgitud kokkuleppelise väärtuse või sõiduki turuhinna, kui see ületab poliisil märgitud väärtust.¹⁶⁴ Tegemist on kindlustusvõtjale soodsa tingimusega. Kui VÕS § 480 lõikest 3 tulenevalt võiks kindlustushüvitise määramine toimuda turuväärtuse alusel, kui turuväärtus erineb oluliselt kokkuleppelisest kindlustusväärtusest, siis Swedbanki tingimus ei eelda olulist erinevust, vaid lähtub tegelikust turuväärtusest, kui see osutub kokkulepitust suuremaks.

Kokkuleppelise kindlustusväärtusega on sisuliselt tegemist, kui kindlustusväärtusena lepitakse kokku asja ostuhind. Kindlustusseltsid pakuvad erandina uute sõidukite puhul võimalust kindlustada sõiduk uusväärtuskindlustusega, mis tähendab, et hüvitamisel lähtutakse esmasest ostuhinnast. Sellisel juhul on tingimused kindlustatud sõidukile aga tunduvalt rangemad kui tavalise kaskokindlustuse puhul, kuna kindlustusandja kannab suuremat riski. Ostuhinna alusel hüvitamise tingimustes on toodud ära piirangud näiteks sõiduki vanusele, läbisõidule ja esmasele registreerimisele.¹⁶⁵ Uusväärtuskindlustuse alusel hüvitamisel on kindlustusvõtja hüvitise saamisel paremas olukorras kui enne kindlustusjuhtumit, kuna sõiduki väärtus väheneb kohe pärast müügisalongist väljasõitu.

¹⁶³ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II, lk 521.

¹⁶⁴ Swedbank P&C Insurance AS Kaskokindlustuse tingimused (kehtivad alates 01.10.2016).

¹⁶⁵ If P&C Insurance AS Sõidukikindlustuse tingimused TK-20171, p 54-57.

ERGO Insurance SE Sõidukikindlustuse tingimused KT.0921.13, p 7.6.

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kaskokindlustuse tingimused K300/2017 (kehtivad alates 28.03.2017), p 2.9.

Kokkuleppelise kindlustusväärtuse määramisel saab lepingus ära näidata väärtuse vähenemise protsendi, mida arvestatakse hüvitise määramisel. Näiteks on Swedbank näidanud kindlustuslepingus kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral sõiduki väärtuse vähenemise 1% kuus.¹⁶⁶ Sellega on tagatud teatud määral väärtuse vähenemise arvestamine ka kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral.

Kokkuleppelisele kindlustusväärtusele viitab kindlustusseltside tüüptingimustes ka liisinguväärtuse kindlustus. If Kindlustuse sõidukikindlustuse tingimustest tuleneb, et kui sõiduki taastamine ei ole mõistlik, on kahjusummaks sõiduki jääkväärtus vastavalt liisingulepingule ning kui turuväärtus ületab liisingu jääkväärtust, on kahjusummaks turuväärtus.¹⁶⁷ Samasisuline tingimus on ka PZU kaskokindlustuse tingimustes.¹⁶⁸ Liisinguväärtuse kindlustuse näol on tegemist kokkuleppelise kindlustusväärtusega VÕS § 480 lg 1 tähenduses. Ka juhul, kui kindlustatud sõiduk ei vastanud tüüptingimustest tulenevate liisinguväärtuses kindlustamise nõuetele, on tegemist kokkuleppelise kindlustusväärtusega, kuna vastav kokkulepe on märgitud poliisile ja kindlustusvõtja on selle alusel kindlustusmakseid tasunud.¹⁶⁹ Kindlustusväärtus ei ole küll sellisel juhul lepingus kindla summaga fikseeritud, kuna liisingu jääkväärtus väheneb, kuid summa on võimalik välja arvestada. Hüvitis määratakse sellisel juhul kindlustusjuhtumieelse liisingu jääkväärtuse alusel.

Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilasjas nr 2-05-15122 on poolte vahel sõlmitud kindlustusleping, mille punkti 7.3 kohaselt on sõiduki puhul kindlustusväärtuse määramise aluseks sõiduki kohalik keskmine müügihind (turuhind), mille deklareerib kindlustusvõtja ning kindlustusandja esindaja on sealjuures nõuandvaks pooleks. Kolleegium on asunud seisukohale, et nimetatud punktist tulenevalt ei lasunud kindlustusväärtuse õige määramise riisiko täies ulatuses üksnes kindlustusvõtjal, kuna kindlustatava sõiduki vaatas üle ka kindlustusandja esindaja ning kindlustusvõtja poolt nimetatud kindlustusväärtus oli kindlustusandja esindajaga kooskõlastatud. Seega aktsepteeris kindlustusvõtja oma esindaja kaudu deklareeritud kindlustusväärtust ning sellest järelduvalt on tegemist kokkuleppelise kindlustusväärtusega VÕS § 480 tähenduses.¹⁷⁰ Sellest tuleneb, et kohtupraktikas on peetud kindlustuslepingu sõlmimisel kindlustusvõtja poolt avaldatud kindlustusväärtust kokkuleppeliseks, kuna eeldatakse, et kindlustusandja on nimetatud summat aktsepteerinud.

¹⁶⁶ TlnRnKo 30.11.2011, 2-10-2295.

¹⁶⁷ If P&C Insurance AS Sõidukikindlustuse tingimused TK-20171, p 53.

¹⁶⁸ AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kaskokindlustuse tingimused K300/2017 (kehtivad alates 28.03.2017), p 2.10.

¹⁶⁹ TlnRnKo 15.09.2015, 2-14-9639.

¹⁷⁰ TlnRnKo 08.12.2006, 2-05-15122.

Lepingu sõlmimisel eeldatakse, et vara tegelik väärtus on kogu kindlustusperioodi jooksul võrdne kokkuleppelise kindlustusväärtusega, mistõttu loetakse see ühtlasi vara tegelikuks väärtuseks sel hetkel. Kohtupraktikas on asutud seisukohale, et VÕS § 480 lg 1 mõttes on kokkulepitud kindlustusväärtuse puhul kindlustusandja teadlikult võtnud suurema äririski sellega, et võib olla kohustatud tegelikust väärtusest suuremat kindlustushüvitist maksma, mis on kindlustussuhte tugevama poole puhul aktsepteeritav.¹⁷¹ See aga ei tähenda, et kindlustusjuhtumi toimumisel ei oleks vaja kontrollida tegelikku väärtust. VÕS § 480 lg-st 3 tuleneb kohustus kohaldada tegelikku kindlustusväärtust, kui kokkuleppeline kindlustusväärtus erineb sellest oluliselt. Tegemist on imperatiivse sättega, millest kõrvalekaldumine võib moonutada kindlustuslepingu olemust.¹⁷² Kui tegelik kindlustusväärtus erineb oluliselt kokkuleppelisest, siis tuleb seda vaidlustaval poolel oma vastavaid väiteid tõendada.¹⁷³

Seega tuleneb õiguskirjandusest, et kokkuleppelist kindlustusväärtust soovitatakse kasutada just asendamatute vallasasjade kindlustamisel. Kindlustusseltsid aga ei ole oma praktikas sellist lähenemist kasutanud. Kindlustusandjate tüüptingimustest tuleneb kokkuleppelise kindlustusväärtuse rakendamine peamiselt sõidukite puhul, kus on võimalus leppida kokku uusväärtuskindlustuses, mille alusel hüvitatakse sõiduki ostuhind või liisinguväärtuse kindlustuses, mille kohaselt hüvitatakse liisingu jääkväärtus. Sellist hüvitamise viisi pakutakse siiski vaid uute sõidukite korral. Ostuhinna hüvitamine on kindlustusvõtjale küll kasulik, kuid sellisel juhul tuleb arvestada ka kõrgemate kindlustusmaksetega. Kindlustusväärtuse fikseerimine lepingus võib tuua kaasa selle, et kindlustusvõtja on kohustatud hüvitama rohkem, kui asja tegelik väärtus, millist võimalust on kohtupraktikas aktsepteeritud. Küll aga ei tule hüvitada tegelikust väärtusest rohkem või vähem, kui kokkuleppeline väärtus erineb oluliselt tegelikust kindlustusväärtusest VÕS § 480 lg 3 alusel. Olulise erinevuse vältimiseks on praktikas näidatud kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral lepingus ära väärtuse vähenemine protsendina, mis tähendab, et alati ei pea kokkuleppeline kindlustusväärtus lepingus kindla summana fikseeritud olema. Kindlustusandjad on tüüptingimustega rakendanud VÕS § 480 lg-st 3 tulenevast soodsamat hüvitamise viisi, kui hüvitamine toimub tegeliku kindlustusväärtuse alusel ka siis, kui tegelik väärtus on kokkuleppelisest kõrgem, kuid erinevus pole oluline. Kohtupraktikas on peetud kindlustusvõtja poolt lepingu sõlmimisel avaldatud kindlustusväärtust kokkuleppeliseks kindlustusväärtuseks.

¹⁷¹ TlnRnKo 30.11.2011, 2-10-2295.

¹⁷² I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II, lk 522.

¹⁷³ HMKo 16.04.2015, 2-13-25110.

2.4 Kindlustushüvitise määramine vallasasja kindlustusväärtuse alusel

Seadusest tuleneva kindlustusväärtuse alusel hüvitise määramise korral loetakse asendatava vallasasja kindlustusväärtuseks summat, mis on vajalik samasuguse asja soetamiseks, võttes mõistlikult arvesse amortisatsioonist tulenevat asja väärtuse vähenemist (VÕS § 479 lg 2). Sellest tulenevalt ei kuulu vallasasja hävimise korral hüvitamisele uue samasuguse asja soetamiseks vajalikud kulutused. Asendatava vallasasja puhul hüvitatakse eelkõige selle taassoetamisväärtus ning asendamatu vallasasja korral tuleks lähtuda kindlustusväärtuse üldisest määratlusest või kokkuleppelisest kindlustusväärtusest.¹⁷⁴

Eestis varakindlustust pakkuvad kindlustusseltsid on kodukindlustuse tüüptingimustes koduse vara kindlustusväärtusena määranud üldjuhul vara uuena taassoetamise väärtuse, mis on samade omadustega uue eseme ostmiseks vajalik rahasumma.¹⁷⁵ Kindlustusväärtuse määramine uue samaväärse ja samade tehniliste näitajatega asja väärtuses on kindlustusvõtjale soodsam, kui VÕS § 479 lg 2 tulenev üldine kindlustusväärtus, kuna hüvitamisel ei rakendata amortisatsiooni. Selline põhimõte annab kindlustusvõtjale asja hävimisel reaalse võimaluse uue asja ostmiseks, millega kindlustatakse kindlustusvõtja vara koosseisu säilimine. Sellisel juhul piirab kindlustusandja vastutust kindlustussumma.

Swedbankis on kindlustusväärtuseks alati turuväärtus, kui kindlustatakse kunstiteosed või vääris- ja antiikesemed.¹⁷⁶ Ergo tingimuste kohaselt kuuluvad sellesse nimekirja veel kollektsioonid ja ehted¹⁷⁷ ning If Kindlustusel ja PZU-l lisanduvad veel lauaarvutid, registreerimisele mittekuuluvad mootorsõidukid, maastikusõidukid, põllumajandusmasinad, haagised.¹⁷⁸ Väärisesemete hävimise korral ei oleks põhjendatud hüvitamine taassoetamise maksumuse osas, kuna väärtus võib aja jooksul kasvada või langeda. Samas on selliste esemete turuväärtuse väljaselgitamine küllaltki keeruline. Masinate, sõidukite ja muude seadmete turuväärtuse hüvitamise põhjuseks võib olla nende väärtuse oluline vähenemine ajas ning seadmeid ja masinaid on enamasti võimalik soetada järelturult kasutatuna.

¹⁷⁴ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II, lk 520-521.

¹⁷⁵ If P&C Insurance AS Kodukindlustuse koguriskipaketi tingimused TH-A-20171, p 174.

ERGO Insurance SE Kodukindlustuse tingimused koguriskikindlustus Ergo maksi KT.0927.15, p 2.3.

Swedbank P&C Insurance AS Kodukindlustuse tingimused 14 kehtivad alates 17.08.2017.

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kodukindlustuse tingimused K100/2017 (kehtivad alates 27.06.2017), p 7.4.

¹⁷⁶ Swedbank P&C Insurance AS Kodukindlustuse tingimused 14 kehtivad alates 17.08.2017.

¹⁷⁷ ERGO Insurance SE Kodukindlustuse tingimused koguriskikindlustus Ergo maksi KT.0927.15, p 2.3.

¹⁷⁸ If P&C Insurance AS Kodukindlustuse koguriskipaketi tingimused TH-A-20171, p 155.

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kodukindlustuse tingimused K100/2017 (kehtivad alates 27.06.2017), p 7.4.

If Kindlustuse sõidukikindlustuse tingimuste punkti 146 kohaselt on kindlustusväärtus kindlustusobjekti turuväärtus Eestis vahetult enne kindlustusjuhtumi toimumist, mis on kindlustusobjekti harilik väärtus.¹⁷⁹ Sarnane regulatsioon tuleneb Ergo sõidukikindlustuse punktist 5.1.¹⁸⁰ PZU kaskokindlustuse tingimuste punktist 5.1 tuleneb, et kindlustussumma on auto turuhind Eestis vahetult enne kindlustusjuhtumit.¹⁸¹ Turuhind asendatava asja kindlustusväärtusena vastab ka VÕS § 479 lg-le 2, kuna arvestab ka väärtuse vähenemist, kuigi tüüp-tingimustest ei tulene kokkulepet väärtuse vähenemise ulatuses. PZU tingimustes ei ole eraldi kindlustusväärtuse mõistet välja toodud, seega tuleneb kindlustusväärtus seadusest (VÕS § 479 lg 2) ning hüvitamisel lähtutakse samuti sõiduki turuväärtusest kindlustusjuhtumi toimumise ajal. Turuväärtus kindlustusväärtusena on põhjendatud, kuna sellisel juhul on kindlustusväärtuse hüvitamisel kindlustusvõtjal võimalik soetada samaväärne asi. Sõiduki turuhind vahetult enne kindlustusjuhtumit ning selle toimumise ajal sisuliselt ei erine.

Lisaks taassoetamisväärtuse ja turuväärtuse hüvitamisele on vallasasja kindlustusväärtust määratud ka asendamisväärtusena ja taastamisväärtusena. If Kindlustuse ettevõtte varakindlustuse punkti 44 kohaselt on kauba kindlustusväärtuseks asendusväärtus, mis on samaväärse kaubagrupi suurim asendamise maksumus kindlustuskohas kindlustusperioodi jooksul.¹⁸² Ergo tüüp-tingimustest tulenevalt on kauba kindlustusväärtuseks taastamisväärtus, mille all mõistetakse samaväärse kauba sisseostu- või taassoetamisväärtust (rakendatakse väärtust, kumb on väiksem) vahetult enne kindlustusjuhtumi toimumist.¹⁸³ PZU-l on kauba kindlustusväärtus taassoetamisväärtus, mis on uue samaväärse kauba taassoetamise kulud.¹⁸⁴ Sisuliselt tähendavad kõik samaväärse kauba taassoetamisväärtust, sealjuures kaup on kindlustatud kogumina. Erinevalt If Kindlustusest ja Ergost, on PZU välja toonud, et taassoetamisväärtuse alusel hüvitatakse samaväärse kauba väärtus uuena.

Asja kindlustusväärtus määratakse kindlaks kindlustusjuhtumi toimumise aja seisuga (VÕS § 479 lg 1). Kindlustatud asja väärtus on vaja tuvastada ka lepingu sõlmimisel, kuna kindlustuslepingu sõlmimisel kindlustussumma määramisel on mõistlik lähtuda kindlustusvõtja kindlustushuvi väärtusest. See tähendab, et näiteks sõiduki kindlustamisel määratakse kindlustussumma lähtuvalt sõiduki turuväärtusest kindlustuslepingu sõlmimisel. Sellest aga ei

¹⁷⁹ If P&C Insurance AS Sõidukikindlustuse tingimused TK-20171, p 146.

¹⁸⁰ ERGO Insurance SE Sõidukikindlustuse tingimused KT.0921.13, p 5.1.

¹⁸¹ AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kaskokindlustuse tingimused K300/2017 (kehtivad alates 28.03.2017), p 5.1.

¹⁸² If P&C Insurance AS Ettevõtte vara- ja ärikatkestuse kindlustuse tingimused TPD-20161, p 44.

¹⁸³ ERGO Insurance SE Ettevõtte varakindlustuse tingimused KT.0903.13, p 3.1.

¹⁸⁴ AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Varakindlustuse üldtingimused V100/2011 (Kehtivad alates 01.01.2011), p 7.5.

tulene, et kindlustusväärtus määratakse lepingu sõlmimise hetke turuväärtuse alusel. Harju Maakohtu otsuse nr 2-06-26479 kohaselt on sõiduki kindlustussumma 370 000 krooni. Kindlustusvõtja selgituste kohaselt sai tema aru, et märgitud kindlustussumma on sõiduki turuväärtus. Kohus leidis, et kuivõrd kohtule ei ole esitatud tõendeid selle kohta, kus oleks fikseeritud kindlustusväärtus, tuleb nii kindlustussumma kui ka kindlustusväärtuse kindlaks-määramisel lähtuda sõiduki turuhinnast kindlustussumma või kindlustusväärtuse määramise hetkel, mis on kooskõlas VÕS § 479 lg-ga 2. Seega on 370 000 krooni sõiduki kindlustusväärtus kindlustusjuhtumi toimumise ajal, mis on vajalik samasuguse asja soetamiseks, võttes mõistlikult arvesse amortisatsioonist tulenevat asja väärtuse vähenemist.¹⁸⁵ Sellise kohtu seisukohaga ei saa nõustuda, kuna kindlustusväärtuse kindlustuslepingu sõlmimisel ära määramine kujutab endast kokkuleppelist kindlustusväärtust. Tegelikku kindlustusväärtust tuleb siiski vaadata kindlustusjuhtumi toimumise aja seisuga, vastasel juhul ei oleks võimalik tegeliku kahju hüvitamine kindlustusvõtjale, kuna sõiduki turuväärtus kindlustusjuhtumi toimumise ajal on üldjuhul väiksem võrreldes kindlustuslepingu sõlmimisega.

Praktikas toimub kindlustusväärtuse määramine kindlustusvõtja poolt avaldatud andmete alusel. Näiteks tuleneb PZU kodukindlustuse tingimuste punktist 7.2, et kindlustusvõtja on kohustatud teatama kindlustusandjale õige kindlustusväärtuse.¹⁸⁶ Kindlustusväärtust kindlustusjuhtumi toimumise ajal tuleb võrrelda kindlustussummaga, et selgitada välja üle- või alakindlustuse esinemine (VÕS § 481 ja § 482). Üle- ja alakindlustuse vältimiseks peaks kindlustussumma vastama kindlustusväärtusele. Kohtupraktikas on märgitud, et juhul kui lepingust tuleneb, et kindlustusväärtuse deklareerib lepingus kindlustusvõtja, peaks kindlustusandja olema nõuandvaks pooleks,¹⁸⁷ kuna kindlustusväärtus määratakse enamasti turuhinna alusel, siis majandus- ja kutsetegevuses tegutseval kindlustusandjal on selle kindlakstegemisel üldjuhul rohkem kogemust.

Kindlustusväärtuse kindlustussummaga võrdseks lugemine, nagu on teinud Ergo¹⁸⁸ ja PZU¹⁸⁹, tagab selle, et kindlustusjuhtumi korral ei teki küsimust, kas tegemist võib olla üle- või alakindlustuse olukorraga (VÕS § 481 ja § 482). Seetõttu on kindlustusvõtjal väiksem risk, kuna ei ole ohtu, et kindlustusväärtus osutub suuremaks või väiksemaks kui kindlustussumma

¹⁸⁵ HMKo 12.03.2008, 2-06-26479.

¹⁸⁶ AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kaskokindlustuse tingimused K300/2017 (kehtivad alates 28.03.2017), p 7.2.

¹⁸⁷ HMKo 12.03.2008, 2-06-26479.

¹⁸⁸ ERGO Insurance SE Sõidukikindlustuse tingimused KT.0921.13, p 5.2.

¹⁸⁹ AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kaskokindlustuse tingimused K300/2017 (kehtivad alates 28.03.2017), p 5.1.

ning seetõttu vähendatakse väljamakstavat hüvitist. Küll aga on sellisel juhul raskendatud kindlustusmaksete suuruse arvutamine. Kodukindlustuse tüüptingimustest tuleneb, et nii If Kindlustus, Ergo kui ka PZU ei rakenda koduse vara kindlustushüvitise määramisel alakindlustuse sätteid.¹⁹⁰ VÕS § 482 tulenevalt vähendatakse kindlustushüvitist, kui kindlustussumma on väiksem kui kindlustusväärtus kindlustusjuhtumi ajal. Seega on nimetatud tüüptingimus kindlustusvõtjate jaoks soodsam, kuna hüvitist ei vähendata, kui tegelik kindlustusväärtus osutub suuremaks, kui algselt lepingu sõlmimisel avaldati.

Seega õiguskirjanduses on VÕS § 479 lg-st 2 tuleneva asendatava vallasasja kindlustusväärtuse määramist seotud eelkõige taassoetamisväärtusega ehk turuväärtusega, mille puhul arvestatakse asja väärtuse vähenemist amortisatsiooni võrra. Selline põhimõte tuleneb ka üldistest kahju hüvitamise põhimõtetest asja hävimise korral (VÕS § 132 lg 1). Kindlustusseltsid on sama põhimõtet kindlustusväärtuse määramisel kasutanud eelkõige sõidukite kindlustamisel, aga ka näiteks asendamatute vallasasjade, nagu kunstiteosed ja antiikesemed, kindlustamisel. Vastupidiselt sellele on õiguskirjanduses eitatud võimalust lähtuda asendamatute vallasasjade kindlustusväärtuse määramisel turuväärtusest.¹⁹¹ Iga eseme kindlustusväärtuses eraldi kokkuleppimine raskendaks aga kindlustuslepingu sõlmimist. Lisaks on õiguskirjanduses soovitatud väärtuse vähenemise ulatuses kokku leppida,¹⁹² mida aga kindlustusseltsid oma tüüptingimustes rakendanud ei ole. VÕS § 479 lõikest 2 erinevalt on kindlustusseltsid kindlustusväärtuse määranud koduse vara kindlustamisel. Lähtutud on üldiselt põhimõttest “vana vastu uus”, mis tähendab, et amortisatsiooni ei arvestata ning kindlustusvõtjale on selline regulatsioon kasulikum, kui seadusest tulenev. Praktikas on küsimusi tekitanud, millise hetke seisuga kindlustusväärtust kindlaks määrata. VÕS § 479 lg 1 tulenevalt on selleks kindlustusjuhtumi toimumise aeg, kohtupraktikas on aga loetud kindlustusväärtuseks kindlustuslepingu sõlmimisel fikseeritud kindlustussummat, mis oli võrdne turuväärtusega. Kindlustusväärtuse alusel hüvitise määramine on kindlustusvõtjale soodsam, kui kindlustussumma on määratud kindlustusväärtusena, sest sellisel juhul ei kohaldu üle- ja alakindlustuse sätted.

¹⁹⁰ If P&C Insurance AS Kodukindlustuse koguriskipaketi tingimused TH-A-20171, p 169.

ERGO Insurance SE Kodukindlustuse tingimused koguriskikindlustus Ergo maksi KT.0927.15, p 9.6.

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kodukindlustuse tingimused K100/2017 (kehtivad alates 27.06.2017), p 8.1.

¹⁹¹ J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 113.

¹⁹² I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II, lk 520.

3. KINDLUSTUSHÜVITISE MÄÄRAMISE PÕHIMÕTTED KINNISASJA KINDLUSTAMISEL

3.1 Kinnisasja kahjustumisel kindlustusandja poolt hüvitamisele kuuluv kahju

3.1.1 Kinnisasja kahjustumisel hüvitamisele kuuluva kahju ulatus

Kodukindlustuse või ettevõtte varakindlustuse lepingute alusel kindlustatakse kinnisasjal asuvad ehitised, küll aga ei saa ehitise kahjustumisel või hävimisel hüvitamisele kuuluva kahju ulatuse väljaselgitamisel lähtuda ehitise väärtusest, vaid tuleb vaadata kinnisasja tervikuna. Kinnisasi on TsÜS § 50 lg 1 tulenevalt maapinna piiritletud osa (maatükk). Asja kahjustamise või hävimise kategooriate sisustamisel on problemaatilised eelkõige just kinnisasjadega seonduvad kahjustused. Kui kinnisasjal asub hoone, mis on üldjuhul kinnisasja oluline osa TsÜS § 54 lg 1 tähenduses, siis hoone maha põlemisel ei ole VÕS § 132 tähenduses tegemist hoone hävimisega, vaid kinnisasja kahjustumisega. Sellel, kas asjaga seotud kahju tuleks hüvitada VÕS § 132 lõike 1 või 3 alusel, võivad olla väga olulised erinevused. Isiku vara koosseisu säilimise eesmärgist tulenevalt kuulub kinnisasja kahjustamise korral hüvitamisele kahju, mis seisneb endise olukorra taastamiseks tehtavates vajalikes kulutustes.¹⁹³ Oluline erinevus VÕS § 132 lg-te 1 ja 3 vahel seisneb selles, et ehitise hävimisel kinnisasi iseenesest säilib ning sellel asunud hoone ei pruugi üldse mõjutada kinnisasja väärtust, mistõttu võivad hoone taastamise kulud erineda oluliselt kinnisasja turuväärtusest.

Ehitusseadustiku¹⁹⁴ § 3 lg 1 kohaselt on ehitis inimtegevuse tulemusel loodud ja aluspinnaga ühendatud või sellele toetuv asi, mille kasutamise otstarve, eesmärk, kasutamise viis või kestvus võimaldab seda eristada teistest asjadest. Tulenevalt EhS § 3 lg 2 on ehitiseks hoone või rajatis. Ehitised on kinnisasja olulised osad TsÜS § 54 lg 1 alusel. Kuna ehitis on kinnisasja oluline osa, siis ei ole võimalik määrata ehitise väärtust kinnistust eraldi. Kinnisasjal paikneva hoone puhul ongi võimalik määrata ainult selle ehitusväärtust.¹⁹⁵ Varakindlustuses on ehitiste kindlustamisel kindlustatud esemeks tavapäraselt näiteks hoone, ridaelamu boks, paarismaja boks, rajatis. Hoone kindlustus hõlmab hoone olulisi osi, milleks on näiteks põhikonstruktsioonid, siseviimistlus, sisseehitatud mööbel, sanitaartechnika, ahjud, saun

¹⁹³ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigus I, lk 269-270.

¹⁹⁴ Ehitusseadustik RT I, 05.03.2015, 1 ... RT I, 03.03.2017, 2.

¹⁹⁵ TlnRnKo 29.04.2008, 2-06-10827.

jms.¹⁹⁶ Kuna tegemist on kinnisasja oluliste osadega, siis ei saa ehitise kahjustumise või hävimise korral kahju hüvitamisel lähtuda ehitise turuväärtusest.

Ehitise kui kinnisasja olulise osa hävimise korral ei saa rääkida selle taassoetamise maksumusest või turuväärtusest kui kahjust, sest samale kinnisasjale ei ole võimalik ehitist asemele osta. Sellisel juhul on võimalik vaid ehitise taastamine ning kahjuks saavad seega olla üksnes kinnisasja kui asja parandamise mõistlikud kulud tulenevalt VÕS § 132 lg-st 3.¹⁹⁷ Seega tuleb vaadelda ehitise hävimist kui kinnisasja kahjustumist ning lähtuda kahju hüvitamisel VÕS § 132 lõikest 3, mis tähendab, et hüvitamisele kuuluvad kinnisasja parandamise mõistlikud kulud, milleks on kinnisasja oluliseks osaks oleva ehitise taastamise kulud ja kinnisasja võimalik väärtuse vähenemine.

Ka juhul, kui kinnisasja oluline osa on saanud niivõrd suuri kahjustusi, et selle parandamine ei ole mõistlik ning see on vaja asendada, siis ei ole tegemist mitte hävinud asja asendamisega, vaid seda tuleb vaadata kui kinnisasja kahjustumist. Riigikohtu Tsiviilkolleegium on oma otsuses nr 2-16-5564 analüüsinud, milliste kulude hüvitamist võimaldab VÕS § 132 nõuda, kui kahjustatud on trollibussi kontaktliini masti. Riigikohus nõustus alamate astmete kohtutega, et maaga püsivalt ühendatud masti puhul tähendab ka kõvera masti asendamine sirge mastiga asja taastamist ehk parandamist VÕS § 132 lg 3 mõttes, mitte hävinud asja asemel uue soetamist VÕS § 132 lg 1 mõttes. Seega on parandamiskuludena õigustatud asendusmasti paigaldamise kulu, kuna asendusmasti paigaldamisega jääb objekt samaks ja välja vahetatakse vaid selle kahjustatud osa. Samas on asja parandamiseks ka teisi viise, kui masti tervikuna asendamine, näiteks remontimine või kasutatud mastiga asendamine, kui see on tehniliselt võimalik. Lisaks ei tohi VÕS § 132 lg 3 alusel kahju hüvitamine sattuda vastuollu kahju hüvitamise eesmärgiga¹⁹⁸ ehk hüvitis ei tohi ületada asja parandamise mõistlikke kulusid ja võimalikku väärtuse vähenemist.

Väärtuse vähenemise all mõeldakse olukorda, kus kahjustatud asja väärtus jääb pärast kordategemist väiksemaks võrreldes vääruusega, mis oli asjal enne selle kahjustamist, näiteks kinnisasjal asuva arhitektuurimälestise kahjustamisel, pidades silmas sellise objekti kultuuri- ja ajalooäärtust.¹⁹⁹ Sellisel juhul on ilmselt võimalikud ka nõuded, kus asja väärtuse vähenemise hüvitamine esineb kõrvuti asja kordategemise kulude hüvitamisega. Kannatanul

¹⁹⁶ Nt If P&C Insurance AS Kodukindlustuse koguriskipaketi tingimused TH-A-20171, p 132.

¹⁹⁷ RKTko 3-2-1-155-05 p 19.

¹⁹⁸ RKTko 2-16-5564 p 13, 16.

¹⁹⁹ RKTko 3-2-1-121-08 p 16, 17.

on võimalik valida, missuguse nõude ta asja kahjustamise korral esitab, see tähendab, ta kas nõuab asja kordategemise kulusid või väärtuse vähenemise hüvitamist.²⁰⁰ Sellest võib järeldada, et kindlustusvõtjal on õigus nõuda kinnisasja väärtuse vähenemise hüvitamist ka ilma asja parandamata eeldusel, et hüvitis ei ületa parandamise mõistlikke kulusid ja võimalikku väärtuse vähenemist (VÕS § 132 lg 3).

3.1.2 Kinnisasja kahjustumisel hüvitamisele kuuluvad parandamise mõistlikud kulud

Kindlustushüvitise määramisel kinnisasja kahjustamisel tuleb kohaldada ka kahju hüvitamise üldosa sätteid, mis täpsustavad kahju ulatuse kindlakstegemist osas, milles leping ja kindlustuslepingu regulatsioon ei sätesta teisiti. Asja kahjustamise korral hõlmab kahjuhüvitis VÕS § 132 lg 3 esimese lause järgi eelkõige asja parandamise mõistlikud kulud ning võimaliku väärtuse vähenemise.

Kindlustusandjad on ehitiste kahjustamise korral hüvitise määramisel lähtunud endise olukorra taastamiseks vajalikest kulutustest. Nii If Kindlustuse, Ergo, Swedbanki kui PZU kodukindlustuse tingimuste kohaselt on kahju suuruseks kindlustusobjekti kindlustusjuhtumieelsesesse seisundisse taastamiseks vajalik rahasumma, sealjuures ei võeta hüvitamisel arvesse ehitise kulumit.²⁰¹ Sellega on ühtlasi tagatud kindlustusvõtjale võlaõigusseaduse kindlustushüvitise regulatsioonist soodsamad tingimused. Kindlustusseltsid ei ole oma tüüptingimustes ära määratlenud, mille alusel toimub kindlustushüvitise määramine juhul, kui kindlustatud ehitise on saanud osaliselt kahjustada. Näiteks põranda osalisel kahjustumisel lähtutakse kahju ulatuse kindlakstegemisel VÕS § 132 lõikest 3 tulenevalt parandamise mõistlikest kuludest, arvestamata kulumit, kui pooled on lepinguga kokku leppinud taastamisväärtuse hüvitamises kulumit arvestamata.

Asja parandamine peab toimuma mõistlikel tingimustel ehk kahjustatud isik peab võimaluse korral valima soodsaima võimaluse. Kõige odavamast võimalusest ei pea valima reeglina siis, kui see oleks selgelt madalama kvaliteediga. Mõistlikud kulud on vähimad ja põhistatud

²⁰⁰ L. Lahe, T. Tampuu. "Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne". Märkusi võlaõigusseaduse 7. peatüki kommentaaride kohta. – Juridica 2007/V, lk 323.

²⁰¹ If P&C Insurance AS Kodukindlustuse koguriskipaketi tingimused TH-A-20171, p 138, 158.

ERGO Insurance SE Kodukindlustuse tingimused koguriskikindlustus Ergo maks KT.0927.15, p 2.1, 9.2, 9.7.

Swedbank P&C Insurance AS Kodukindlustuse tingimused 14 kehtivad alates 17.08.2017.

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kodukindlustuse tingimused K100/2017 (kehtivad alates 27.06.2017), p 7.3, 14.1, 14.6.

kulud, mis tagavad asja kahjustuste kõrvaldamise ilma oluliselt halvendamata selle kvaliteeti.²⁰² Kulutusi tuleb arvestada võimalikult optimaalselt ehk põhimõttel, et alati ei ole otstarbekas otsida kõige odavamat võimalust, vaid tuleb lähtuda ennekõike sellest, et hoone taastamine toimuks parimal võimalikul moel. Näiteks kui hoone on saanud tulekahjus kannatada, siis ei ole mõistlik vaadata vaid neid ruume, kus tulekahju reaalselt oli ja piirduda asendamise asemel pesuga, vaid tuleb hinnata kõiki ruume ning need taastada,²⁰³ et oleks tagatud hoone taastamine parimal võimalikul viisil. Samuti on Harju Maakohus leidnud tsiviilasjas nr 2-09-25396, kus korteri laminaatparketi ääred on veekahju tagajärjel üles kerkinud ja põrand ühest kohast kahjustada saanud, et seda ei saa vaid osaliselt taastada. Selleks, et taastada kahjueelne olukord, tuleb teha täiendavad tööd nagu eemaldada kahjustatud piirkond, kuivatada see koht ja parandada või värvida.²⁰⁴ Vaid kahjustatud kohtade parandamine ei oleks kooskõlas VÕS § 127 lg 1 ja VÕS § 132 lg 3 mõttega²⁰⁵, kuna ei oleks taastatud sarnane olukord, mis oli enne kindlustusjuhtumit.

Mõistlikud taastamistööde kulutused on võimalik selgitada välja hinnapakkumiste võrdlemise teel, sealjuures ei ole määratletud, millistel tingimustel toimub ettevõtetelt hinnapakkumiste võtmine. Maakohtu hinnangul ei sea asjaolu, et ekspert pöördus hinnapakkumise saamiseks kahe väikese ehitusettevõtte poole, ekspertiisi usaldusväärst kahtluse alla,²⁰⁶ kuigi väikeettevõtetel võib olla keerukam pakkuda teenust sama soodsa hinnaga kui suurettevõtetel. Kõige odavam hinnapakkumine ei pruugi kajastada mõistlikke kulutusi ka seetõttu, et hüvitama kohustatud isik võib püüda näidata kulusid võimalikult madalatena. Näiteks ei ole usutav kostja vastuväide, mille kohaselt oleks saanud ruumi parandada 163 euro eest, kui hageja poolt esitatud hinnapakkumised jäävad 1300 euro juurde.²⁰⁷

Asja parandamise mõistlikeks kuludeks on vara senise koosseisu ja olukorra taastamiseks vajalikud kulud. Vajalikeks ei saa pidada töid, mille tulemusel on kannatanu paremas olukorras kui enne kindlustusjuhtumi toimumist. Harju Maakohus on tsiviilasjas nr 2-08-26090 nimetanud parenduslikeks töödeks seinte töötlemist aquastopiga ja pahteldamist. Kohus leidis, et paneelseinale tapeedi panemiseks ei pea igakord seinu aquastopiga töötleva

²⁰² TlnRnKo 13.03.2012, 2-05-17709.

²⁰³ PMKo 26.02.2013, 2-12-34954.

²⁰⁴ HMKo 30.04.2010, 2-09-25396.

²⁰⁵ HMKo 01.06.2016, 2-16-3752.

²⁰⁶ TlnRnKo 30.10.2015, 2-13-32589.

²⁰⁷ HMKo 01.06.2016, 2-16-3752.

ja pahteldama. Nimetatud tööde vajadus eeldab, et vaidlusaluses korteris olid need tööd enne veekahjustust tegemata.²⁰⁸

VÕS § 127 lg 1 ja § 132 lg 3 ei näe ette kahjuhüvitise vähendamist amortisatsiooni võrra. Sätete eesmärgiks on hüvitada endise olukorra taastamiseks vajalikud kulutused.²⁰⁹ Kui korteriomand oli enne kindlustusjuhtumi toimumist remontimata, siis on lubatud värskelt remonditud korteri kulutuste hüvitamine, kuna kulutused olid vajalikud lagede ja seinte välisilme taastamiseks nende endisel kujul. Seega olid parandamiseks tehtud kulutused mõistlikud ja proportsionaalsed.²¹⁰ Mis tähendab, et VÕS § 132 lg 3 võimaldab taastamist endisest paremasse olukorda, kui parandamise kulud on vajalikud.

Praktikas tuleb tihti ette situatsioone, kus kahjustatud hoonet parandama asudes soovib kindlustusvõtja taastada hoone paremasse seisu, kui see oli enne. Eriti juhul, kui tegemist on vana ehitisega, mis vajaks kaasajastamist. Sellise olukorraga oli tegemist näiteks Tallinna Ringkonnakohtu otsuse nr 2-11-38545 kohaselt, kus ekspert leidis, et hoone kahjustusi arvestades ei oleks otstarbekaks alustada hoone taastamist põlengueelse konstruktiivse lahenduse peale. Ekspert selgitas, et hoone konfiguratsioon oli vananenud ning taastamisel oleks vaja ruumiprogrammi uuendada ning mõistlik oleks hoone lammutada ja uus ehitada. Kohus leidis, et kindlustuskahju hüvitamine ei hõlma kahju saaja vara parendamise eesmärki, vaid tegeliku kahju hüvitamist, seega ei saa võtta aluseks eksperthinnangut, mis lähtus uue kaasaegsetele nõuetele vastava hoone ehitamisest. Hüvitamisel tuleb võtta aluseks taastusremondi kulud, mitte eksperdi hinnang taastamise otstarbekuse kohta.²¹¹ Seega ei ole aktsepteeritav hoone kaasajastamine kindlustushüvitise eest.

Hoone endisest paremasse seisu viimisega on tegemist ka Harju Maakohtu lahendis nr 2-10-42576, mille kohaselt kindlustusvõtja soovis motelli hoone taastamist kasutamiseks kõlblikku seisukorda, kuid tegelikult oli tegemist poolelioleva hoonega, millel puudus siseviimistlus ja sisustus. Kohus leidis, et kindlustusandja ei ole kohustatud maksma kindlustusvõtjale kinni uue ning tulekahjule eelnenust oluliselt erineva ja parema ehitise ehitamist.²¹² Seega kuuluvad hüvitamisele tegelikud kulutused, mis on vajalikud endise olukorra taastamiseks. Samas võib olla, et hoone eelnevasse seisukorda taastamine ei ole lubatud. Näiteks juhul, kui hoone on ehitatud või rekonstrueeritud ilma ehitusprojekti ja

²⁰⁸ HMKo 19.03.2010, 2-08-26090.

²⁰⁹ HMKo 01.06.2016, 2-16-3752.

²¹⁰ VMKo 13.05.2008, 2-06-21447.

²¹¹ TlnRnKo 20.02.2013, 2-11-38545.

²¹² HMKo 09.01.2012, 2-10-42576.

ehitusloata, mistõttu ei saa taastada ehituskonstruksioone ja tehnosüsteeme endisel kujul, vaid esmalt tuleb koostada korrektne ehitusprojekt. Kohus on sellisel juhul leidnud, et nimetatud puudused ei saa olla hüvitamiskohustuse vähendamise aluseks, kuna need olid olemas juba lepingu sõlmimisel.²¹³

Parendamisega on tegemist ka juhul, kui kindlustusvõtja nõuab hüvitist elektritööde ja vastavate materjalide maksumuse eest, kui hävinud hoones puudus elektrisüsteem. Kindlustusvõtja võttis pakkumise mitte lihtsalt kõrvalhoone püstitamiseks, vaid puidutöökoja jaoks, sest selles hoones tehti enne põlemist puutööd ja seal olid erinevad seadmed, töölauad ja -mööbel sees. Kolleegium sellise lähenemisega hävinud hoone taastamisväärtusele ei nõustunud. Kui hoones hävisid seadmed, mööbel jmt, siis kuuluvad need hüvitamisele põlenud esemete koosseisus, kuid ei oma tähendust hoone taastamisväärtuse arvestamisel.²¹⁴ Hoones võidi küll varasemalt puutööd teha, kuid see ei anna alust lähtuda taastamiskulude hüvitamisel kaasaegsemast ja elektriga varustatud töökojast, mis tooks kaasa kindlustusvõtja rikastumise kindlustusandja arvel, mis pole lubatud. Selline kasu, mida kindlustusvõtja kahju tekkimise tagajärjel sai, tuleb kahjuhüvitisest maha arvata VÕS § 127 lg 5 alusel.

Kui hoones on kasutatud tavapärasest kallimaid materjale, siis tuleb taastamiskulude hüvitamisel sellega arvestada. Riigikohtu Tsiviilkolleegium on otsuses nr 3-2-1-124-11 öelnud, et maakohus on VÕS § 132 lg-t 3 valesti tõlgendanud selliselt, et leidis, et kindlustusvõtjal on õigus saada hüvitist tavalisest materjalist ukse väärtuse ulatuses, ehkki asendada oli vaja väärispuidust uks. Maakohus pidas väärispuidust ust kahjustatud asja toreduslikuks täiendavaks omaduseks, mida ei saa arvestada hüvitise suuruse määramisel, kuna sellised kulutused ei ole mõistlikud. Kolleegium selgitas, et kannatanu saab VÕS § 127 lg-st 1 tulenevalt taotleda endise olukorra taastamist. Seega juhul, kui kahjustada sai väärispuidust uks, on tal õigus nõuda ka selle taastamise kulude hüvitamist. Kindlustusandja taotlusel võib kohus hüvitist siiski vähendada VÕS § 140 lg 1 järgi.²¹⁵ Kindlustusvõtja vara koosseisu säilimine oleks tagatud ka tavaliste materjalide kasutamise korral, kuna odavama materjali funktsioon oleks sama, kuid sellisel juhul ei oleks tagatud kindlustusvõtjale endise olukorra taastamine.

Viimati nimetatud tsiviilasjas on käsitlust leidnud ka kahju ettenähtavuse küsimus, kus Maakohus on öelnud, et kindlustusandja ei saanud ette näha, et kahju on tavapärasega

²¹³ PMKo 01.02.2016, 2-12-25835.

²¹⁴ TlnRnKo 28.11.2014, 2-13-61045.

²¹⁵ RKTko 3-2-1-124-11 p 7, 16.

võrreldes oluliselt suurem, kuna hoones on kasutatud erakordselt kalleid materjale. Kolleegium selgitas, et kahju ettenähtavuse all VÕS § 127 lg 3 järgi peetakse silmas, mis liiki ja mis asjaoludel võib kahju tekkida lepingu rikkumise tagajärjel.²¹⁶ Asja kahjustumise korral ei oma kahju ulatuse ettenähtavus põhimõtteliselt tähtsust, vaid oluline on, et kahju liik ja ulatus vastaks VÕS §-des 128-134 sätestatule.²¹⁷ Seega ei pea antud juhul kahju suurus olema ettenähtav.

Kahjustuste ulatuse kindlaksmääramine osutub probleemseks niinimetatud eelkahju esinemise korral. VÕS § 476 lg 1 kohaselt peab kindlustusandja hüvitama konkreetse kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju, mistõttu on oluline eristada kindlustatud asjal varasemalt esinenud kahjustusi kindlustusjuhtumi tagajärjel tekkinutest. Tartu Ringkonnakohtu otsuse nr 2-15-13634 kohaselt on tegemist olukorraga, kus kindlustusjuhtumiks on korteriomandis toimunud uputus, kuid samad ruumid said kahjustusi ka viis kuud varem toimunud uputuse tõttu, pärast mida ei olnud teostatud remonti. Taastamistöde kalkulatsioon sisaldas kulutusi, mis olid vajalikud ka varasema kahjustuse kordategemiseks. Ringkonnakohus on asunud seisukohale, et kuna tõendatud on vaid varasema uputuse toimumine, kuid mitte seda, et kalkulatsioonis on kajastatud ka varasema uputuse likvideerimiseks tehtavad kulutused, siis tuleb lähtuda esitatud kalkulatsioonist.²¹⁸ Seega on kohus lähtunud põhimõttest, et kõik taastusremondi teostamiseks tehtavad kulutused on vajalikud kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju hüvitamiseks, kui ei ole tõendatud vastupidist. Praktikas on keeruline kahe järjestikuse uputuse korral ära tõendada, millised kahjustused tekkisid kummalgi korral.

Eelkahju probleemiga on tegemist ka näiteks juhul, kui põrandakatte alla on tekkinud hallitus, mis on tuvastatud koheselt pärast kahjujuhtumi toimumist, kuna hallitus ei teki isegi ülisoodsates tingimustes paari päevaga.²¹⁹ Seega pidi see olema tekkinud pikema perioodi jooksul liigniiskuse tagajärjel ja ei saa olla vaadeldav kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahjuna. Igasugune kindlustatud asjale tekkinud kahju ei kvalifitseeru automaatselt kahjujuhtumiks. Ka näiteks juhul, kui parkett on saanud niiskuskahjustusi elamus asuva küttekeha kahjustumisest tingitud ebapiisava kütmise tõttu, ei ole tegemist hüvitamisele kuuluva kahjuga, kuna kahju on tekkinud aegamööda liigniiskuse tagajärjel.²²⁰

²¹⁶ RKTko 3-2-1-124-11 p 16.

²¹⁷ K. Sein. Ettenähtavus ja rikutud kohustuse eesmärk kui lepingulise kahjuhüvitise piiramise alused. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2007, lk 53.

²¹⁸ TrtRnKo 02.06.2017, 2-15-13634.

²¹⁹ HMKo 30.06.2015, 2-14-22900.

²²⁰ HMKo 15.11.2016, 2-16-3659.

Lisaks ei kuulu hüvitamisele ka kahju, mis on lisandunud pärast kindlustusjuhtumi toimumist või tekkinud olemasolevate kahjustuste süvenemisel, kuna nimetatud kahju ei ole tekkinud kindlustusjuhtumi tõttu (VÕS § 476 lg 1). Kui kindlustatud hoone on saanud kahjustusi näiteks tulekahju või veeavarii tagajärjel, siis võivad kahjustused suurened, kui taastamistööd ei hakata teostama õigeaegselt. Näiteks juhul, kui veeavarii järel ei ole konstruktsioone ära kuivatatud, siis kahjustused süvenevad.²²¹ Kindlustuslepingu olemasolu ei tähenda, et kindlustusvõtjal poleks kohustust käituda nii, nagu mõistlik inimene harilikult pärast kahju kaasa toonud sündmust käituks.²²²

Selline kahju aga ei kuulu kindlustusandja poolt hüvitamisele.

Kokkuvõtvalt on kohtupraktikast tulenevalt asja parandamise mõistlike kulutuste mõiste sisustamisel asutud seisukohale, et kõige madalamad kulutused ei pruugi olla kõige mõistlikumad. Kui näiteks lagi on saanud kahjustada ühest kohast, siis ainult selle kahjustunud koha taastamine oleks küll soodsam, kuid see ei tagaks endise olukorra taastamist vastavalt VÕS § 127 lg 1 ja 132 lg 3. Vara senise koosseisu ja olukorra taastamiseks vajalike kulude hüvitamise eesmärgiks ei ole asetada kindlustusvõtja paremasse olukorda võrreldes kindlustusjuhtumieelse olukorraga. Seega ei kuulu hüvitamisele parenduslikud kulutused, mida tuleb praktikast tihti ette tingituna kindlustusvõtja soovist taastamistööde käigus parandada muuhulgas ka varasemalt olemas olnud puudused, näiteks lisada hoonele elektrisüsteem. Oluline on eristada, millised kahjustused olid kindlustatud ajal varasemalt ning millised on lisandunud. Küll aga peetakse mõistlikuks tavapärasest kallimate materjalide hüvitamise, kuigi odavam materjal täidaks iseenesest sama funktsiooni. VÕS § 479 lg 3 näeb ette kindlustushüvitise vähendamise amortisatsiooni võrra, mis on kindlustusvõtjale ebasoodsam kui VÕS § 132 lg 3 alusel kahju hüvitamine, mis ei näe ette amortisatsiooni arvestamist. Vaadeldud kindlustusseltsid on samuti lähtunud ehitiste kindlustamisel taastamisväärtusest amortisatsiooni arvestamata.

3.2 Kindlustushüvitise määramine ehitise kokkuleppelise kindlustusväärtuse alusel

Kindlustuslepingu pooltel on võimalik ehitise kindlustamisel leppida kokku ehitise kindlustusväärtuses. Tulenevalt VÕS § 480 lg 4 võivad pooled kokku leppida, et ehitise kindlustusväärtuseks on ehitise taastamise maksumus. See erineb VÕS § 479 lg-st 3

²²¹ PMKo 01.02.2016, 2-12-25835.

²²² O.-J. Luik, K. Saar. Kindlustusvõtja kindlustusjuhtumijärgsed kohustused varakindlustuses, lk 610.

tulenevast üldisest ehitise kindlustusväärtusest selle poolest, et kindlustusvõtjal on õigus nõuda samaväärse ehitise ehitamiseks vajaminevat summat, arvestamata hävinud ehitise vanust ja amortisatsiooni. Samas on kindlustusandjal õigus pakkuda kindlustusvõtjale ehitamist materjaliga, mille amortisatsioon on sama suur kui hävinud ehitise või selle osa vastaval materjalil. Kui kindlustusandjal ei ole vastava amortisatsiooniga materjali välja pakkuda, peab ta siiski arvestama ehitise taastamise kuludega uuest materjalist,²²³ kuigi uute materjalidega taastamine osutub ilmselgelt kallimaks.

Kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral on problemaatiline amortisatsiooni arvestamise küsimus. Riigikohus on asunud seisukohale, et ehitise kokkuleppelise kindlustusväärtuse regulatsioon võimaldab erandina kokku leppida, et ehitise taastamise korral ei arvestata kindlustusväärtuse kindlakstegemisel ehitise vanust ja amortisatsiooni (VÕS § 480 lg 4), mis tähendab, et pooltel on õigus leppida kokku teisiti, kui tuleneb VÕS § 479 lõikest 3.²²⁴ Näiteks on lubatud tüüptingimus, mille järgi makstakse üldjuhul hüvitisena uue samaväärse ehitise taastamiseks vajaminevad kulud, millest arvatakse VÕS § 479 lg-s 3 toodud kulum maha vaid juhul, kui kahjustada saanud kindlustusobjekti kulum on üle 50%. Seega, kui kulum on väiksem kui 50%, puudub alus arvata hüvitamisel taastamisväärtusest maha ehitise kulum.²²⁵

Nagu käesoleva magistritöö alapeatükis 1.3.1 eelnevalt välja toodud, on Eestis tegutsevad kindlustusseltsid lähtunud ehitise puhul kindlustushüvitise määramisel ehitise taastamisväärtuse hüvitamisest amortisatsiooni arvestamata, sidudes selle taastamiskohustusega. Igasuguse ehitise taastamise maksumuse hüvitamises kokkuleppimise korral ei ole automaatselt tegemist kokkuleppelise kindlustusväärtusega. Swedbank ja PZU on kodukindlustuse tüüptingimustes märkinud, et kindlustussumma on võrdne kindlustusväärtusega, kui kindlustuslepingus ei ole kindlustussummas kokku lepitud.²²⁶ Mis tähendab, et kindlustussumma on võrdne kindlustusväärtusega, kui pooled ei ole määratlenud lepingu sõlmimisel maksimaalset väljamaksusummat. Kokkuleppelise kindlustusväärtuse võib määrata ära nii lepingu sõlmimisel kui ka selle kehtivuse ajal.²²⁷ Kuna kindlustusväärtus määratakse kindlustusjuhtumi toimumise aja seisuga (VÕS § 479 lg 1), siis ei saa toodud tingimuste näol olla tegemist kokkuleppelise kindlustusväärtusega. Küll aga loovad nimetatud

²²³ J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 114.

²²⁴ RKTko 3-2-1-133-12 p 23.

²²⁵ TlnRnKo 19.12.2016, 2-14-50446.

²²⁶ Swedbank P&C Insurance AS Kodukindlustuse tingimused 14 kehtivad alates 17.08.2017.

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kodukindlustuse tingimused K100/2017 (kehtivad alates 27.06.2017), p 7.3.

²²⁷ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Völaõigusseadus II, lk 521.

tingimused kindlustusvõtjale VÕS § 479 lõikega 3 võrreldes soodsamad tingimused hüvitise saamiseks.

Ergo kodukindlustuse tingimustes²²⁸ kindlustusväärtuse ja –summa omavahelisele seosele viidatud ei ole, seega tüüptingimuste kohaselt ei saa pidada taastamise maksumuse hüvitamises kokkuleppimist kindlustusväärtuses kokkuleppimiseks.

If Kindlustus on kodukindlustuse tüüptingimuste punktis 138 sätestanud, et hoone kindlustusväärtuseks on taastamisväärtus ilma amortisatsiooni arvestamata ja punkti 139 kohaselt määratakse kindlustusväärtus ja kindlustussumma kindlustuslepingu sõlmimisel kindlustusvõtja poolt esitatud andmete (sh hoone üldpindala) alusel.²²⁹ Antud tingimuste puhul võib välja lugeda, et tegemist on ehitise kindlustusväärtuses kokkuleppimisega, kuna kindlustusväärtuseks on taastamisväärtus, mis määratakse eelnevalt kindla summana VÕS § 480 lg 4 kohaselt ning mis on ühtlasi ka maksimaalseks hüvitatavaks summaks. Võlaõigusseaduse kommentaaridest tuleneb, et kindlustusväärtuses kokkuleppimiseks on vaja see määrata kindlustuslepingus kindla summana.²³⁰ Seega asub autor seisukohale, et juhul kui pooled on kokku leppinud, et kindlustusväärtus on võrdne kindlustussummaga ning see summa on lepingus fikseeritud, siis on tegemist kokkuleppelise kindlustusväärtusega. Hüvitise maksmise eelduseks on sealjuures vara taastamine.²³¹

Kohtupraktikas on tekitanud kokkuleppelise kindlustusväärtuse kindlakstegemine vastuolulisi seisukohti. Küsimusi on tekitanud olukord, kus pooled on omavahel kokku leppinud hüvitise maksmise ehitise taastamise maksumuses ning määranud lepingu sõlmimisel ära kindlustussumma oletatavast taastamisväärtusest lähtuvalt. Tallinna Ringkonnakohus on öelnud, et kindlustussumma ei kujuta endast sellisel juhul kindlustusväärtust, vaid on kindlustushüvitise ülempiiriks. Kui pooled ei ole kindlustuslepingus taastamisväärtust kindlaks teinud ega ära määratlenud, siis ei saa seda lugeda võrdseks kindlustussummaga.²³² Seega ei pea kindlustusandja lähtuma hüvitamisel lepingus määratud kindlustussummast, vaid peab igal üksikjuhtumil hindama tekkinud kahju suurust, kuna ei ole tuvastatud, et kindlustussumma oleks määratletud muul kujul kui maksimaalse väljamaksusummaga (VÕS § 426 lg 2).²³³ Kindlustussumma kindlustusväärtusega võrdseks lugemise eesmärgiks võib olla

²²⁸ ERGO Insurance SE Kodukindlustuse tingimused koguriskikindlustus Ergo maksi KT.0927.15, p 2.5.

²²⁹ If P&C Insurance AS Kodukindlustuse koguriskipaketi tingimused TH-A-20171, p 138, 139.

²³⁰ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II, lk 521.

²³¹ f P&C Insurance AS Kodukindlustuse koguriskipaketi tingimused TH-A-20171, p 184.

²³² TlnRnKo 05.02.2008, 2-05-16348.

²³³ RKTko 3-2-1-104-07 p 12.

alakindlustuse vältimine, kuid sellisel juhul ei ole tegemist kindlustusväärtuses kokkuleppimisega.²³⁴ Kui pooled on määranud kindlustussumma küll kindlustusväärtusest lähtuvalt, kuid ei ole lepinguga kindlustusväärtuse summat fikseerinud, siis ei ole kindlustusväärtuses kokku lepitud.

Taastamisväärtuse hüvitamises kokkuleppimine ei tähenda automaatselt, et amortisatsiooni ei arvestata. Tsiviilasjas nr 3-2-1-133-12 on Riigikohus erinevalt ringkonnakohtust leidnud, et ehitise kindlustusväärtuses kokkuleppimine VÕS § 480 lg 4 järgi ei tähenda, et kahjustatud isikul oleks igal juhul õigus nõuda hüvitist, mis vastab hoone taastamise maksumusele hoone vanust ja amortisatsiooni arvestamata.²³⁵ Seega on kokkuleppe korral võimalik, et kindlustusandja hüvitab taastamise maksumuse amortisatsiooni arvestamata, kuid vastava kokkuleppe puudumisel ei ole kindlustusvõtjal õigus nõuda hüvitist ilma amortisatsiooni maha arvamata. Taastamisväärtuses hüvitamise korral peab aga tagatud oleme ehitise taastamise võimalus, seega tuleb amortisatsiooni arvestamine kõne alla juhul, kui taastamine toimub samavõrd amortiseerunud materjalidega.

Riigikohus on märkinud, et kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral kohaldatakse VÕS § 477 samal viisil kui seadusest tuleneva kindlustusväärtuse korral, mõeldes tegeliku kahju all ehitise taastamise kulusid.²³⁶ Seega, isegi kui on tegemist kokkuleppelise kindlustusväärtusega, ei ole kindlustusandja kohustatud hüvitama rohkem, kui on ehitise tegelik taastamise maksumus. Samas on võlaõigusseaduse kommentaarides asutud seisukohale, et kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral ei saa tugineda VÕS §-le 477, vaid tuleb lähtuda kokkuleppelisest kindlustusväärtusest, kui kokkuleppeline kindlustusväärtus ei erine oluliselt tegelikust kindlustusväärtusest (VÕS § 480 lg 3).²³⁷ Millest järeldades tekib kindlustusandjal hüvitamiskohustus ka siis, kui tegelik kindlustusväärtus on suurem või väiksem kui kokkuleppeline.

Kokkuleppeline kindlustusväärtus on oluline ülekindlustuse (VÕS § 481) ja alakindlustuse (VÕS § 482) kohaldamise puhul,²³⁸ kuna sellisel juhul ei ole vaja eraldi tuvastada üle- või alakindlustuse olemasolu.²³⁹ Üle- ja alakindlustuse sätted kuulusid kohaldamisele siis, kui kokkuleppeline kindlustusväärtus erineks oluliselt tegelikust kindlustusväärtusest (VÕS § 480

²³⁴ TlnRnKo 10.04.2013, 2-08-87319.

²³⁵ RKTko 3-2-1-133-12 p 23.

²³⁶ RKTko 3-2-1-133-12 p 23.

²³⁷ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II, lk 518.

²³⁸ RKTko 3-2-1-133-12 p 23.

²³⁹ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II, lk 522.

lg 3). Sama on kinnitanud Pärnu Maakohus lahendis nr 2-12-34954, märkides, et alakindlustusega ei saa olla tegemist, kuna kindlustusväärtus ei erine oluliselt kokkuleppelisest kindlustusväärtusest.²⁴⁰ Janno Lahe on asunud seisukohale, et VÕS § 480 lg 4 on erisäte sama paragrahvi lg 3 suhtes.²⁴¹ Millegi võib järeldada, et ehitise kindlustusväärtusena ehitise taastamise maksumuses kokkuleppimise korral lähtutakse ka tegeliku ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse olulise erinevuse korral kokkuleppelisest kindlustusväärtusest. Autor nimetatud seisukohaga ei nõustu, kuna see oleks oluliselt vastuolus kahjukindlustuse põhimõttega mitte hüvitada rohkem, kui on kahju tegelik suurus (VÕS § 477). Kindlustusandja võtab küll kokkuleppelise kindlustusväärtuse alusel riski hüvitada rohkem kui tegelik kahju, kuid sellisel juhul peaks risk olema piiratud VÕS § 480 lg-st 3 tuleneva võimalusega rakendada tegelikku kindlustusväärtust, kui see erineb kokkuleppelisest väärtusest oluliselt.

Oluline on teha vahet, kas taastamise maksumuse alusel kindlustusväärtuse määramine on kindlustusväärtuses kokkuleppimine või mitte. Kindlustussummas kokkuleppimist ei saa lugeda kokkuleppeliseks kindlustusväärtuseks. Kindlustussumma määramisel võib küll taastamisväärtuse aluseks võtta, kuid üldjuhul ei saa lugeda kindlustussummas kokkuleppimist võrdseks kindlustusväärtuses kokkuleppimisega. See on võimalik vaid juhul, kui lepitakse kokku, et kindlustusväärtuseks on taastamisväärtus, kindlustusväärtus ja kindlustussumma on võrdsed ning see summa on lepingus ära määratud.

Kohtupraktikast ja õiguskirjandusest tulenevalt on tekkinud mõned vastuolulised seisukohad. VÕS § 480 lõikest 4 ei tulene, et kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral oleks kahjustatud isikul automaatselt õigus hüvitisele ilma kulumit arvestamata. Samas on õiguskirjanduses asunud seisukohale, et tulenevalt VÕS § 480 lõikest 4 on kindlustusvõtjal õigus nõuda hüvitist ilma amortisatsiooni arvestamata. Lisaks on kohtupraktikast tulenevalt leitud, et kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral kuulub sarnaselt seadusest tulenevale kindlustusväärtusele kohaldamisele VÕS § 477, kuid õiguskirjanduses on võetud antud küsimuses vastupidine seisukoht. Kokkuleppelise kindlustusväärtuse eesmärgiga vältida vaidlusi kindlustushüvitise määramisel oleks pigem kooskõlas, kui VÕS § 477 ei kohaldata, kuna see tagaks pooltele kindlustunde makstava hüvitise suurus, samas oleks see vastuolus kahju hüvitamise eesmärgiga (VÕS § 127 lg 1). Samuti on erinevad seisukohad VÕS § 480 lõikest 3 tuleneva

²⁴⁰ PMKo 26.02.2013, 2-12-34954.

²⁴¹ J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 114.

olulise erinevuse kohaldumises ehitise kindlustusväärtuse kokkuleppimise korral selle taastamisväärtuses.

3.3 Kindlustushüvitise määramine ehitise kindlustusväärtuse alusel

Kui kindlustuslepingu pooled ei lepi kokku hüvitise määramises taastamisväärtuses, siis seadusest tuleneva ehitise kindlustusväärtuse alusel hüvitamisel makstakse hüvitis, mis vastab ehitise kohalikule ehitusväärtusele, millest on arvatud maha ehitise vanust ja amortisatsiooni väljendav mõistlik summa (VÕS § 479 lg 3). Sealjuures tuleb arvestada, et ehitise vanus võib selle väärtust hoopis tõsta.²⁴² Näiteks ajaloolise väärtusega hoonete puhul, kuid väärtuse tõusmine on pigem erandlik nähtus. Ehitise taastamise nõuet VÕS § 479 lg-st 3 ei tulene.²⁴³

Kindlustusseltside tüüptingimustest tulenevalt ei ole kindlustusvõtjal enamasti õigust saada hüvitist taastamisväärtuse ulatuses amortisatsiooni arvestamata, kui ta ehitist ei taasta. Sellisel juhul kindlustusandjad enamasti maksavad hüvitise esmalt ettemaksuna väiksemas ulatuses, kui oleks taastamisväärtus ning ülejäänud osa siis, kui on taastamistöödega alustatud. Ergo kodukindlustuse tingimuste punkti 9.7 järgi hüvitab kindlustusandja esmalt kindlustushüvitise osa, milles on arvesse võetud ehitise kulumit. Kindlustushüvitiseks on taastamisväärtus.²⁴⁴ Swedbanki tingimuste kohaselt on hüvitise suuruseks, juhul kui ehitist ei taastata, kalkulasioonijärgne taastamisväärtus, millest arvestatakse maha kahjustatud ehitise kindlustusjuhtumieelsele füüsilisele kulumile vastav summa.²⁴⁵ PZU hüvitab kodukindlustuse tingimuste punkti 14.6 alusel taastamisväärtuse, mida on vähendatud ehitise kulumi võrra.²⁴⁶ Seega, kui ehitist ei taastata, hüvitavad kindlustusseltsid ehitise taastamisväärtuse, mida on vähendatud ehitise kulumi võrra. Praktikas nimetatakse seda ka aegväärtuseks²⁴⁷ või jääkväärtuseks²⁴⁸. Sellest tulenevalt võib öelda, et Ergo, Swedbanki ja PZU tingimuste kohaselt on kindlustusvõtjal võimalik saada hüvitist samadel tingimustel nagu tuleneb VÕS § 479 lõikest 3, juhul kui ta ehitist ei taasta.

²⁴² J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 113.

²⁴³ RKTko 3-2-1-113-08 p 15.

²⁴⁴ ERGO Insurance SE Kodukindlustuse tingimused koguriskikindlustus Ergo maksi KT.0927.15, p 9.7.

²⁴⁵ Swedbank P&C Insurance AS Kodukindlustuse tingimused 14 kehtivad alates 17.08.2017.

²⁴⁶ AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kodukindlustuse tingimused K100/2017 (kehtivad alates 27.06.2017), p 14.6.

²⁴⁷ TlnRnKo 05.02.2008, 2-05-16348.

²⁴⁸ AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kodukindlustuse tingimused K100/2017 (kehtivad alates 27.06.2017), p 14.6.

If Kindlustus maksab ettemakse, mille suurus vastab kodukindlustuse tingimuste punkti 186 kohaselt kinnisasja turuväärtuse vähenemisele kindlustusjuhtumi tõttu.²⁴⁹ See tähendab, et hüvitise määramisel võetakse aluseks kindlustusjuhtumijärge ja kindlustusjuhtumieelse kinnistu turuväärtuse vahe. Samas ei pruugi ehitise kahjustumine kinnisasja turuväärtuse hindamisel olulist tähtsust omada ning kinnisasja turuväärtuse vähenemisele vastav summa võib olla väiksem kui ehitusväärtus. Järelikult If kindlustuse tüüptingimuste kohaselt ettemaksu maksmine võib olla kindlustusvõtja jaoks kahjulikum kui VÕS § 479 lõikes 3 sätestatud. Mis tähendab, et tegemist võib olla tühise tüüptingimusega. Seevastu on Harju Maakohus tsiviilasjas nr 2-12-56396 samasisulist tüüptingimust analüüsid leidnud, et turuväärtuse vähenemise hüvitamine seab kindlustusvõtja samasse seisuga, mis oli enne kindlustusjuhtumit. Kindlustusvõtjal on võimalik kinnistu võõrandada ning turuväärtuse vähenemisele vastav ettemakse katab selle väärtuse vähenemise.²⁵⁰

PZU ettevõtte varakindlustuse tingimuste kohaselt on ehitise kindlustusväärtus taastamisväärtus või jääkväärtus. Jääkväärtus juhul, kui kulum on suurem kui 50% või kui kindlustuslepingus on kindlustusväärtuseks määratud jääkväärtus.²⁵¹ See tähendab, et suurema kui 50 %-lise kulumi korral arvestatakse kindlustushüvitise määramisel kulumit aga väiksema kulumi korral mitte. Teiste kindlustusseltsidega võrreldes on nimetatud tüüptingimus kindlustusvõtja jaoks kahjulikum, kuna vanema ehitise korral ei ole hüvitise eest tagatud endise olukorra taastamise võimalus, samas on see kooskõlas VÕS § 479 lg-ga 3.

VÕS § 479 lg 3 on oma olemuselt dispositiivne säte ning pooled võivad leppida kokku teistsugustel alustel kindlustusväärtuse määramises, nagu näiteks taastamisväärtuses. Taastamisväärtuses hüvitamises kokkuleppimise korral ei ole alati tegemist kokkuleppelise kindlustusväärtusega, nagu eelnevas alapeatükis leitud. Kui taastamisväärtuse summa ei ole lepingus ära määratud, siis on tegemist kindlustusväärtuse alusel hüvitamisega. Küll aga ei saa määrata ehitise kindlustusväärtust selle taassoetamisväärtusena²⁵² või turuväärtusena, nagu on leitud käesoleva töö alapeatükis 3.1.1. Kinnisasja ostu- või turuhind ei mängi selle väärtuse hindamise juures rolli, kuna see ei võrdu hoone taastamisväärtusega, vaid sõltub muudest asjaoludest, kasvõi krundi erastamisvõimalusest.²⁵³

²⁴⁹ If P&C Insurance AS Kodukindlustuse koguriskipaketi tingimused TH-A-20171, p 186.

²⁵⁰ HMKo 28.05.2013, 2-12-56396.

²⁵¹ AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Varakindlustuse üldtingimused V100/2011 (Kehtivad alates 01.01.2011), p 7.3, 7.3.2.

²⁵² I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II, lk 521.

²⁵³ TlnRnKo 05.02.2008, 2-05-16348.

Kui pooled on siiski leppinud kokku ehitise hävimise korral selle taassoetamisväärtuse hüvitamises, siis tuleb tüüptingimust tõlgendada tulenevalt VÕS § 39 lg-st 1 selliselt, et hüvitamine toimub VÕS § 479 lg-st 3 tuleneva ehitusväärtuse alusel, arvestades amortisatsiooni. Eeltoodud tõlgendus on kooskõlas kindlustuslepingu eesmärgiga, milleks on kindlustusvõtjale kahjude korvamine.²⁵⁴ Seega, kui pooled on kindlustusväärtusena määranud taassoetamisväärtuse, tuleb tüüptingimusi tõlgendada nii, et hüvitamine toimub seadusest tuleneva ehitise kindlustusväärtuse alusel (VÕS § 479 lg 3).

Ehitusväärtuse alusel hüvitamise all mõeldakse samaväärse ehitise ehitamise kulusid. Arvestada tuleb ka ehitise seisundit ning seda tuleb teha kindlustusjuhtumi toimumise aja seisuga tulenevalt VÕS § 479 lg 1. Ehitise vanust ja amortisatsiooni väljendav summa peab olema mõistlik (VÕS § 479 lg 3). Taastamisväärtuse tuvastamiseks tuleb võtta aluseks hinnapakkumised. Ehitise füüsilist kulumit esitatakse protsendina, mis väljendab ehitise taastamisväärtuse vähenemist ehitusmaterjalide kulumise, defektide, deformatsioonide jms tagajärjel.²⁵⁵ Kulumi kindlakstegemiseks on vajalik määratleda ära ka ehitise täpne valmimise aasta.²⁵⁶

Taastamiskulude väljaselgitamisel tuleb lähtuda remonditööde hinnast tööde tegemise ajal. Juhul, kui kahju ulatuse määramine toimub kümme aastat pärast kindlustusjuhtumi toimumist, ei tule jagada tööde maksumust Statistikaameti poolt avaldatud hindade kasvuindeksiga. Käesoleval ajal teostatavate tööde eest peab maksma kehtivate, mitte kümne aasta taguste hindade järgi.²⁵⁷

Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi otsuse nr 3-2-1-113-08 kohaselt kui hävinud kindlustusobjekti näol oli tegemist uue ehitisega, siis on selle kulumiks 0 % ning kindlustusväärtuseks on ehitise taastamisväärtus. Kindlustusandja vastutust piiraks sellisel juhul VÕS § 477, kuid kindlustusjuhtumi tõttu kaotatud ehitise ehitusväärtus ei ületa antud juhul VÕS § 132 lg 3 ettenähtud kinnisasja parandamise ehk ehitise taastamise mõistlikke kulusid.²⁵⁸ Seega teatud juhul on seadusest tuleneva ehitise kindlustusväärtuse alusel võimalik ka taastamisväärtuses hüvitamine.

²⁵⁴ TlnRnKo 29.04.2008, 2-06-10827.

²⁵⁵ TlnRnKo 10.04.2013, 2-08-87319.

²⁵⁶ RKTko 3-2-1-57-16, p 19.

²⁵⁷ TlnRnKo 30.10.2015, 2-13-32589.

²⁵⁸ RKTko 3-2-1-113-08 p 17, 18.

Kindlustuslepingu sõlmimisel eeldatakse, et vara tegelik väärtus on kogu kindlustusperioodil võrdne kindlustusväärtusega. Harju Maakohtu otsuse nr 2-08-91067 kohaselt tuleneb pooltevahelisest lepingust, et kui vara kulum on suurem kui 50% taastamisväärtusest, siis vähendatakse hüvitist tegeliku kulumi võrra. Antud kaasuses oli kulum 96%, mis tähendab, et hüvitamisele kuulub taastamisväärtus, mida on vähendatud 96% võrra. Sealjuures ei ole oluline, et pärast kindlustuslepingu sõlmimist ehitise väärtus sisuliselt ei vähenenud.²⁵⁹ Selliste olukordade vältimiseks on oluline lepingu sõlmimisel võimalikult täpselt ära määratleda ehitise kindlustusväärtus ja kulum, et kindlustusjuhtumi toimumise korral vastaks hüvitis tegelikule kindlustusväärtusele. Kindlustusväärtuse väärtust arvestatakse küll kindlustusjuhtumi toimumise aja seisuga, kuid lepingu sõlmimisel on oluline, et kindlustussumma vastaks kindlustusväärtusele. Põhjuseks ühest küljest see, et kindlustussumma alusel arvutatakse kindlustusvõtja poolt tasutavad kindlustusmaksed ning teisest asjaolu, et kindlustusväärtuse olulise erinevuse korral kindlustussummaga võrreldes, kuuluvad kohaldamisele üle- ja alakindlustuse sätted tulenevalt VÕS §-dest 481 ja 482. Hüvitamisel tuleb lähtuda VÕS §-st 477.

Praktikas toimub kindlustusväärtuse määramine kindlustusvõtja poolt ehitise kohta esitatud andmete alusel, kuna kindlustusväärtus võrdub kindlustusvõtja kindlustushuviga (VÕS § 479 lg 1). Vastav punkt on ära toodud ka näiteks If Kindlustuse ja PZU tüüptingimustes.²⁶⁰ Riigikohus on samuti seisukohal, et kindlustushuvi sõltub üksnes kindlustusvõtjast, mistõttu on kindlustusvõtjal ka kohustus teatada kindlustusandjale kindlustusväärtus, kuna kindlustusvõtjal on kindlustatavast objektist ülevaade,²⁶¹ erinevalt kindlustusandjast. Seega on oluline, et kindlustusvõtja esitaks lepingu sõlmimisel võimalikult täpsed andmed, et kindlustusväärtus ei erineks oluliselt kindlustusväärtusest kindlustusjuhtumi toimumisel.

Kindlustusseltsid on oma tüüptingimustes lähtunud põhimõttest, et juhul kui kindlustusvõtja ehitist ei taasta, toimub hüvitamine enamasti taastamisväärtuses, millest on maha arvatud ehitise kulumile vastav summa. Seega toimub hüvitamine kindlustusvõtja jaoks samadel tingimustel nagu seadusest tuleneva ehitise kindlustusväärtuse alusel hüvitamise korral (VÕS § 479 lg 3), kuna ehitusväärtus kujutab endast samaväärse ehitise ehitamist arvestades kulumit. Küsitav on kinnisasja turuväärtuse vähenemise alusel kindlustushüvitise määramise tüüptingimuse lubatavus. Probleem on selles, et kinnistu turuväärtuse vähenemine

²⁵⁹ HMKo 15.10.2009, 2-08-91067.

²⁶⁰ If P&C Insurance AS Kodukindlustuse koguriskipaketi tingimused TH-A-20171, p 139.

AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kodukindlustuse tingimused K100/2017 (kehtivad alates 27.06.2017), p 7.2.

²⁶¹ RKTko 3-2-1-57-16, p 23.

kindlustusjuhtumi tõttu ei pruugi peegeldada hävinud ehitise väärtust, mistõttu võib nimetatud tingimuse alusel hüvitise maksmine olla kindlustusvõtja jaoks ebasoodsam, kui seadusest tulenevalt. Sealjuures ei saa määrata kindlustusväärtust ehitise turuväärtusena või taassoetamisväärtusena. Kui tüüptingimustest tuleneb hüvitise määramine selle taassoetamisväärtuse või turuväärtuse alusel, siis tuleb seda tõlgendada nii, et hüvitis makstakse ehitusväärtuse alusel vastavalt VÕS § 479 lõikele 3. VÕS § 479 lõikest 3 tulenevalt määratakse hüvitis ehitise taastamisväärtusena kulumit arvestamata, kui tegemist on uue ehitisega, millel ei olnud kulumit.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli uurida võlaõigusseaduse kindlustushüvitise määramise põhimõtteid asja kahjustumisel või hävimisel ning võrrelda neid võlaõigusseaduse üldosast tulenevate kahju hüvitamise põhimõtetega. Eesmärgi saavutamiseks uuris autor, kuidas on käsitletud kindlustushüvitise määramise põhimõtteid õiguskirjanduses ja kohtupraktikas ning millised erisused ja probleemid avalduvad. Seejuures, kuidas on sisustatud põhimõisteid ja millised erinevused esinevad võrreldes PEICL-iga. Teiseks eesmärgiks oli uurida Eestis tegutsevate kindlustusandjate kindlustushüvitise määramist puudutavaid tüüptingimusi selgitamaks välja, mille alusel kindlustushüvitis määratakse ja milline kahju kuulub hüvitamisele. Sealjuures võrrelda kindlustushüvitise määramist puudutavaid tüüptingimusi võlaõigusseaduse vastava regulatsiooniga ning anda hinnang, kas tüüptingimused on kindlustusvõtja jaoks soodsamad või kahjulikumad. Autor on nimetatud eesmärkide põhjal vastavalt töö peatükkidele jõudnud järgmiste järeldusteni.

Eesti kindlustushüvitise määramise regulatsioon vastab üldjoontes PEICL-i regulatsioonile. Kahjukindlustuse fundamentaalne põhimõte on, et kindlustusandja peab hüvitama kindlustusvõtjale ainult kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju tegeliku suuruse ning hüvitamine toimub VÕS § 476 lg 1 kohaselt vastavalt lepingule. Sama põhimõte sisaldub ka PEICL-is, kuid on VÕS § 476 lõikega 1 võrreldes üldisem.

Erinevused kahjukindlustuse põhimõistete sisustamisel VÕS-i kindlustuslepingu regulatsiooni ja PEICL-i vahel esinevad peamiselt kokkuleppelise kindlustusväärtuse määratlemisel. Eesti õiguskirjanduses soovitatakse kindlustusväärtuses kokku leppida, kui eelduslikult kindlustusväärtus lepingu kehtivuse ajal oluliselt ei muutu. PEICL-i kommentaarides seevastu soovitatakse kokkuleppimist olukordades, kus kindlustatud asja väärtus muutub või on vaieldav, et säästa kahju kindlakstegemise kulusid. VÕS § 480 lg 3 kohaselt tuleb aga tegelik kahju ka kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral välja selgitada, sest kokkuleppelise kindlustusväärtuse tegelikust kindlustusväärtusest olulise erinevuse korral lähtutakse tegelikust kindlustusväärtusest. Kuna PEICL olulisele erinevusele ei viita, ei ole PEICL-i kohaselt kindlustusjuhtumi toimumisel kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral vaja tegelikku kindlustusväärtust määrata. Seega hoitakse kokku kahju kindlakstegemise kulusid.

PEICL-i regulatsioon on kindlustusvõtja jaoks soodsam, kuna sellest ei tulene VÕS § 480 lõikes 3 sätestatuga analoogset piirangut ning kindlustusvõtjal on õigus saada hüvitist

tegelikust kahjust suuremas ulatuses. Soodsam on PEICL veel seetõttu, et sellest ei tulene sätet, mis välistaks saamata jäänud tulu hüvitamise, nagu VÕS § 476 lg 4 või 480 lg 2.

Asjade kogumi kindlustamisel on Eesti kindlustusseltside tüüptingimused kindlustusvõtjale mõneti ebasoodsamad kui tuleneb VÕS § 476 lg-st 2. Sätte eesmärk on õiguskirjandusest tulenevalt võimaldada kindlustuskaitset asjade kogumile ilma kindlustuslepingus kindlustatud asju ükshaaval nimetamata. Aga If Kindlustus soovib vara siiski nimekirja alusel kindlustada, et oleks tagatud kindlustushüvitise maksmine kogu tekkinud kahju ulatuses, vastasel juhul võib hüvitamine olla kindlustusvõtjale kahjulik. Õiguskirjandusest ja kohtupraktikast tulenevalt võtab kindlustusandja VÕS § 476 lg 2 alusel endale kohustuse maksta hüvitist varakogumisse kuulunud asjade eest ka siis, kui kogum on kindlustuslepingu sõlmimise aja seisuga võrreldes suurenenud. Sama põhimõtet on rakendanud ka Eesti kindlustusandjad oma tüüptingimustes, kuid kogumisse lisandunud esemete kindlustuskaitse on piiratud kindlustussummaga. Seega ei ole kindlustuskaitse tagatud kogu varakogumile.

Kindlustusseltsid on oma tüüptingimustes sidunud kindlustushüvitise taastamisväärtuses maksmise asja taastamise kohustusega. Kohtupraktikas aga on leitud, et kindlustusvõtjal on õigus hüvitisele ka siis, kui ta kindlustatud asja ei taasta, kuna kahju hüvitamise põhimõtetest ega VÕS §-st 132 ei tulene hüvitise saamise eeldusena kohustust kindlustusobjekt taastada. Samas on leitud, et kokkulepe, mille kohaselt taastamisväärtuses kindlustushüvitise maksmine on seotud taastamiskohustusega on seaduslik ja täitmisele kuuluv, kui pooled on selles selgelt kokku leppinud. Selline tüüptingimus ei saa olla tühine põhjusel, et see on kindlustusvõtja jaoks soodsam võrreldes VÕS §-ga 479, kuna taastamisväärtuse hüvitamisel ei arvestata amortisatsiooni. Samuti ei ole tühine tüüptingimus, mis sisaldab kaheaastast ajapiirangut ehitise taastamiseks taastamisväärtuses hüvitise saamiseks. Küll aga saab pidada tühiseks tüüptingimust, millega välistatakse hüvitise maksmine enne, kui on reaalselt taastamistöödega alustatud ja tingimust, millega välistatakse hüvitise maksmine või piiratakse seda juhaks, kui kindlustusobjekt ei taastata. Väiksemas ulatuses hüvitise maksmine on vastuolus VÕS § 132 lg-st 3 tuleneva kahju hüvitamise põhimõttega.

Asja taastamise korral on õiguskirjanduses peetud võimalikuks taastamiskulude hüvitamist enne asja kordategemist kalkulatsiooni alusel. Kohtupraktikas on vastuolulised seisukohad küsimuses, kas kalkulatsiooni alusel hüvitamist saab nõuda ka siis, kui asi on juba taastatud või tuleks lähtuda tegelikest kulutustest. Autor on seisukohal, et kindlustusvõtjal on õigus nõuda hüvitist nii kalkulatsiooni kui ka tegelike kulude alusel, kuna kalkulatsiooni alusel

hüvitise määramisel arvestatakse kulude mõistlikkust ning tegelike kulude hüvitamisel võib hüvitist vähendada tulenevalt VÕS § 140 lg-st 1. Seega on tagatud mõistlike kulutuste hüvitamine mõlemal juhul.

Koduse vara hävimise korral hüvitamisel on Eestis tegutsevad kindlustusseltsid tüüptingimustes lähtunud vara uuena taassoetamise väärtusest, kui remontimine ei ole otstarbekas. Erinevused esinevad arvutite, mobiiltelefonide ja nutiseadmete kindlustushüvitise määramisel, kus hüvitatakse kas uue seadme taassoetamisväärtus, turuväärtus või on hüvitise maksmine seotud seadme vanusega. Uue asja soetamise kulude hüvitamine on igal juhul kindlustusvõtjale soodsam, kui tuleneb VÕS § 132 lg-st 1 ja VÕS § 479 lg-st 2, mille alusel arvestatakse ka väärtuse vähenemist, samas vanemate seadmete kindlustuskaitse alt välistamine mitte.

Sõiduki hävimise korral on kindlustusandjad lähtunud kas asendamiskulude hüvitamisest, nagu tuleneb ka VÕS § 132 lg-st 1 või turuväärtuse hüvitamisest vastavalt VÕS § 132 lg-le 2. Kui asja on võimalik taastada, kuid taastamine oleks ebamõistlikult kulukas, on tegemist majandusliku hävimisega ning hüvitamine toimub samuti turuväärtuse alusel. Selleks puhuks soovitatakse õiguskirjanduses selguse huvides kindlustuslepingus ära määrata, millises ulatuses parandamiskulud on mõistlikud, mida mõned kindlustusseltsid on ka oma sõidukikindlustuse tüüptingimustes rakendanud. Samas on Riigikohus leidnud, et taastusremondi teostamine võib olla põhjendatud ka siis, kui see osutub sõiduki kindlustusjuhtumieelsest väärtusest kallimaks, kuna sõiduautol võib olla selle omaniku jaoks subjektiivne väärtus.

Keskmise kohaliku turuhinna määramisel on praktikas probleemseks osutunud mõiste “kohalik” sisustamine. Küsimus on selles, kas lähtuda turuhinnast Eestis, naaberriikides või võiks arvestada ka riike, kust vastavaid sõidukeid imporditakse, kui Eestis analoogsed sõidukid puuduvad. Küsitav on, kas turuhinna määramisel välisriikide hindadega võrreldes tuleks arvestada ka sõiduki Eestisse transportimise kuludega ja vahendustasuga. Autori arvates annaks selliste kulutustega arvestamine võimaluse soetada saadud hüvitise eest uus samaväärne sõiduk, mis oleks kooskõlas VÕS § 132 eesmärgiga kaitsta vara koosseisu säilimist.

Vallasasja kahjustumisel hõlmab kahjuhüvitis VÕS § 132 lg 3 alusel eelkõige asja parandamise mõistlikud kulud ning võimaliku väärtuse vähenemise. Tegemist pole aga

imperatiivse sättega ning seega on lubatud tüüptingimustes välistus väärtuse vähenemise hüvitamise kohta ning kohtupraktika kohaselt on lubatud ka kahjustatud ja kahjustamata asja turuhindade vahe hüvitamises kokku leppida, kuigi selline hüvitamine võib olla kindlustusvõtjale kahjulikum kui tuleneb VÕS § 132 lg-st 3.

Kindlustusseltside tüüptingimustest tulenevalt kuuluvad hüvitamisele remondikulud, kui vara on otstarbekas remontida. Remondikulud peavad olema mõistlikud tulenevalt VÕS § 132 lg-st 3. Kindlustusseltsid lähtuvad hüvitamisel üldjuhul põhimõttest, et sõiduki taastamisel kasutatakse sõiduki vanusele ja amortisatsioonile vastavaid varuosi, kui neid on võimalik saada aga kui ei ole võimalik, siis kasutatakse uusi varuosi. Uusi varuosi kasutatakse ka kehtiva garantiiga sõidukite puhul. VÕS § 132 lg-st 3 ei tulene, et parandamisel tuleks arvestada amortisatsiooni. Seega on hüvitamine VÕS § 132 lg 3 alusel kahjustatud isikule soodsam kui tuleneb tüüptingimustest.

Vallasasja kahjustumisel VÕS § 132 lg 3 alusel hüvitatakse mõistlikud kulutused, mis vastavad sõiduki tegelikele remontimise kulutustele seoses kindlustusjuhtumiga. Sama põhimõte tuleneb ka VÕS §-st 477, mille kohaselt kuulub hüvitamisele ainult tegelik kahju. Kohtupraktika kohaselt tuleb mõistlike kulutuste väljaselgitamiseks võrrelda erinevaid hinnapakumisi, mis aga ei tähenda, et kõige odavam pakkumine oleks kõige mõistlikum. Õiguskirjandusest tuleneb, et kallim pakkumine võib olla põhjendatud, kui odavam on selgelt madalama kvaliteediga või kui remont teostatakse töökojas, kus kahjustatud asja on varasemalt hooldatud ja remonditud ning tuntakse selle omadusi.

Eesti kindlustusandjad on vallasasja kokkuleppelist kindlustusväärtust rakendanud peamiselt uuemapoolsete sõidukite kindlustamisel. Kokkuleppelise kindlustusväärtuse alusel hüvitamist pakutakse ostuhinna hüvitamisel uusväärtuskindlustusena ja liisingu jääkväärtuse hüvitamisel liisinguväärtuse kindlustusena. Ostuhinna hüvitamine on kindlustusvõtjale kasulik tingimus. Kindlustusvõtjale kasulik on ka Swedbanki tingimus, mille kohaselt hüvitab Swedbank sõiduki kokkuleppelise kindlustusväärtuse või sõiduki turuhinna, kui see ületab kindlustusväärtust. Nimetatud tingimus on kindlustusvõtjale soodsam kui oleks VÕS § 480 lg 3 rakendamine, kuna tüüptingimusest ei tulene, et erinevus peaks oluline olema, vaid isegi mitteolulise erinevuse korral hüvitatakse tegelik väärtus.

VÕS § 479 lg-st 2 tuleneva vallasasja kindlustusväärtuse puhul arvestatakse asja väärtuse vähenemist amortisatsiooni võrra, milline põhimõte tuleneb ka üldistest kahju hüvitamise

põhimõtetest asja hävimise korral (VÕS § 132 lg 1). Eesti kindlustusandjad on koduse vara kindlustusväärtusena määranud üldjuhul uuena taassoetamise väärtuse, mis on kindlustusvõtja jaoks kasulik tingimus, kui tuleneb seadusest, kuna amortisatsiooni ei arvestata. See annab kindlustusvõtjale võimaluse uue asja ostmiseks ning tagab kindlustusvõtja vara koosseisu säilimise. VÕS § 479 lõikele 2 vastavalt on kindlustusseltsid kindlustusväärtuse määramisel lähtunud turuväärtusest sõidukite, samuti ka asendamatute vallasasjade, nagu kunsti- ja antiikesemete kindlustamisel, kuigi õiguskirjandusest tulenevalt ei saa asendamatute vallasasjade kindlustusväärtust määrata turuväärtuse alusel.

VÕS § 479 lg 1 tulenevalt määratakse kindlustusväärtus kindlustusjuhtumi toimumise aja seisuga, kuid kohtupraktikas on kindlustusväärtuseks loetud ka kindlustussummat, mis on fikseeritud lepingu sõlmimisel sõiduki turuväärtuse alusel, kuna kindlustusväärtuseks oli lepingu kohaselt turuväärtus. Autor sellise seisukohaga ei nõustu, kuna kindlustusväärtuse määramine lepingu sõlmimisel kujutab endast kokkuleppelist kindlustusväärtust.

Ehitise kui kinnisasja olulise osa puhul ei saa hüvitamisel lähtuda selle taassoetamis- või turuväärtusest, kuna samale kinnisasjale ei saa ehitist asemele osta. Seega kohtupraktikast tulenevalt kuuluvad ehitise hävimisel hüvitamisele kinnisasja parandamise mõistlikud kulud VÕS § 132 lg 3 kohaselt. Eestis tegutsevad kindlustusseltsid hüvitavad ehitise kahjustumise korral endise olukorra taastamiseks vajalikud kulutused ning hüvitamisel ei arvestata kulumit. Sellistel tingimustel hüvitamine on kindlustusvõtjale soodsam kui tuleneb VÕS § 479 lg-st 3, kuid vastab VÕS § 132 lõikele 3, mille kohaldamisel samuti ei arvestata amortisatsiooni.

Kohtupraktikast tuleneb, et VÕS § 132 lg 3 võimaldab taastada ehitise endisest paremasse olukorda, kui parandamise kulud on mõistlikud ja proportsionaalsed. Sealjuures ei ole kõige madalamad kulutused alati kõige mõistlikumad. Ainult kahjustatud koha taastamise korral oleksid kulutused küll väiksemad, kuid ei oleks tagatud endise olukorra taastamine vastavalt VÕS § 127 lg-le 1 ja § 132 lg-le 3. Hüvitamisele kuuluvad endise olukorra taastamiseks vajalikud kulutused, samas on praktikas võimalik olukord, kus taastamine endisesse seisukorda ei ole lubatud, kuna hoone on ehitatud ilma ehitusprojekti ja -loata. Mõistlik on kohtupraktika kohaselt ka tavapärasest kallimate materjalide kasutamine, kuigi odavam materjal täidaks iseenesest sama funktsiooni. Kallimate materjalide näol ei ole tegemist toreduslike kulutustega ning nende hüvitamine on vajalik endise olukorra taastamiseks, kuigi kindlustusvõtja vara koosseis oleks tagatud ka tavaliste materjalide hüvitamise korral.

Eesti kindlustusseltsid on ehitiste kindlustamise puhul määranud kindlustushüvitise küll taastamisväärtuse alusel, kuid see ei tähenda, et tegemist oleks kokkuleppelise kindlustusväärtusega VÕS § 480 lg 4 tähenduses, kuna kindlustusväärtust ei fikseerita lepingus, vaid määratletakse kindlustusjuhtumi toimumise aja seisuga (VÕS § 479 lg 1). Tüüptingimust võib autori arvates pidada ehitise kokkuleppeliseks kindlustusväärtuseks, kui kindlustusväärtuseks on ehitise taastamisväärtus amortisatsiooni arvestamata ning kindlustussumma on võrdne kindlustusväärtusega, mis on kindlustuslepingus fikseeritud.

Ehitise kokkuleppelise kindlustusväärtuse alusel kindlustushüvitise määramisel on oluliseks küsimuseks amortisatsiooni arvestamine. Riigikohus on leidnud, et VÕS § 480 lg 4 alusel on pooltel erandina võimalik kokku leppida, et ehitise taastamise korral ei arvestata ehitise vanust ja amortisatsiooni, erinevalt VÕS § 479 lg-st 3. Samas ei tulene taastamisväärtuse hüvitamise kokkuleppest, et kindlustusvõtjal oleks õigus hüvitisele ilma kulumit arvestamata. Teoorias oleks võimalik taastamine sama amortiseerunud materjalidega, kuid praktikas on kindlustusandjal keeruline selliseid materjale pakkuda. Seevastu õiguskirjanduse kohaselt on kindlustusvõtjal VÕS § 480 lg 4 alusel õigus nõuda hüvitist ilma amortisatsiooni arvestamata.

Vastuolud esinevad ka küsimuses, kas ehitise kokkuleppelise kindlustusväärtuse puhul tuleb kohaldada VÕS § 477. Kohtupraktikast tulenevalt kuulub VÕS § 477 kohaldamisele ka kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral, kuid õiguskirjanduses on asutud vastupidisele seisukohale. Kokkuleppelise kindlustusväärtuse eesmärk peaks olema pooltele kindluse tagamine hüvitise suuruse osas, seega tuleks autori arvates lähtuda hüvitamisel kokkulepitud kindlustusväärtusest. Samuti erinevad seisukohad VÕS § 480 lg-st 3 tuleneva olulise erinevuse kohaldamisel. Õiguskirjandusest tulenevalt ei kohaldata olulist erinevust (VÕS § 480 lg 3) ehitise kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral, kuid kohtupraktikast tulenevalt kohaldatakse. Autor pooldab viimast seisukohta, kuna vastasel juhul võib tekkida olukord, kus kindlustusandja on kohustatud hüvitama oluliselt suuremas ulatuses kui on tegelik kahju. See oleks olulises vastuolus ka VÕS § 477 tuleneva kahjukindlustuse põhimõttega.

Eestis tegutsevate kindlustusseltside tüüptingimuste kohaselt on ehitise kindlustusväärtuseks üldjuhul taastamisväärtus, mida on vähendatud ehitise kulumi võrra, kui ehitist ei taastata. Seega on kindlustusvõtjal võimalik saada hüvitist samadel tingimustel nagu tuleneb VÕS § 479 lg-st 3. Tüüptingimus, mille kohaselt hüvitatakse ehitise mittetaastamise korral kinnisasja turuväärtuse vähenemine, võib olla kindlustusvõtja jaoks kahjulikum kui seadusest tuleneva ehitise kindlustusväärtuse alusel, mis tähendab, et tegemist võib olla tühise tüüptingimusega.

Põhjuseks on see, et ehitise hävimine ei pruugi mõjutada kinnistu hinda ning seega ei väljendaks kinnistu turuväärtuse vähenemine kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud tegeliku kahju suurust. Samas on kohtupraktikas peetud vastava tüüptingimuse alusel hüvitamist lubatuks põhjusel, et hüvitis asetab kindlustusvõtja samasse olukorda, mis oli enne kindlustusjuhtumi toimumist. Ehitise kindlustusväärtust ei saa määrata selle taassoetamis- või turuväärtuse alusel. Sellise kokkuleppe korral tuleb tüüptingimust tõlgendada selliselt, et hüvitamisel lähtutakse seadusest tulenevast ehitise kindlustusväärtusest (VÕS § 479 lg 3).

Käesolevas töös jõudis autor seega järeldustele, et VÕS §-st 479 tuleneva kindlustusväärtuse alusel kindlustushüvitise määramisel arvestatakse asja väärtuse vähenemist nagu tuleneb ka VÕS § 132 lõikest 1, kuid VÕS § 132 lõikest 3 tulenevalt amortisatsiooni ei arvestata. Võrreldes PEICL-i regulatsiooni võlaõigusseaduse kindlustushüvitise määramist puudutava regulatsiooniga ilmnes, et PEICL-i regulatsioon on kindlustusvõtjale mõneti soodsam. Kohtupraktika ja õiguskirjanduse võrdlemisel selgus, et mõnes kindlustushüvitise määramist puudutavas küsimuses on jõutud erinevatele seisukohtadele. Eestis tegutsevate kindlustusseltside tüüptingimusi analüüsides tuli välja, et kindlustusseltsid võimaldavad üldjuhul kindlustusvõtjale samadel põhimõtetel või suuremas ulatuses hüvitise saamist kui tuleneb võlaõigusseaduse kindlustuslepingu regulatsioonist. Sellisel juhul on kindlustusandjate tüüptingimused kindlustusvõtjale seadusega võrreldes soodsamad.

THE PRINCIPLES OF DETERMINING THE INSURANCE INDEMNITY IN CASE OF DESTRUCTION AND DAMAGE TO THING IN PROPERTY INSURANCE

Summary

This master's thesis deals with the determination of insurance indemnity in case of damage and destruction of property, which is one specific types of non-life insurance. Currently, property insurance is the insurance category with the highest market share in Estonia. As the insuring of property is becoming more and more common, it will also lead to a greater number of disputes between the parties. Since the agreement of the parties has an important place in property insurance, it is in the interest of both parties that the principles of determining the insurance indemnity are clear in what damage and to what extent is indemnified.

The objective of this master's thesis is to analyse the principles of determining the insurance indemnity, the costs and the associated problems in case of damage or destruction to thing in property insurance. The goal is to ascertain whether the principles concerning insurance indemnity in the Law of Obligations Act (LOA) follow the LOA general part's principles regarding compensation for damage. In order to do this, it is essential to research how the mentioned problems are dealt with in legal literature and in the court practice and to compare it with the Principles of European Insurance Contract Law (PEICL). The second objective of the thesis is to analyze the basis on which the Estonian insurance companies are determining the indemnities in their standard terms, what kind of damages and the amounts are subject to compensation according to their standard terms, and what are the differences with the corresponding regulation of the LOA. Accordingly, it is assessed whether the Estonian insurers, based on their standard terms, compensate the damages to the policyholder on more favorable or more harmful conditions, and the validity of those conditions are assessed.

In order to answer the research questions, the author of this thesis has used empirical method to deal with judicial practice and standard terms of the Estonian insurance companies. The judicial practice was worked through using data collection method, and systematic, analytical, comparative and qualitative method was used to figure out how the enactments regarding indemnification in case of damage or destruction of thing have been put to practice, what has been the basis of insurers' way of regulating this problem, and what differences arise.

According to the objectives of the master's thesis, the work is divided into three chapters, the first of which deals with the general principles for determining the insurance indemnity, and the second and third chapters deal with the principles regarding the determining of insurance indemnity of movable and immovable property, respectively. In each chapter, according to the objectives, the author has reached to the following conclusions.

The Estonian regulation for determining insurance indemnity is broadly in line with the PEICL regulation. The fundamental principle of non-life insurance is that the insurer must compensate the policyholder for the actual amount of damage incurred as a result of the insured event, and compensation is paid in accordance with § 476 (1) of the LOA in accordance with the contract. The same principle is also included in PEICL, but is more general in relation to § 476 (1) of the LOA.

Differences between the regulation of the insurance contract of the LOA and PEICL are mainly in determining the definition of the agreed value. It is recommended in Estonian legal literature to agree on the insurance value if the insurable value does not significantly change during the validity period of the contract. However, PEICL's comments, on the other hand, recommend an agreement in situations where the value of the insured thing changes or is controversial in order to save the cost of identifying the damage. According to § 480 (3) of the LOA, however, the actual extent of the damage is also required to be determined in the case of an agreed value, because if the agreed value is significantly different from the actual insurable value, the decision will be based on the latter. As PEICL does not mention a significant difference, according to PEICL, the insurer does not need to determine the actual insurable value in case of an agreed value under the insured event. Thus, the cost of determining the damage is saved. The PEICL regulation is more favorable for the policyholder because it does not result in an analogous restriction to the provisions of § 480 (3) of the LOA, and the policyholder is entitled to indemnity of a greater extent than the actual damage.

When insuring a body of things, the standard terms of Estonian insurance companies are somewhat less favorable to the policyholder than is provided for in § 476 (2) of the LOA. The purpose of the provision is to provide insurance cover for a body of things without naming separately all the things insured in the insurance contract, according to legal literature. Nevertheless, If Insurance recommends the property to be insured on the basis of a list in order to ensure the payment of indemnity for the whole extent of damage incurred, other the

indemnification may be harmful to the policyholder. Based on legal literature and court practice, under § 476 (2) of the LOA, undertakes the obligation to pay indemnity for items belonging to the body of things, even if the amount of things has increased compared to the time when the insurance contract was entered. The same principle has been applied by Estonian insurers in their standard terms, but the insurance coverage of items added to the body is limited by the sum insured. Therefore, the insurance coverage is not secured to the entire body of things.

In their standard terms, insurers have linked the indemnification of the cost of restoring to the obligation of restoration. However, in the court practice, it has been found that the policyholder is entitled to indemnity even if they do not restore the insured thing, since the principles of compensation of damage nor the § 132 of the LOA do not oblige the insured object to be restored as a precondition for receiving indemnity. Nonetheless, it has been found that the agreement according to which the indemnifying of restoration value is linked to an obligation of restoration is legal and enforceable, if the parties have explicitly agreed upon it. Such a standard term cannot be void for being more favorable to the policyholder than in § 479 of the LOA, since depreciation is not taken into account when indemnifying the cost of restoring. Neither is void the standard term, which includes a two-year time limit for restoring a building as precondition of reimbursement of the cost of restoring. However, the standard term, which excludes payment of indemnity before the actual restoration work has begun, and a condition that excludes indemnification or restricts it in the event that the insured object is not restored, can be considered void. The indemnification to a lesser extent is in conflict with the principle of compensation for damage arising from § 132 (3) of the LOA.

In the event of indemnity in case of destruction of domestic property, Estonian insurers' standard terms are relying on the value of reacquiring as a new asset if restoration is not practical. Differences exist in determining the insurance indemnity for computers, mobile phones and smart devices, in which the device's reacquiring value or market value shall be compensated, or the indemnification is related to the age of the device. The compensation of expenses for the acquisition of a new thing is more favorable to the policyholder than it is regarding the § 132 (1) and § 479 (2) of the LOA on the basis of which value reduction is also taken into account, while the exclusion of older devices from insurance coverage is not.

In the event of vehicle destruction, the insurers have taken as a basis either the indemnification of replacement cost, as also provided for in § 132 (1) of the LOA, or

compensation of market value in accordance with § 132 (2) of the LOA. If a thing can be restored but restoring would be unreasonably costly, it is considered an economic destruction and the indemnification is thus based on market value. In this regard, the legal literature advises to clarify in the insurance contract the extent to which restoration costs are reasonable, which some insurers have also implemented in their vehicle insurance standard terms. However, the Supreme Court has found that restoration could be justified even if it proves to be more expensive than the value of the vehicle during the insured event, because the car may have a subjective value for its owner.

In practice, in determining the average local market value, the furnishing of the term “local” has become problematic. The question is whether the market value in Estonia should be taken into account, or that of countries from which the corresponding vehicles are imported if there are no similar vehicles for sale in Estonia. It is questionable whether the costs of transportation to Estonia and commission costs should be taken into account when determining the market price in comparison with foreign prices. The author’s stance is that taking into account such expenses would give an opportunity to acquire a new equivalent vehicle for the indemnity received, which would be in line with the objective of § 132 of the LOA – to protect the condition of ownership.

In case of damage to a movable, the indemnity of damage includes, according to § 132 (3) of the LOA, primarily the reasonable costs of repairing and the potential decrease in the value of the thing. However, this is not an imperative provision and, therefore according to the court practice, it is permissible to agree on compensation of the difference between market prices of damaged and undamaged thing, even though such compensation may be more harmful to policyholder than is apparent from § 132 (3) of the LOA.

According to the standard terms of insurers, the repairing costs are subject to compensation if it is practical to repair the property. Repair costs must be reasonable based on LOA § 132 (3). Insurance companies generally rely on the principle that when restoring a vehicle, the parts used for restoration should be in accordance with the age and depreciation of the vehicle if they can be obtained, if not possible, new spare parts are used. It is not apparent from § 132 (3) of the LOA that depreciation should be taken into account when repairing. Thus, compensation for aggrieved person on the basis of § 132 (3) of the LOA is more favorable than arising from standard terms.

If the movable is damaged, based on § 132 (3) of the LOA, reasonable expenses corresponding to the actual repair costs of the vehicle in relation to the insured event shall be compensated. The same principle is also derived from § 477 of the LOA, on the basis of which only actual damage is compensated. According to court practice, different quotes must be compared to determine reasonable costs, which does not necessarily mean that the cheapest offer is the most reasonable. Based on legal literature, it is clear that a more expensive offer may be justified if the cheaper one is of a lower quality or if the repair is to be carried out at a workshop where the damaged thing has been previously maintained and repaired.

Estonian insurers have implemented an agreed value mainly on insuring newer vehicles. Insurers offer an agreed value insurance for reimbursement of purchase price as a new value insurance and reimbursement of the residual value of lease as a lease value insurance. Indemnity of the purchase price is a favorable condition for the policyholder. Swedbank's condition, based on which Swedbank will compensate for the vehicle's agreed insurance value or market value, if it exceeds the insured value, is also favorable to the policyholder. This condition is more favorable to the policyholder than the implementation of § 480 (3) of the LOA, because the standard terms do not mean that the difference should be significant, but even in case of a non-significant difference, the actual value is compensated.

The insured value of movable property arising from § 479 (2) of the LOA is determined by taking into account the depreciation of the value of the thing. This principle also follows from the general principles of compensation for damage (LOA § 132 (1)). Estonian insurers have generally determined the insurable value of domestic property as reacquiring value of a new thing, which is more favorable to the policyholder than is required by law, since depreciation is not taken into account. It gives the policyholder the opportunity to buy a new thing and guarantees the policyholder's property to be maintained. Pursuant to LOA § 479 (2), insurance companies have determined the insurable value in market value insuring vehicles, as well as irreplaceable movables such as art and antiques, although, according to legal literature, the insurable value of irreplaceable movables cannot be determined on the basis of market value.

As building is the essential part of an immovable, the compensation can not be based on its reacquiring value or market value, because a building can not be purchased for the same immovable. Consequently, according to court practice, reasonable costs of repairing of an immovable pursuant to § 132 (3) are compensated for the destruction of a building. Insurance companies operating in Estonia indemnify the costs necessary for restoration of the former

situation in case of damage to the building and no depreciation is deducted. Under such conditions, compensation is more favorable to the policyholder than it results from § 479 (3) of the LOA, but corresponds to § 132 (3) of the LOA, which also does not deduct depreciation.

According to court practice § 132 (3) of the LOA allows restoration of the structure to better condition from the former, if the repair costs are reasonable and proportional. At the same time, the lowest costs are not always the most reasonable. The costs would be smaller if only the damaged place was restored, but restoration of the former situation would not be guaranteed in accordance with § 127 (1) and § 132 (3) of the LOA. It is also reasonable, according to the court practice, to use expensive materials, although cheaper material functions the same. Compensation of expensive materials is necessary to restore the former situation, although the policyholder's assets would also be guaranteed in the event of compensation for ordinary materials.

Estonian insurance companies have determined the insurance indemnity on the basis of the restoration value for insuring buildings, but this does not mean that this is an agreed value within the meaning of § 480 (4) of the LOA, because the insurable value is not fixed in the contract, but is defined at the time of the insured event (LOA § 479 lg 1). A standard term may, in the opinion of the author, be considered as the agreed value of the building if the insurable value is the building's restoration value without taking into account the depreciation and the sum insured is equal to the insured value, which is specified in the insurance contract.

Consideration of depreciation is an important issue when determining the insurance indemnity on the basis of the agreed value of the building. The Supreme Court has found that pursuant to LOA § 480 (4), it is exceptionally possible for the parties to agree that age and depreciation of the building are not taken into account in the event of restoration of a building, as opposed to § 479 (3) of the LOA. However, the agreement on indemnifying the restoration value does not provide that the policyholder is entitled to indemnity without depreciation. In theory, the restoration could be carried out with the same depreciated materials, but in practice it is difficult for the insurer to offer such materials. By contrast, according to legal literature, the policyholder has the right to claim indemnity without consideration of depreciation based on § 480 (4) of the LOA.

Contradictions also arise as to whether § 477 of the LOA must be applied in case of agreed value of a building. According to court practice, LOA § 477 also applies in the case of agreed value, but the opposite view has established in the legal literature. The purpose of the agreed value should be to provide the parties with assurance about the amount of the indemnity, therefore, the author believes that the indemnity agreed upon is the agreed value. There are also differences in the application of the significant difference arising from § 480 (3) of the LOA. Due to the legal literature, the significant difference (LOA § 480 (3)) does not apply in the case of the agreed value of a building, but according to court practice, applies. The author is in favor of the latter position, as otherwise the situation may arise where the insurer is obliged to compensate significantly more than actual damage. This would also be in contradiction with the principle of non-life insurance arising from § 477 of the LOA.

According to the standard terms of insurance companies operating in Estonia, the insurable value of a building is usually a restoration value, which is reduced by the depreciation of a building if the building is not restored. Thus, the policyholder is able to receive indemnity under the same conditions as it follows from § 479 (3) of the LOA. A standard term that, in the event of a non-restoration of a building, indemnity for the decrease in the market value of an immovable is indemnified, may be more harmful for the policyholder than the insurable value of a building under the law, which means that it may be a null and void standard term. The reason for this is that the destruction of a building does not necessarily affect the price of immovables, and therefore the decrease in market value would not reflect the amount of actual damage caused by the insured event. The insurable value of a building can not be determined on the basis of its reacquiring value or market value. In the case of such an agreement, the standard terms must be interpreted in such a way that the indemnity is based on the insurable value of the building (LOA § 479 (3)).

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. M. Braun, O.-J. Luik, M. Poola. Poolte teavitamiskohustus enne kahjukindlustuslepingu sõlmimist. - Juridica 2011/II.
2. I. Erm-Eks. Ehitise taastamise nõue kodukindlustuslepingus ja hüpoteegi ulatus kindlustushüvitisele tarbijakrediidilepingus. Magistritöö. Tallinn: TÜ 2016.
3. K. Haavasalu, O.-J. Luik. Kindlustusmakse tasumise kohustus kui kindlustusvõtja põhikohustus kahjukindlustuses. - Juridica 2010/III.
4. K. Haavasalu, O.-J. Luik. Kindlustusriski mõiste sisustamine ja kasutamine kindlustuslepingute tüüptingimustes. - Juridica 2008/III.
5. H. Heiss, M. Lakhan. An Optional Instrument for European Insurance Contract Law. - Merkourios-Utrecht J. Int'l & Eur. L 2010/27, No 71.
6. M. V. Jakobsoo. Kokkuleppelise kindlustusväärtuse tähendus kahjukindlustuses. Magistritöö. Tartu: TÜ 2014.
7. C. Kaasik. Kahju suuruse arvutamise seotud probleemid ehitise kindlustamisel kahjukindlustuses. Bakalaureusetöö. Tallinn: TÜ 2013.
8. P. Kalamees, M. Käerdi, S. Kärson, K. Sein. Lepinguõigus. Tallinn: Juura 2017.
9. I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigus I. Üldosa. Tallinn: Juura 2004.
10. I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul. Võlaõigusseadus I. Üldosa. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016.
11. I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2007.
12. J. Lahe. Kindlustussumma ja kindlustusväärtuse tähendus kindlustuslepinguõiguses. - Juridica 2006/II.
13. J. Lahe. Kindlustusõigus. Tallinn: Juura 2007.
14. J. Lahe, O.-J. Luik, M. Merila. Liikluskindlustuse seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017.
15. L. Lahe, T. Tampuu. "Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne". Märkusi võlaõigusseaduse 7. peatüki kommentaaride kohta. - Juridica 2007/V.
16. O.-J. Luik, K. Saar. Kindlustusvõtja kindlustusjuhtumijärgsed kohustused varakindlustuses. - Juridica 2017/IX.
17. O.-J. Luik. Ohutusnõuded kahjukindlustuses. - Juridica 2016/X.

18. O.-J. Luik. The application of principles of European insurance contract law to policyholders of the Baltic States: A measure for the protection of policyholders. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2016.
19. O. Schmidt. Principles of European Insurance Contract Law. 2nd Expanded Edition. Chairman: Helmut Heiss. Köln 2016.
20. K. Sein. Ettenähtavus ja rikutud kohustuse eesmärk kui lepingulise kahjuhüvitise piiramise alused. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2007.
21. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010.
22. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012.

Kasutatud normatiivaktid

23. Ehitusseadustik RT I, 05.03.2015, 1 ... RT I, 03.03.2017, 2.
24. Liikluskindlustuse seadus. RT I, 11.04.2014, 1 ... RT I, 04.07.2017, 127.
25. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL). 01.11.2015. Arvutivõrgus kättesaadav:
<https://www.uibk.ac.at/zivilrecht/forschung/evip/restatement/sprachfassungen/peicl-en.pdf> (14.02.2018).
26. Tsiviilseadustiku üldosa seadus RT I 2002, 35, 216 ... RT I 06.12.2010, 12.
27. Võlaõigusseadus RT I, 2001, 81, 487 ... RT I, 31.12.2017, 8.

Kasutatud kohtupraktika

28. RKTKo 3-2-1-155-05.
29. RKTKo, 3-2-1-90-06.
30. RKTKo 3-2-1-54-06.
31. RKTKo 3-2-1-115-06.
32. RKTKo 3-2-1-104-07.
33. RKTKo 3-2-1-77-08.
34. RKTKo 3-2-1-121-08.
35. RKTKo 3-2-1-113-08.
36. RKTKo 3-2-1-124-11.

37. RKTKo 3-2-1-133-12.
38. RKTKo 3-2-1-19-13.
39. RKTKo 3-2-1-90-14.
40. RKTKo 3-2-1-57-16.
41. RKTKo 2-16-5564.
42. TlnRnKo 21.04.2006, 2-03-270.
43. TlnRnKo 17.10.2006, 2-04-1236.
44. TlnRnKo 08.12.2006, 2-05-15122.
45. TlnRnKo 05.02.2008, 2-05-16348.
46. TlnRnKo 29.04.2008, 2-06-10827.
47. TrtRnKo 25.10.2010, 2-08-64895.
48. TlnRnKo 29.11.2011, 2-09-71846.
49. TlnRnKo 30.11.2011, 2-10-2295.
50. TlnRnKo 30.01.2012, 2-11-28611.
51. TlnRnKo 20.02.2012, 2-12-17116.
52. TlnRnKo 13.03.2012, 2-05-17709.
53. TlnRnKo 19.09.2012, 2-10-38311.
54. TlnRnKo 20.02.2013, 2-11-38545.
55. TlnRnKo 10.04.2013, 2-08-87319.
56. TlnRnKo 30.01.2014, 2-12-27854.
57. TlnRnKo 28.11.2014, 2-13-61045.
58. TlnRnKo 30.12.2014, 2-14-2417.
59. TlnRnKo 25.03.2015, 2-13-3378.
60. TlnRnKo 15.09.2015, 2-14-9639.
61. TlnRnKo 30.10.2015, 2-13-32589.
62. TlnRnKo 19.05.2016, 2-15-7524.
63. TlnRnKo 07.12.2016, 2-15-8155.
64. TlnRnKo 19.12.2016, 2-14-50446.
65. TlnRnKo 06.03.2017, 2-15-3685.
66. TrtRnKo 02.06.2017, 2-15-13634.
67. TlnRnKo 06.06.2017, 2-14-58313.
68. TlnRnKo 28.11.2017, 2-15-19575.
69. HMKo 04.05.2006, 2-04-1205.
70. HMKo 20.03.2007, 2-06-2374.
71. HMKo 12.03.2008, 2-06-26479.

72. VMKo 13.05.2008, 2-06-21447.
73. HMKo 22.10.2008, 2-07-47387.
74. HMKo 15.10.2009, 2-08-91067.
75. HMKo 19.03.2010, 2-08-26090.
76. HMKo 30.04.2010, 2-09-25396.
77. TMKo 13.09.2010, 2-08-66659.
78. TMKo 27.04.2011, 2-09-38731.
79. HMKo 19.09.2011, 2-10-45597.
80. HMKo 09.01.2012, 2-10-42576.
81. HMKo 25.05.2012, 2-11-23338.
82. HMKo 05.10.2012, 2-11-20273.
83. PMKo 26.02.2013, 2-12-34954.
84. PMKo 21.05.2013, 2-12-39068.
85. HMKo 28.05.2013, 2-12-56396.
86. HMKo 22.11.2013, 2-13-36482.
87. HMKo 18.08.2014, 2-14-6083.
88. HMKo 16.04.2015, 2-13-25110.
89. HMKo 30.06.2015, 2-14-22900.
90. VMKo 06.10.2015, 2-15-5023.
91. PMKo 01.02.2016, 2-12-25835.
92. HMKo 01.06.2016, 2-16-3752.
93. HMKo 15.11.2016, 2-16-3659.
94. HMKo 26.05.2017, 2-16-18736.

Kasutatud tüüptingimused

95. AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kaskokindlustuse tingimused K300/2017 (kehtivad alates 28.03.2017). Arvutivõrgus kättesaadav: https://pzu.ee/wp-content/uploads/2017/12/Kaskokindlustuse_tingimused_A300_2017-1.pdf (11.02.2018).
96. AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Kodukindlustuse tingimused K100/2017 (kehtivad alates 27.06.2017). Arvutivõrgus kättesaadav: https://pzu.ee/wp-content/uploads/2017/12/Kodukindlustuse_tingimused_K100-2017.pdf (11.02.2018).
97. AB Lietuvos draudimas Eesti filiaal Varakindlustuse üldtingimused V100/2011 (Kehtivad alates 01.01.2011). Arvutivõrgus kättesaadav: https://pzu.ee/wp-content/uploads/2017/12/Varakindlustuse_ulttingimused_V100-2011.pdf (11.02.2018).

- content/uploads/2018/02/Ettevõtte-kindlustuse-tingimused-V100-2011-EST-.pdf
(12.02.2018).
98. ERGO Insurance SE Ettevõtte varakindlustuse tingimused KT.0903.13. Arvutivõrgus
kättesaadav: https://www.ergo.ee/files/Ettevõtte%20varakindlustuse%20tingimused_%20KT0903_13_EST.pdf (12.02.2018).
99. ERGO Insurance SE Kindlustuslepingute üldtingimused KT.0919.13. Arvutivõrgus
kättesaadav: https://www.ergo.ee/files/Kindlustuslepingute_yldtingimused_EST.pdf
(11.02.2018).
100. ERGO Insurance SE Kodukindlustuse tingimused koguriskikindlustus Ergo
maksi KT.0927.15. Arvutivõrgus kättesaadav:
<https://www.ergo.ee/files/Kodu%20koguriskikindlustus%20MAKSI%20KT.0927.15-1.pdf> (11.02.2018).
101. ERGO Insurance SE Sõidukikindlustuse tingimused KT.0921.13.
Arvutivõrgus kättesaadav:
https://www.ergo.ee/files/Sõidukikindlustuse_tingimused_KT_0921_13%20_EST-1.pdf (11.02.2018).
102. If P&C Insurance AS Ettevõtte vara- ja ärikatkestuse kindlustuse tingimused
TPD-20161. Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=b54ebf4f-7183-4f9b-a690-c3a6f87fc3fa>
(12.02.2018).
103. If P&C Insurance AS Kodukindlustuse koguriskipaketi tingimused TH-A-
20171. Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=c5e242ff-e22c-4293-b8f0-45bcccac4146>
(11.02.2018).
104. If P&C Insurance AS Sõidukikindlustuse tingimused TK-20171. Arvutivõrgus
kättesaadav: <http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=b566011c-b93e-4fb2-940e-b8e5464baa1f> (11.02.2018).
105. Swedbank P&C Insurance AS Kaskokindlustuse tingimused (kehtivad alates
01.10.2016). Arvutivõrgus kättesaadav:
https://www.swedbank.ee/static/pdf/private/insurance/car/cond_casco_est.pdf
(11.02.2018).
106. Swedbank P&C Insurance AS Kodukindlustuse tingimused 14 kehtivad alates
17.08.2017. Arvutivõrgus kättesaadav:

https://www.swedbank.ee/static/pdf/private/insurance/home/cond_homeins_est.pdf
(11.02.2018).

Kasutatud muud materjalid

107. ERGO Insurance SE koduleht. Arvutivõrgus kättesaadav:
https://www.ergo.ee/files/Kodukindlustuse_varanimekiri_AN.0647.11.pdf
(07.04.2018).
108. Finantsinspeksioon. Eestis tegevusloa alusel tegutsevad kahjukindlustusseltsid. Arvutivõrgus kättesaadav:
<https://www.fi.ee/index.php?id=1768> (07.02.2018).
109. Finantsinspeksioon. Välismaiste kindlustusandjate filiaalid. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.fi.ee/index.php?id=2275> (07.02.2018).
110. Finantsinspeksiooni aastaraamat 2016. Arvutivõrgus kättesaadav:
https://www.fi.ee/public/FI_aastaraamat_2016.pdf (03.03.2018).
111. If P&C Insurance AS koduleht. Arvutivõrgus kättesaadav:
<https://www.if.ee/eraklient/kindlustused/kodukindlustus> (07.04.2018).
112. K. Mei (koost). Kindlustusturu ülevaade 2017. aasta. Eesti Liikluskindlustuse Fond. Eesti Kindlustusseltside Liit. Arvutivõrgus kättesaadav:
<https://www.lkf.ee/sites/default/files/Kindlustusturg%202017%282%29.%20aasta.pdf?928> (03.03.2018).
113. Riigi Teataja koduleht. Arvutivõrgus kättesaadav:
https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendite_liigitus.html (07.04.2018).
114. Statistikaamet. Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=RRI07> (07.02.2018).
115. Swedbank P&C Insurance AS koduleht. Arvutivõrgus kättesaadav:
<https://www.swedbank.ee/private/insurance/home/ihome> (07.04.2018).
116. Võlaõigusseaduse eelnõu (116 SE I) seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav:
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/0d9390ea-974c-35ab-a6c7-cb14062c3ad3/Võlaõigusseadus> (21.02.2018).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mariann Armväärt (sünnikuupäev: 28.10.1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “Kindlustushüvitise määramise põhimõtted asja hävimise ja kahjustumise puhul varakindlustuses”, mille juhendaja on *dr iur* Karin Sein,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 23.04.2018